SZOCIÁLIS ÉS GYERMEKVÉDELMI FŐIGAZGATÓSÁG

A GYERMEK ÉRDEKÉBEN ÁLLÓ KAPCSOLATOK

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

ERŐSÍTÉSE, CSALÁDTÖRTÉN ETI FOTÓELEMZÉSS EL, CSALÁDI LEGENDÁRIUM

A GYERMEK ÉRDEKÉBEN ÁLLÓ KAPCSOLATOK ERŐSÍTÉSE, CSALÁDTÖRTÉNETI FOTÓELEMZÉSSEL, CSALÁDI LEGENDÁRIUM

HALLGATÓI TANANYAG

Szerzők

DR. PORNÓI IMRE

Szakmai lektor

név

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt

Az EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A kiadvány a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú,

Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt keretében készült

Kiadja Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság

1132 Budapest, Visegrádi utca 49.

Telefon: +36 1 769 1704

www.szgyf.gov.hu

Felelős kiadó Benedek István Zsolt főigazgató

Budapest, 2020.

Tartalomjegyzék

1. A kapcsolattartás 8
1.1 A kapcsolattartás céljai és eredményei 9
1.1.1. A családi kapcsolatok támogatása, és fenntartása. 9
1.1.2. A családi kapcsolattartást befolyásoló tényezők. 10
1.1.3.A gyermek és hozzátartozójának kapcsolattartása 10
1.1.4. A kapcsolattartás 11
1.1.5. A szülő számára a kapcsolattartás teher lehet 11
1.1.6. A gyermekre gyakorolt intézményi hatás 12
1.2. A kapcsolattartással összefüggő, jogszabályokban nem szabályozott feladatok. 13
1.2.1.A családi kapcsolatok megtervezésben a következő tényezők figyelembevétele szükséges 13
1.2.2.A vérszerinti családdal való kapcsolatban felmerülő feladatok és szerepvállalás. 14
1.2.3.A kapcsolattartást követően 14
1.2.4. A kapcsolattartás illetve hiányának hatásai a gyermekre 15
1.3. A kapcsolattartás nehézségei, dilemmái, a kapcsolattartás buktatói 15
1.3.1. A kapcsolattartás folyamatának problémái 15
1.3.2. Az agresszív viselkedés kezelése 16
1.4. A kapcsolattartást és a szakemberek közötti együttműködést elősegítő lehetőségek 16
1.4.1.A kapcsolat során a szakember feladata 16
2.1. Családtörténet 18
2.1.1. A családtörténet szerepe a gyermekek életében 18
2..1.2.Identitás és kontinuitás 19
2.1.3.Az identitás típusai és feltételei 20
2.1.4.Vizuális antropológia, vizuális kultúra. 20
2.1.4.1.A vizuális antropológia, a vizuális kultúra rövid ismertetése 20
2.1..4.2.A vizuális kultúra és a vizuális antropológia 21
2.1.5. Találkozás a családdal, családi interjú készítése. 22
2.1.5.1 Családtörténet megismerése fotóelemzéssel 22
2.1.5.2. Néhány kérdés cigány családokkal folytatott beszélgetésekhez 23
2.1.5.3. Családlátogatáskor vegyük figyelembe a következőket 24
2.2 Családi legendárium 25

2.2.1. Családi legendárium a gyermekvédelmi szakellátásban 25
2.2.2..Vizuálantropológiai értelmezés a családi legendáriumok feltérképezéséhez 26
A módszer alkalmazásának indoklása és a gyermekvédelmi ellátás ellentmondásai 26
2.2.3. Családi legendárium 27
2.2.4. A családi legendáriumok, a fotóantropológiai kutatás 28
2.2.5. Családi albumok elemzése 28
2.2.6. Az ideál megjelenése a családi albumban 28
2.2.7. Családi album interjú vezérfonal (Bán – Forgács – Kenedi 2000) 28
3. A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok 34
3.1 A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok jelentősége a társadalmi integrációban 34
3.1.1. A társas kapcsolatok szerepe az érzelmek és akarat fejlődésében 34
3.1.2. A társas kapcsolatokat befolyásoló intézményi meghatározók 34
3.1.3. Az iskolai klíma, mint a társas kapcsolatok minőségét befolyásoló tényező 34
3.1.4. A közösség és civil társadalom 35
3.1.6. A kulturális közösségfejlesztés fogalma 35
3.1.7. A közösségfejlesztés fázisai 35
A közösségfejlesztés hét fő fázisát Varga A. Tamás foglalta össze 35
3.1.8. A szociális kompetencia fejlődésének szintjei 35
Serdülők társas beilleszkedés 36
Társas kapcsolatok korunk iskoláiban 37
Mi is az a szabadidő? 37
A pedagógusok irányító szerepének lehetőségeiről 37
Szabadidős tevékenységek a nevelőcsaládokban elhelyezett gyermekeknél 37
3.1.11. Kortárskapcsolat 38
A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok. 38
A kortárs kapcsolatok 39
A kortársak mint támogatók, mentorok – a közösségek megerősítése. 39
A kortárs támogatás formái A kortárs támogatás nagyon sokféle formát ölthet. 39
Kapcsolati típusok. 39
Zaklatás az iskolában 40
Az önkéntesség. 41
3.2. A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok kialakításának és fenntartásának segítése, támogatása 42
3.2.1.A motiválás, mint fontos pedagógiai feladat 42

3.2.2. Kudarc, probléma, konfliktus 43
3.2.2.1.Teljesítmény, szorongás, versengés 43
A konszenzusra épülő konfliktuskezelés közé tartozik a facilitáció és a mediáció. 44
3.2.2.3.A kudarc lehetséges értelmezései 45
Az iskolai kudarcok hatása a felnőtt korra 46
Az értékelés típusai 48
Az ellenőrzés az értékelés része 49
4.1. Családi képek. Tartalom, jelentés, értelem 52
Mit mondanak el a családi képek? 52
4.1.1. Fotótransz 53
4.1.2. Családi képzeletvilág a családi fényképekben és albumokban 53
4.1.3. Családi regények 53
4.1.5 A fényképezés mint kutatási módszer 53
A FÉNYKÉP MINT VIZSGÁLATI TÁRGY 53
A FÉNYKÉP MINT A KULTURÁLIS KÖRNYEZET RÉSZE 53
4.1.6. A fényképgyűjtés terepmunkája 54
A fotókutatás két legalapvetőbb, legáltalánosabb kategóriája 55
A fotóantropológiai megközelítés három pillérköve 55
4.1.7.Családfotók 55
4.1.8. A fotókutatás módszertana – a fénykép értelmezése 56
4.1.9. Módszertani javaslatok a gyermekvédelemben dolgozók számára 57
4.1.10. Képek mentése mobilról 58
5. Felhasznált irodalom 59
6. Ajánlott irodalom 61

1. A kapcsolattartás

Összefoglalás: A fejezet a kapcsolattartás céljaival és eredményeivel foglalkozik. Ebben rámutat a családi kapcsolatok támogatásának fontossága. E mellett a kapcsolattartást befolyásoló tényezők sorát elemzi gyakorlati szemszögből. A kapcsolattartást, annak pozitív oldalait és nehézségeit a gyermek, szülő és intézmény szemszögéből vizsgálja. A felmerülő dillemmákat és a felmerülő agresszív magatartási módok kezelését is bemutatja. Mindezt a szakemberektől elvárt feladatok elemzése mellett.

Cél: A kapcsolattartás sikerének biztosításához megadni az ahhoz szükséges ismeretek és módszereket.

Kulcsszavak: Kapcsolat, család, személyiség,érzelmek,agresszió.

Tanulást segítő kérdések: A gyermekvédelmi szakellátásba került gyermek vér szerinti családjával történő kapcsolattartás érdekében történő együttműködés szereplői, találkozási pontok? Melyek a gyermekvédelmi szakemberek feladatai a gyermek kapcsolatainak ápolása során? Ilyen nehézségekkel találjuk szemben magunkat a vér szerinti kapcsolattartás biztosítása során? Hogyan előzhetőek meg az agresszív színezetű megnyilvánulások a kapcsolattartások alkalmával? Melyek az intézményi elhelyezés gyerekekre gyakorolt lehetséges hatásai?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom:

1. dr. Dénesné dr. Orcsik Judit (2016):A gyermekkel való kapcsolattartás nem csak jog, hanem kötelezettség is . https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermekkel-valo-kapcsolattartas-nem-csak-jog-hanem-kotelezettseg-is/

2. KRISTON EDIT(2019) GYERMEKVÉDELEM ELSŐ KIADÁS. KIADÓ: NOVOTNI ALAPÍTVÁNY MISKOLC https://jogikar.uni-. miskolc.hu/files/7442/Gyermekv%25C3%25A9delem-2019-NET.pdf
8. Mihály Ildikó(2009): Iskolások, iskolák és a szabadidő. Új Pedagógiai Szemle 2003 április https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/iskolasok-iskolak

3. M.Nádas Mária(2006) A GYAKORLATI PEDAGÓGIA NÉHÁNY ALAPKÉRDÉSE ISBN 963 970 464 4 Lektorálta: Ballér Endre ELTE PPK NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET HEFOP-3.3.1-P.-2004-09-0134/1.0 sorszámú pályázatra http://mek.niif.hu/05400/05461/05461.pdf
Rákó Erzsébet(2014): Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyerekek életkörülményei Szeged

4. . Somfai Balázs(2007): Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga „A gyermekek nem mini felnőttek mini emberi jogokkal” A doktori értekezés tézisei Pécs, https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/somfai-balazs/somfai-balazs-vedes-tezisek.pdf

5. V. Straub Jánosné . KAPCSOLATRENDSZER ELLENŐRZÉSE, ÉRTÉKELÉSE. https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/ovodai-nevelesi/kapcsolatrendszer

6. Kapcsolattartás gyermekvédelem miatt https://www.hajduszoboszlo.eu/Hszob/EHu.aspx?id1=131&id2=131&id3=0
Kapcsolattartási napló
http://tamogatoweb.hu/index.php/olvasnivalo1/szakmai-szabalyozok/481-nmr-vezetendo-dokumentumok

7. KAPCSOLATTARTÁSI ÜGYELET SZOLGÁLTATÁS A CSIBÉSZ- CSALÁD ÉS GYERMEKJÓLÉTI KÖZPONTBAN https://www.makamosz.hu/joomla-pages-iii/categories-list/2-uncategorised/129-kapcsolattartasi-ugyelet-szolgaltatas-a-csibesz-csalad-es-gyermekjoleti-kozpontban

8. Kapcsolattartási ügyeletes http://www.cssk12ker.hu/gyvkapcs.html

9.. Gyámság a szülői felügyelet nélkül maradt gyermekek számára Kézikönyv a gyámsági rendszerek megerősítéséhez az emberkereskedelem gyermek áldozatainak sajátos szükségleteiről való gondoskodás érdekében https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/handbook_on_guardianship_for_children_deprived_of_parental_care_hu.pdf

10. Szülőkkel való kapcsolattartás
https://zalaszakszolgalat.hu/dokumentumok/szulokkel-valo-kapcsolattartas.pdf

11 Összefoglaló a „Közös felelősségünk a párbeszéd – a gyermekjogok hatékonyabb védelmének lehetőségei a kapcsolattartási ügyekben” című 2018. március 22-i gyermekjogi rendezvényről https://www.ajbh.hu/jelentesek-inditvanyok-allasfoglalasok/-/calendar/event/2824648?p_p_state=maximized&inheritRedirect=true

1. A kapcsolattartás

1.1 A kapcsolattartás céljai és eredményei

- a gyermekek számára

- a vér szerinti szülő számára

- a gondozási hely számára

1.1.1. A családi kapcsolatok támogatása, és fenntartása.

Fontos, hogy a családgondozó biztassa a szülőket a gyerek gyakori látogatására, erősítve a gyerek hazakerülésének valószínűségét, megtartva a családi kötelékeket.
A sikeres látogatás:
- megerősíti a gyermek identitását
- segíti a gyermeknek elfogadni szüleit
- a gyermek számára bizonyítja, hogy ő is fontos a szülőknek
- reményt ad a gyermeknek
- segíti a gyermek bűntudatának enyhítését
- növeli a család összetartó erejét

A látogatásokat elő kell készíteni, meg kell tervezni, felügyelettel, vagy anélkül. Mivel a gyermeket nem védhetjük meg életük részét adó múltjától, családjától, ezért szükséges segítséget nyújtani neki érzelmei feldolgozásában és kezelésében. Ezért sem szabad a gyermek hazakerülését sürgetni. Időt kell biztosítani a megfelelő szülő-gyermek kapcsolat kialakulásának. Fontos a fokozatosság elvének betartása.(Domszky, 2004)
A Gyermekvédelmi törvény a gyermek családból való kiemelését, minden más lehetséges eszköz alkalmazásának eredménytelensége esetén, mint legvégső eszközt nevezi meg. Ebből adódik a családdal való kapcsolattartás kiemelt fontossága a gyermek elhelyezéséről gondoskodó intézmények számára. A gyermek számára, a legfőbb, mindenek felett álló érdekének figyelembevételével, lehetővé kell tenni, hogy a lehető legközelebb éljen eredeti otthonához, azaz a földrajzi távolság ne jelentsen áthidalhatatlan anyagi nehézséget a család és a gyermek fizikai kapcsolattartásában.(Domszky,1999)
A gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek kapcsolattartása a vér szerinti családdal, a gyermekvédelmi szakellátásban és a gyermekvédelem különböző területein dolgozók jogszabályban meghatározott feladatai közé tartozik,
E jogszabályi héttérben szerepel az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, valamint e törvény végrehajtását szolgáló rendeletek: a 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet, mely a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről, valamint a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet, mely a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról intézkedik.
A gyermekvédelmi intézmények feladata az átmeneti vagy tartós nevelésbe vett gyermek jogainak biztosítása:

1. gondoskodás a gyermekről annak életkorát, egészségi állapotát, testi, lelki, és szellemi fejlettségét figyelembe véve

2. állandóságot, és érzelmi biztonságot nyújtó teljes körű ellátás, és gondozás

3. nemzetiségi, etnikai és vallási hovatartozását figyelembe vevő nevelés, és oktatás

4. kezdeményezheti gondozási helyének megváltoztatását, gyermekével vagy testvéreivel való együttes elhelyezését

5. felzárkóztató, tehetségfejlesztő programokon és érdeklődésének megfelelő szabadidős foglalkozásokon való részvétel

6. vallási vagy lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztása, kinyilvánítása, gyakorlása

7. hit- és vallásoktatásban való részvétel

8. vélemény nyilvánítás a számára biztosított nevelésről, oktatásról, ellátásról
9. meghallgatás és tájékoztatás a személyét érintő kérdésekben
10. érdekképviselet gyermekönkormányzat létrehozásával és működtetésével
11. a családi környezetbe való visszatérésének támogatása, gondozójától, törvényes képviselőjétől
12. kezdeményezheti visszatérését a családi környezetébe
13. személyes kapcsolatainak ápolása
14. személyes tulajdonnal rendelkezhet
15. utógondozásban részesülhet

(Hatvani,2004)

Ha személyiségfejlődését hátrányosan befolyásolja a szülő vagy más kapcsolattartásra jogosult közeli más hozzátartozó, akkor a személyes kapcsolatainak ápolását biztosító kapcsolattartási joga korlátozható, megvonható illetve szüneteltethető. (Gyvt. 9. § (1)a)-k), (2))
Ugyanis az átmeneti nevelésbe vett gyermek szülőjének nemcsak joga, hanem egyben kötelessége is a gyermeke érdekében, annak nevelését és gondozását ellátó intézményekkel és személyekkel együttműködni, tehát kötelessége a gyermeke családba való visszahelyezését miden tőle elvárható módon segíteni. Ez magában foglalja a nevelőszülő családjának és otthonának, valamint az intézményben dolgozó személyeknek, s az intézmény rendjének tiszteletben tartását is. (Gyvt. 13. § (2), (3))

A kapcsolattartás fontosságát támasztja alá a Gyermekek Jogairól szóló New Yorkban 1989. november 20-án elfogadott Egyezmény, (az 1991:LXVIV.törvény.), mely a gyermek alapvető jogai között felsorolja a családi kapcsolatokhoz való jogot is.
A gyermekotthon működése szempontjai között is szerepel, hogy a gyermek védelmében eljáró szervezetek és személyek a gyermek családjával együttműködésre kötelezettek, ennek biztosítására a gyermeknek és szüleinek joguk van a kapcsolattartáshoz, s testvéreivel való együttnevelkedésre. Ezek is segítik a gyermekek sikeres társadalmi integrációjának megvalósulását.
A Gyermekotthoni ellátás protokollja is a kapcsolattartás kiemelkedő fontosságát hangsúlyozza azáltal, hogy mind a gyermek, mind szülei számára véleményalkotási és döntési lehetőség biztosítását írja elő. (Gyermekotthoni ellátás protokollja, 2011: 3-4)
A cél elérését szolgáló feladatok sorában a családi kapcsolattartás úgy jelenik meg, mint amely lehetőséget ad egy olyan stabil háttér létrehozására, mely a gyermek biztonságos kilépését garantálja a szakellátási rendszerből. (Domszky 1999b)

1.1.2. A családi kapcsolattartást befolyásoló tényezők

1. A család elsődleges szocializációs szintér, az a közvetlen környezet, ahonnan a gyermek a nevelésbe került.
2. A gyermek adottságai, képességei, szocializációs szintje, viselkedési és magatartási mintái, érték és normarendszere, pszichés és szociális zavarai, különböző tényezőkből eredő megoldandó problémái.
3. Az egymástól eltérő szűkebb környezeti és a tágabb társadalmi elvárásoknak való megfelelés kényszere.

Mivel a gyermekjóléti szolgáltatás feladata a családjából kiemelt gyermek visszahelyezése, ezért segítséget kell nyújtania a család megfelelő gyermeknevelési körülményeinek megteremtéséhez, javításához, e tények figyelembevétele is szükséges a gyermek családjába történő visszailleszkedésének biztosításához a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállítása.(Gyvt.34.§ alapján)

1.1.3.A gyermek és hozzátartozójának kapcsolattartása

A gyermekvédelmi ellátásban élő gyermek folyamatos és időszakos kapcsolattartása megvalósulhat a gyermek tartózkodási helyén történő meglátogatásával, illetve a gyermek elvitelével visszaadásának kötelezettségével, vagy felügyelt kapcsolattartás keretében. (Gyvt. 34. § alapján). Ezen túl a levelezés, az elektronikus levelezés, a telefonálás, az ajándékozás, s a csomagküldés is mint kapcsolattartási lehetőség szerepel, melyek elősegítését, s gyakorlati megvalósítását, minden olyan esetben biztosítania kell a bentlakásos gyermekintézményeknek, a helyettes szülőnek, és a nevelőszülőnek,

azaz a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátásnak és gyermekvédelmi szakellátásnak, amelyben nem hoztak távoltartást a szülővel szemben, illetve nem szüneteltették a szülő kapcsolattartási jogának gyakorlását.
A Gyvt.39§(5). pontja a gyermekjóléti szolgáltatás feladataként határozza meg a családjából kiemelt gyerekek visszahelyezése érdekében egyrészt a családgondozást, melynek együttműködve az otthont nyújtó ellátást, illetve területi gyermekvédelmi szolgáltatást nyújtó intézménnyel a család gyermeknevelést meghatározó körülményeinek javításához, s a család és a gyermek kapcsolatának helyreállításához kell segítséget nyújtania, másrészt az utógondozást, melynek keretében történik meg a családba történő visszailleszkedés támogatása.
Mindezen tevékenység a gyámhivatal által elfogadott egyéni elhelyezési terv alapján folyik, melyben rögzítésre kerül többek között a gyermekvédelmi szakszolgálat, a gyermekotthon családgondozója és a lakóhely szerint illetékes gyermekjóléti szolgálat családgondozója közötti munkamegosztás elvei. Mivel e tevékenység egy folyamat, s csapatmunka, ezért kiemelkedő fontosságú a családdal való kapcsolat kiépítés, támogatása, fenntartása során a gondozási hellyel történő folyamatos információcsere.

1.1.4. A kapcsolattartás

1. a legfontosabb eszköz a látogatás
2. a gyerek és a család kötelékének fenntartásával a gyermekben erősíti a hazatérés esélyét
3. megerősíti a gyermek identitását
4. segít a gyermeknek elfogadni saját szülei viselkedését
5. a gyermek bizonyságot szerez arról, hogy a szülei szeretik és fontosnak tartják
6. a hazatérés reményét adja a gyermeknek
7. segít enyhíti a gyermekben kialakult bűntudatot
8. növeli a család összetartó erejét és azt a tudatot, hogy alkalmasak a gyermek nevelésére
9. az állandóság biztonságot ad a gyermeknek, megerősíti benne a kötődést, a valahová tartozást
10. fontos szerep a gyermek önazonossága kialakulásában a vérszerinti család ismerete, családi kapcsolatainak ismerete, a megfelelő kapcsolat kialakítása A kapcsolattartás jelentősége
11. a szeretetkapcsolat megélése alkalmassá teszi a gyermeket a szeretet adására
12. fenntartja a gyermekkel való élő kapcsolatot
13. lehetőséget teremt a szülő – gyerek kapcsolat alakítására
14. hazagondozás a gyermek érdekében
15. egyik legfontosabb feltétele a sikeres visszahelyezéseknek
16. a hosszabb ideig tartó kapcsolatnélküliség jelentősen rontja a visszahelyezés esélye
17. a kapcsolattartás gyakorisága erősen függ a felelős szakemberrel való segítő kapcsolat intenzitásától és minőségétől, az együttműködéstől a különböző szakemberek között
18. a gyermek legjobb érdekének figyelembevétele
19. a szülő és a gyermek kapcsolatának megmaradása

(15/1998.NM rendelet)

1.1.5. A szülő számára a kapcsolattartás teher lehet

20. Újra és újra szembesíti azzal, hogy kudarcot vallott, mint szülő.
21. Bűntudata van amiatt a fájdalom miatt, amit gyereknek okozott.
22. Érzi a gyerekkel való kapcsolata lazulását, a távolodást.

23. Érzi, hogy gyermeke másokhoz kötődik, másokat szeret meg.
24. Szembesül azzal, hogy mások nála ”jobb”szülők.
25. A szülő dühös, melyet a kapcsolattartásra is „magával hoz”
26. Nincs pénze utiköltségre,
27. fél, hogy azzal szembesül a gyermek gondozási helyén, hogy ott a gyermek jobban, jól érzi magát
28. bűntudata, lelkiismeretfurdalása lehet, alkalmatlannak érzi magát

(Both, 2012)

1.1.6. A gyermekre gyakorolt intézményi hatás

- Fizikai alulfejlettség, a testsúly, a testmagasság és a fejkörfogat elmarad a normál értéktől
- Hallási és látási problémák, amelyeket az elégtelen étrend és/vagy az ingerszegénység okozhat
- A motoros készségek kialakulásának késése
- súlyos esetben sztereotip viselkedés, például hintázás vagy fejrázás
- Gyenge egészségi állapot és betegségek
- Az intézményi ellátás következményeként kialakuló testi és értelmi fogyatékosság
- Kedvezőtlen szociális vagy viselkedést érintő következmények, például antiszociális viselkedéssel, a szociális kompetenciával, a játékkal és a társakkal/testvérekkel való interakciókkal kapcsolatos problémák
- Autizmusra jellemző viselkedésformák, például az arc eltakarása és/vagy sztereotip öningerlés/örömszerző viselkedés, például hintázás vagy fejrázás
- Figyelemkereső magatartás, például agresszív viselkedés vagy önsértő magatartás (amely a gyerekek szociális elszigetelődéséhez vagy testi kényszer alkalmazásához vezethet.)
- Válogatás nélküli barátságosság, túlzott barátságosság és/vagy gátlás nélküli magatartás, különösen az intézménybe két éves koruk előtt felvett gyerekek esetében
- A gyerek kapcsolatteremtő képességére gyakorolt, egész életen át tartó káros hatás
- A felnőttek figyelmét és szeretetét kényszeresen kereső gyerekek.
- Gyenge kognitív teljesítmény és alacsony intelligenciahányados
- A nyelv késői elsajátítása
- A nyelvi készségek hiányosságai, például szegényes szókincs, kevésbé spontán nyelvi és korai olvasási teljesítmény
- A kisgyerekek agyfejlődésének elmaradása, amely idegrendszeri és viselkedésbeli hiányosságokhoz vezet, különösen a szociális interakciók és érzelmek, valamint a nyelvi készségek terén
- A nagyon kicsi gyereket érzékeny és következetes bánásmódban részesítő, hozzá így beszélő, és rá így reagáló, a fejlődési szakaszának megfelelő új ingereket ismételten biztosító gondozóval való interakció hiánya
- Nincs lehetőség egyéni kötődés kialakítására szülői szerepet betöltő személlyel
- Fontos a gyerekek fizikai ellátásának hangsúlyozása, és a játékra, a szociális interakcióra és az egyéni ellátásra kevés hangsúlyt fektető napirendek kialakítása

(Pappné,, 2008)

1.2. A kapcsolattartással összefüggő, jogszabályokban nem szabályozott feladatok.
- előkészítés

- közvetlen találkozásra való felkészítés

-a látogatás után a következőkekel segíthetünk a gyermeknek

- a megvalósult és a meg nem valósult kapcsolattartás érzelmi hatásainak a feldolgozása

1.2.1.A családi kapcsolatok megtervezésben a következő tényezők figyelembevétele szükséges
- Szükséges-e személyes felügyeletet biztosítani, avagy sem?

- Hol történjék és mennyi ideig tartson?

- A családgondozó és a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy a nevelőszülői hálózatot működtető, illetve a gyermekotthoni családgondozó együttműködése.

- A gyermekjóléti szolgálat családgondozója kiemelten a szülőket támogatja, hogy a nevelésbe vétel megszüntetéséhez szükséges körülmények létrejöjjenek.

- A gyermekjóléti szolgálat családgondozója a gyermeket gondozási helyén az elhelyezését követő két hónapon belül felkeresi, és tájékozódik beilleszkedéséről, valamint a gyermek látogatásának lehetőségeiről.

- Folyamatosan kapcsolattartás a gyermekjóléti szolgálat családgondozója, a gyermekotthon, a nevelőszülői hálózat, illetve a területi gyermekvédelmi szakszolgálat családgondozója között.

- A gyermek nevelésbe vételének felülvizsgálata során a gyermekjóléti szolgálat tájékoztatja a gyámhivatalt - a szülő-gyermek kapcsolat alakulásáról, - a szülő életkörülményeinek alakulásáról.

(Lengyel,2012)

A Gyámhivatal az átmeneti nevelésbe vétel felülvizsgálata a következőkre terjed ki:
- a gyermek vérszerinti családdal való kapcsolattartása, annak tapasztalatai

- Az ellátást nyújtó hogyan segíti a gondozott gyermeknek hozzátartozójával való folyamatos kapcsolattartását?

A hozzátartozó és a gondozott gyermek kapcsolattartását a gyámhivatal határozata alapozza meg. A kapcsolattartásra jogosult hozzátartozó kérelmezheti az egy napra történő eltávozás és a két napnál nem hosszabb időtartamú szabadság alkalmankénti időpontját és módját a gyermek elhelyezését biztosító intézménytől, vagy a nevelőszülői hálózat működtetőjétől, akik a gyermek érdekének és a kapcsolattartásra jogosult lehetőségeinek figyelembevételével dönthet erről, kivéve, ha a gyámhivatal felügyelt kapcsolattartást rendelt el. A hozzátartozó a megállapodásnak megfelelően köteles a gondozott gyermekért a megjelölt időpontban megjelenni, és őt a megadott időben visszavinni.

A Gyvt. 83.§(1) szól a gyermekotthonban folyó gondozásról és nevelésről. Ebben kiemelt helyet foglal a vérszerinti családjába való visszailleszkedés biztosítása: „A gondozás, nevelés célja, hogy a gondozott gyermek testileg, értelmileg, érzelmileg, erkölcsileg korának és képességeinek megfelelően fejlődjék, személyisége a lehető legteljesebb módon kibontakozzék, és képessé váljon a vérszerinti családjába való visszailleszkedésre, vagy nevelőszülői, illetve örökbefogadó családba történő beilleszkedésre, vagy az önálló életvitelre. E cél érdekében a gondozását, nevelését, ellátását végző személyek kötelesek együttműködni egymással, valamint mindazon intézményekkel, amelyek a gondozott gyermekkel foglalkoznak."
Az egyéni gondozási-nevelési terv készítésekor szükséges bevonni az ítélőképessége birtokában lévő gondozott gyermeket, szüleit, s a tervet végrehajtó érintett szakembereket. Itt is fontos szerepet kap a család és a gyermek kapcsolatának megvalósítása, melyről az elhelyezést biztosító intézménynek kapcsolattartási naplót kell vezetni, melynek formáján az 15/1998.NM rendelet határozta meg. Az adminisztráció biztosítása mellett alapvető fontosságú a megfelelő környezet biztosítása a látogatáshoz. Mivel a gyermek nevelésének fő letéteményese a család, ezért az ellátást nyújtónak tájékoztatnia kell a szülőt, a hozzátartozót a gyerek fejlődéséről és a vele történt fontos eseményekről is. Ha a kapcsolattartás levél, e-mail, telefon, illetve az internet nyújtotta egyéb lehetőségek (messenger, skype, wiber…stb), - amennyiben ez nem ütközik jogszabályokba (Btk, Ptk.)- a magántitokhoz való jogot kell szem előtt tartani. A kapcsolattartás folyamatának helyzetéről a gyámhivatal fele legalább félévente tájékoztatási kötelezettség áll fenn.

Eben a folyamatban a Gyvt. 63§-a alapján a Területi gyermekvédelmi szakszolgáltatásnak is szerepe van:
„A gyermekvédelmi szakszolgáltatás az átmeneti és a tartós nevelésbe vett gyermek gyámjának (hivatásos gyámjának), gondozójának egyéni program szerinti gondozási, nevelési tevékenysége segítése és szakmai ellenőrzése érdekében d) szervezi az elhelyezési terv végrehajtását, és ennek érdekében - a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve - családgondozást végez a vér szerinti család gyermekneveléshez szükséges körülményei megteremtéséhez, a szülő és a gyermek közötti kapcsolat helyreállításához, e) családgondozást, utógondozást végez - a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve - a gyermek családjába való visszailleszkedése vagy önálló életvitelének elősegítése céljából, ha a gyermek gondozási helye nem gyermekotthon." A gyámhivatal illetve a bíróság döntését követően a kapcsolattartás elősegítésére és támogatására mind a gyámot, mind a gyermeket, mind a gondozóját segíti a menetközben felmerülő problémák megoldásában. Felügyelt kapcsolattartás esetén a helyszínt és a szükséges szakembert biztosítja, kapcsolattartási naplót vezet, indokolt esetben tájékoztatja a gyámhivatalt és mint a kapcsolattartásban érdekelt team tagja együttműködik az illetékes gyermekjóléti szolgálattal.

1.2.2.A vérszerinti családdal való kapcsolatban felmerülő feladatok és szerepvállalás.
Mivel a gyermek kiemelésétől kezdve elindul a családot a visszafogadásra alkalmassá tévő folyamat, ezért a jogszabályban meghatározott feladatokon kívül pontosan kell mérlegelni, hogy a gyermek érdekében milyen szerepet vállal a családdal való kapcsolat optimális megvalósításában a gyermekvédelmi szakember. „Meggyőző bizonyítékok támasztják alá, hogy amennyiben a kapcsolattartás nem valósul meg a családot helyettesítő ellátás első hónapjaiban, ott a családba történő visszahelyezés sokkal rosszabb esélyű" (Egyezmény a Gyermeki Jogokról 2009)

A szülőkkel való kapcsolattartás biztosítása (- a gyermek bekerülésének körülményeitől is befolyásolva -) során hiányos együttműködési készségen túl a gyermekvédelmi szakemberekkel szembeni indulatok is a felszínre kerülnek. A vérszerinti családdal való kapcsolattartás gyengítheti, de erősítheti is a gyermekben helyzetéből adódó feszültséget, megkönnyítve, illetve megnehezítve a szakemberek munkáját. Ezek kezelése számtalan ismeretre és készségre szüksége van a kapcsolattatást biztosítónak. A szakellátásban dolgozó munkatársak nem védettek a kapcsolattartás során megjelenő indulatokkal, agresszióval szemben, mely a szakemberek pszichés leterhelését okozhatja. Ez a konfliktuskezelési technikák ismeretét és gyakorlását indokolja.
Maga a rendszeres kapcsolat a vérszerinti családdal egyúttal a stressz kezelésének is egyik eszköze lehet, hiszen a rendszertelen kapcsolattartás, vagy a kapcsolatnélküliség distresszt okozhat, amely gátolhatja a gyermek életében később felmerülő problémák sikeres megoldását. A testvérekkel való szoros kapcsolat ugyanakkor egyfajta kötődéspótló funkcióval is rendelkezhet.(GYEVEPSZI, 2009)

Ha a kapcsolattartás helyszínének a gyermek elhelyezésére szolgáló intézményt jelölték meg, akkor itt kell megteremteni a félrevonulásra és az örömteli találkozás lehetőséget adó körülményeket.

1.2.3.A kapcsolattartást követően
1. elsődleges a gyermek megnyugtatása, beszélgetés
2. szükség esetén szakember biztosítása a feszültségek feldolgozásához
3. a kapcsolattartás rögzítése, a napló folyamatos vezetése
4. kapcsolatfelvétel a gyermekjóléti családgondozóval együttműködés
5. a család felkeresése - a feszültséget feldolgozó beszélgetés
6. szükség szerint hatóság, gyám, TGYSZ tájékoztatása
7. kapcsolattartás módosításának javaslata
8. esetmegbeszélés - esetkonferencia - szupervízió - mediáció
9. a gyermekvédelmi szakellátás területén eredmény akkor érhető el e területen, ha a szakemberek tudatossága és az együttműködés ezen a területen is erősödik a gyermekekkel folytatott nevelőmunka során

1.2.4. A kapcsolattartás illetve hiányának hatásai a gyermekre

1. a jó kapcsolat, hitelességet, bizalmat ad
2. az érzelmi szükségletek kielégítése kiemelkedő fontosságú
3. az ember társas lény, egyedül nem létezhet, ezt az igényt a család, mint elsődlegesen szocializációs környezet elégíti ki
4. a személyiség kialakulásában döntő szerepet játszanak a kisgyermekkori történések és élmények, az anya-gyerek kapcsolat minősége, a szülőkhöz való kötődés
5. a család érzelmi biztonságot nyújt – hiánya súlyos hosszútávon jelentkező problémákat, személyiségdeformitást okoz
6. az anya-gyermek kapcsolat zavarai pszichoszomatikus betegségek kialakulását segíti elő
7. a pszichoszomatikus tünet jelentésének megértéséhez szükséges a beteg családtagokhoz fűződő viszonyrendszernek ismerete
8. a kommunikáció a családtagok között nem közvetlen, s a konfliktusok, feszültségek sem fejeződnek ki nyíltan.
9. a családban meglévő feszültségek, rejtett konfliktusok következményeként patogén tényezővé válnak
10. a gyermek számára saját múltjának megismerése, saját identitása, érzelmi biztonsága, önmaga elfogadásának alapfeltétele
11. ha a gyermek vér szerinti családjára vonatkozóan nem rendelkezik információkkal, azt fantáziája segítségével pótolja, pozitív vagy negatív irányú szélsőségesen idealizált képet alakít
12. a nem tényekre alapozott fantáziák, szorongáskeltők, s nem oldhatóak
13. a hiány nem de ellentétben, a veszteség feldolgozható, az élettörténet részéve tehető
14. a gyermek a családjáról és saját élettörténetéről szerzett reális információk birtokában az átélt veszteség beépíthető az önazonosság kialakulásának folyamatába
15. „A gyakorlatban mindez azt jelenti, hogy a gyermek alapvető érdeke, hogy minden ellentmondásossága ellenére megismerkedjen a realitással, azaz ismerhesse, megismerhesse vérszerinti szüleit.” (Bede Nóra – Illés Anikó, 2002)

1.3. A kapcsolattartás nehézségei, dilemmái, a kapcsolattartás buktatói

1.3.1. A kapcsolattartás folyamatának problémái

- a szülő egyáltalán nem, vagy csak rövid időre keresi a kapcsolatot gyermekével – megoldás a vérszerinti családdal történő kapcsolatfelvételre való törekvés a gyermekjólléti szolgálat családgondozójával való szoros együttműködéssel
- a családok szociális helyzete akadályozza a rendszeres kapcsolattartást – megoldásként a család tájékoztatása szerepelhet az aktuális támogatások igénybevételének lehetőségeiről
- egyszerre kell együtt érezni a nevelt gyerekkel és az őt esetleg elhanyagoló/bántalmazó szülőkkel
- a gyermek történetének, érzéseinek, elhanyagolásának, esetleges bántalmazásának, bekerülése körülményeinek ismerete és az ezzel való gyakori szembesülés érzelmileg megterhelő a szakemberek számára
- a túlterheltség, a szakemberhiány megnehezíti, sokszor lehetetlenné teszi a tényleges, tartalmas és folyamatos egyéni foglalkozást a gyerekekkel és családjaikkal
- az érintettekben ott feszülhet a harag, az elkeseredettség, a csalódottság, düh, melyek a kapcsolattartást biztosító szakemberekre vetülnek ki

- a kiemelés oka lehet lehet a család súlyos elhanyagoló magatartása, életviteli problémái, szociális-gazdasági elégtelensége (minimális létfeltételek hiánya), pszichiátriai problémái, szenvedélybetegség, abúzus
- fontos tisztázni, hogy a szülő haragja nem személy szerint a szakembernek szól

(Major-Mészáros,2007)

1.3.2. Az agresszív viselkedés kezelése

- hallgassuk meg a kapcsolattartásra jogosult hozzátartozót, de ne adjunk teret haragja elszabadulásának
- hívjuk fel figyelmét jelenléte tényleges céljára
- tereljük el figyelmét, kezdeményezzünk beszélgetést a gyermekről, kezdeményezhetünk játékot
- ne legyünk egyedül

nehéz és megoldhatatlan helyzetben a kapcsolattartás megszakítása

1.4. A kapcsolattartást és a szakemberek közötti együttműködést elősegítő lehetőségek

1.4.1.A kapcsolat során a szakember feladata

1. semlegesség a szülővel, hozzátartozóval való kapcsolat kialakításában, melynek célja az, hogy a gyermek ne azt érezze, hogy a felnőttek (a bántalmazó, elhanyagoló szülők, hozzátartozók és a gondozók) a „feje” egyezkednek és döntenek
2. a hozzátartozók meghallgatása- módszerként ajánlott a segítő beszélgetés
3. feszültség oldása, kapcsolatépítés – módszerként ajánlott a saját sérelmek elmondásának biztosítása
4. mély konfliktusok, indulatokkal terhelt kapcsolattartás esetén az előzmények és problémák megbeszélése külön a szülőkkel külön a gyermekkel
5. a szülő segítése gyermeke megismerésében, megértésében
6. a gyermek segítése a szülői álláspont megismerésében - különösen serdülők esetében
7. a gyermekjóléti szolgálat családgondozója együttműködik a területi gyermekvédelmi szakszolgálat vagy a nevelőszülői hálózatot működtető, illetve a gyermekotthon családgondozójával
8. a szülőket támogatja a nevelésbe vétel megszüntetéséhez szükséges feltételek megvalósításában, és a gyermekével való kapcsolattartásban
9. a szülők érzelmi állapotának, kerülési stratégiáinak, ambivalenciáinak megértése
10. a szülők érzelmeivel való foglalkozás
11. a család előéletének megismerése
12. annak tudatosítása, hogy a nevelésbe vétel átmeneti.
13. az agresszív viselkedés megjelenésének megelőzése a látogatás megvalósulása során
14. a személyes kapcsolat kialakításában az elfogadás az alapvető
15. személyes segítő beszélgetések az indulatok kezelésére
16. lojalitás, a konfliktus feltárása
17. a gyermekjóléti szolgálat munkatársainak bevonása
18. információátadás, folyamatos együttgondolkodás

19. feltételek világos tisztázása, határozat tartalmának tudatosítása
20. következmények tudatosítása

(Bede-Illés, 2002)

2. Családtörténeti fotóelemzés, családi legendárium

Összefoglalás: A fejezet a család, indentitás, a múlt hatása a jelenre és a jövőre kérdéskörével foglalkozva, azokat a kérdésköröket és módszereket tekinti át melyek ebben a folyamatban szerepet játszanak. A család mély, tartalmi, lényegi megismerésének módszereként jelentkezik a vizuális antropológia. Ennek tartalmi és gyakorlati elemeinek megismerését követően kerül sor a családi legendárium elkészítésének módszertani bemutatására, mely gyakorlati lehetőséget is biztosít annak elkészítéséhez. Utóbbi a családi album interjú-vezérfonal, mely tág lehetőségek között engedi mozogni a szakembert.

Cél: A család megismerésének fontossága a gyermek identitásának erősítése szempontjából. A szakember gyakorlati ismeretének bővítés ebben a folyamatban. Lehetőség a visszagondozás lehetőségének javítására.

Kulcsszavak: identitás, kontinuitás, családtörténet, családi album, családi legendárium, vizuális antropológia

Tanulást segítő kérdések:

Milyen fontosságot tulajdonítunk az identitásnak? Milyen szempontokból fontos a családtörténet megismerése? Milyen célokat szolgál a vizuális antropológia? Melyek a családi album elkészítéséhez szükséges eszközök? Miket kell figyelem bevenni családlátogatás során? Milyen nehézségek merülhetnek fel a családi legendárium készítésekor?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom:

1. Mester Zsuzsa - Majzik Katalin szerk. (2010): Családtörténet, családi legendárium Képzési anyag Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
2. R. NAGY JÓZSEF szerk. (2000): Családi album. Vizuális antropológiai szöveggyűjtemény I. Miskolci Egyetem Miskolc 2000. http://kvat.uni-miskolc.hu/doc/pub/konyvek/viz_szoveggyujtemeny_1.pdf
3. KUNT Ernő(1995): FOTOANTROPOLÓGIA Fényképezés és kultúrakutatás Miskolc-Budapest. https://docplayer.hu/5739940-Kunt-erno-fotoantropologia.html
4. Földes Györgyi (2018): Identitás. In: Média- és kultúratudomány. Ráció, pp. 92-108. ISBN 978-615-5675-19-5
http://real.mtak.hu/81226/1/J_identit%C3%A1s_F%C3%B6ldesGy_szerkKBTAFGY_FINAL.pdf

5. Elblinger Csaba (2013): A családi rituálék szerepe a családi identitás-konstrukcióbanDoktori (Ph.D.) **értekezés Pécs https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15183/elblinger-csaba-phd-2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y**

6. Hargitai Dávid(2009): Vizuálantropológiai értelmezés a családi legendáriumok feltérképezéséhez. Kapocs.8.évf.2.sz.június
http://epa.oszk.hu/02900/02943/00041/pdf/EPA02943_kapocs_2009_2_05.pdf

7. **Vizuális antropológia lap: https://vizualisantropologia.lap.hu/**

8. IDENTITÁS
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:beQBmD2bZvoJ:https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8361/file/Identit%25C3%25A1s.doc+&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8361/file/Identit%C3%A1s.doc.

2. Családtörténeti fotóelemzés, családi legendárium

2.1. Családtörténet

2.1.1. A családtörténet szerepe a gyermekek életében

A sikeres életutak feltétele a pozitív énkép, önbizalom, szilárd értékrend, amik nagy energiákat és lehetőségeket adnak a fejlődésre (rugalmasság, kétkedés).

Az identitás gyökere a család. Minden kultúrában vannak mítoszok, legendák, hitrendszerek, melyeket az egyének teremtenek, és csoportokban, mint például a családokban, generációról generációra továbbadják, és nyíltan vagy leplezetten osztoznak ezekben. Ezek a kulturális „örökségek", hitrendszerek befolyással vannak identitásunk, hovatartozásunk, rokoni kapcsolataink megismerésére, megértésére. A család kultúrát, közös viselkedési mintát képvisel identitásunkban. A család univerzális intézmény, bensőséges kapcsolatok egysége, melybe a legtöbb emberi lény beleszületik, és melyben mindenkinek kapott státusza van.
A származási családot orientációs családnak is nevezik. Rokoni kapcsolatokat határoz meg, magában foglalja az elmúlt, a jelenlegi és a jövendő generációt is. Az eredeti családba beleszületı gyermek „megörökli" annak és őseinek történetét, ahogy azt az egyes egyének értelmezik, és ahogy feltöltődik az adott kultúra és az egyének közötti viszonyokra jellemző jelentéssel. A gyermek fizikailag, érzelmileg, szociálisan, oktatását tekintve, anyagilag és jogilag a családhoz kötött. A család jelennel és jövővel összefonódó témái közt, melyeket az egyik generáció átad a másiknak, ott szerepelnek a származás alapvető kérdései. És ebben a családi bölcsőben véső dik a gyerekbe az emberi kultúra minden pozitív és negatív elemével együtt.
Évek múlásával már nemcsak a szülők, hanem a kortárs csoport, a tanárok, a munkatársak is befolyásolják az ember identitását. Az egyén környezetéből visszajelzéseket kap sajátmagáról, melyek segítik őt önnön személyiségképének megformálásával. A vérrokonságnak a kultúrába mélyen beágyazott a jelentősége, ami ugyan legtöbbször nem fogalmazódik meg, de nagy érzelmi súllyal rendelkezik, és azoknál a gyerekeknél figyelhető meg igazán, akik felbomlott családokban vagy származási szüleiktől elszakítva élnek, ahol hiányzik a folytonosság és a stabilitás, ahol a kultúrába mélyen beágyazott kötődés mikéntjében történnek zavarok. Identitástudatuk, összetartozás-érzetük és társadalmi, kulturális hovatartozásuk elismerése kerül ugyanis veszélybe.
A gyermekeknek a származás sok esetben a kultúrához való tartozást, a hagyományokba való beilleszkedést, a lét folyamatosságának fenntartását, azaz identitásának biztos alapját jelenti. Identitásunk tehát származásunk ismeretének folyamatosságát igényli. Ahhoz, hogy ne érezzük magunkat kirekesztettnek, szükségünk van egy elképzelhető, szimbolizált történetre származásunkat illetően.
A családjuktól elválasztott gyermekek elveszítik, nagyrészt elfelejtik múltjukat. Ilyenkor a gyermek érzelmi és szociális fejlődése problémássá válhat. Ha nem beszélnek velük a múltjukról, arra a következtetésre juthatnak, hogy rosszak voltak, azért kellett otthonról eljönniük, hogy miattuk történt minden rossz a családjukkal. Szükségük van ezért arra, hogy megtudják, miért választották el őket környezetüktől, hogy az adott felnőttek miért nem tudtak gondoskodni róluk. Fontos, hogy a koruknak megfelelő valós információkat kapjanak történetükről, hogy múltjukat megértsék. Minden gyermeknek joga, hogy megismerje a családját és a múltját. Csaknem valamennyi, családjából kiemelt gyermekben ott bujkál a gondolat, hogy értéktelen, nem szeretetre méltó, ezért sérül az önértékelésük is.

A múlt megértése segít a jelen elfogadásában és a jövő felé való nyitásban, célok, tervek megfogalmazásában is. Az élettörténet feldolgozása segít, hogy mi az, amire büszke lehet önmagára. A fel nem dolgozott vagy nem ismert, titkolt múlt (a gyenge identitás) annyira megdermeszt, hogy nem lehet továbblépni, a jövőre gondolni. Ez apátiához, depresszióhoz, fatalista szemlélethez vagy a múltba burkolózáshoz, neurózishoz, negatív önértékeléshez, vagy (genetikai, származási) énrészük elutasításához, hasításhoz vezet.
Az én megértése nehéz azoknak a gyermekeknek, akiket a gyökereiktől elválasztottak, és ezért nem világos a jövőjük sem. A múlt és a jelen megértésével hidat, reményt nyithatunk a jövő felé is.
Az a fontos, hogy ráébresszük a gyerekeket a családjuk megismertetése során, hogy az embereknek sokféle arcuk van, és a kapcsolatokban néha olyan részeik találkoznak, amelyek nem illenek össze.
A családrajz vagy családtörténet összeállításában alapelv, hogy legyünk elfogulatlanok és objektívek annak megítélésében, hogy az emberek miért tesznek bizonyos dolgokat. (Mester-Majzik,2010)

2..1.2.Identitás és kontinuitás
A Gyermeki Jogok ENSZ Egyezménye a gyermek személyiségének harmonikus fejlesztéséhez annak kiemelt védelmét hangsúlyozza megerősítvén rámutatva azokra a nemzetközi megállapodásokra, melyek a XX. Században a személyiségjogok biztosítása ügyében születtek (Genfi Nyilatkozat- 1924, ENSZ közgyűlés a gyermekek jogairól -1959. november 20. , ENSZ - Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata; a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya- 1948; A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya – 1966). A gyermeki személyiség harmonikus fejlődéséhez nélkülözhetetlen a környezet nyújtotta biztonság. Ez utóbbi sérül a gyermekvédelmi szakellátás által biztosított új helyzettel. Ezért a gyermek identitásának kontinuitását szükséges biztosítani a gyermek önmagáról, múltjáról, (családjáról, régi megszokott környezetéről) szóló gondolati

emlékképekkel és valóságos képekkel az ún. családi legendárium elkészítésével. Különösen igaz ez az örökbefogadásra.(Mester-Majzik,2010)

Az identitás a latin idem (azonos) szóból ered. Az identitás az én-fogalommal függ szorosan össze. Egyik kulcsfogalma az önazonosság és a tartósság.(Földes,2018)

Mivel az én megkülönböztetés a környezet más személyeitől, így az identitás fontos alkotóeleme a mi, azaz a csoporthoz való tartozás, azaz a társas identitás. Ennek jellemzőit a csoporttagságról alkotott tudás és érzelmek biztosítják.

A fogalom születése 1950, s Erik Erikson nevéhez kapcsolódik, aki szerint az identitás csak a serdülőkorra alakul ki, mivel erre az életkori szakaszra szilárdulnak meg azok a szerepek (nemi-, társadalmi szerep, a foglalkozás- és életszemlélet), melyek további életében jellemzői lesznek. Ezen identitás azonban a serdülőkort kísérő krízisek, válságok során stabilizálódik. Ez sok-sok szerepkísérletben (viselkedésformák, érdeklődési irányok, ideológiák) kristályosodik ki. Ennek révén alakul ki stabil énképe, belső normarendszere, melyek biztosítják számára az életben való eligazodást, s a reális önértékelést. A serdülő identitása tehát kettős, részben személyes, részben társas. Míg az első az életút aspektusaiban jelenik meg és alakul, addig utóbbi komplexitásában jelentkezik ((haza, anyaföld, nemzet, anyanyelv, lakóhely, társadalmi réteg, kultúra, közösség, család, vallás stb).

A kialakult identitáskrízis megoldásának első feladata részben a bizalom megszerzése és ugyanakkor megtartása. Ez a kettős feladat egyben a személyiség elfogadhatóságának egyfajta próbáját is jelenti. A másik az autonómiára törekvés, mely a saját döntéshez való jogának gyakorlati kipróbálásában jelentkezik. A döntés következményeinek sikere-kudarca, illetve a végeredmény vállalási szintje megerősítheti, illetve gyengítheti identitását. A harmadik feladat a személyiség kezdeményező aktivitásához kapcsolódik, melynek során elérendő céljait, vágyait és igényeit, egyfajta jövőképét fogalmazza meg. A negyedik feladatként ezen célokhoz, vágyakhoz általa szükségesnek tartott teljesítmény igénye jelentkezik.

2.1.3.Az identitás típusai és feltételei

Assman (1992) szerint:

- Az egyéni identitást az egyén tudatában kiépült és fenntartott képpel jellemezi, ami az egyént mindenki mástól (szignifikánsan) megkülönbözteti.
- Ezzel a képpel állítja szembe a személyes identitást, ami az egyén minden olyan szerepeinek, tulajdonságainak és képességeinek kerete, amelyek társadalmi helyzetéből adódóan hárulnak rá, azaz társadalmi elismertségére és besorolhatóságára vonatkoznak.
- Kollektív identitáson, más megfogalmazásban Mi-azonosságon egy csoport önmagáról festett képét érti, amivel tagjai egyúttal azonosulni képesek.

Az emberek pozitívabb társadalmi identitástudatra törekszenek, ennek során olyan szociális versengés alakul ki, melynek alapját a csoportok összehasonlítási lehetősége adja.
Krappmann (1980) szerint a kialakuló identitás egymással ellentmondásba kerülő elemeket tartalmazhat, így az állandóság és tartósság (konzisztencia) követelményeinek azaz az én egységének bizosítása komoly énerőket kíván. Ugyan a kontinuitás is az énegység biztosítását célozza, de itt az identitással szemben nem az egyidejűségben, hanem az egymásutániságban.(INT1)

2.1.4.Vizuális antropológia, vizuális kultúra.

2.1.4.1.A vizuális antropológia, a vizuális kultúra rövid ismertetése

A vizuális antropológia tárgya a vizuális kultúra, melybe beletartozik minden, ami egy adott kultúrában vizualizálódik – lehet ez egy tárgy, egy adott közösség településének szerkezete a média vagy akár egy tájkép A vizuális antropológiai tehát a kultúra lehető legtágabb értelmezéséből indul ki, kutatási kontextusa nemcsak a (letisztultabb szimbólumokkal dolgozó) „magas művészetre”, az iparművészetre, az épített környezetre, hanem a kommunikációra is kiterjed. Minthogy azonban fő forrásának a hétköznapok világát (a „mass culture”-t), a

mindennapi életet tekinti, fókuszában elsősorban az amatőr, a nem a hivatásos alkotók „termékei” állnak.

A vizuális kultúra egy specifikus jelrendszer:

Specifikus: mivel a vizuális megjelenés időben, térben, kultúrkörönként változó. A családot meglátogató szociális szakember kérdőívével gyakran nehezen tudja felmérni annak etnikai, társadalmi sajátosságait, pedig kéthárom ott töltött perc után nagy eséllyel szavak nélkül, csupán a vizuális környezetből is meg tudja azt állapítani.

A kódok, valamint a kontextusok, melyekben használják azokat, mintakövető struktúrák, ezért egyrészt generációról generációra hagyományozódnak, másrészt alkalmasak a különböző társadalmi közegből származó családok körülményeinek, mítoszainak, családtörténetének leírására. Az adott kultúra világképéről árulkodnak, ezért a vizuális kultúra tanulmányozásakor, az egyénnek a társadalomhoz, a közösségnek a világhoz való viszonyáról kapunk képet.

Nyíltan vállalt hitvallása olyan értékrend, amely az egyén és közösségének világképéről árulkodik. Különösen fontos a tárgyi környezet feltárása azon belül is elsősorban a fényképek lehetnek nagy segítségünkre.

Az emberek közös pszichológiai jellemzője, hogy érzelmeiket, gondolataikat megpróbálják vizualizálni.

Minthogy a vizuális megjelenítés leggyakoribb eszköze a kép, a fényképek elemzésére külön hangsúlyt kell fektetni.

A vizuális antropológia érdeklődése alapvetően kétirányú: 1. A kultúra vizuális módszerekkel történő vizsgálata, elemzése, interpretálása – vagyis vizuális termékek (pl.: film, fotó) létrehozásával való rögzítése. 2. A közösségek vizuális kultúrájának feltárása és elemzése. Jelen esetben a közösségek vizuális kultúrájának feltárása és elemzése adekvát, a vizuális rögzítés csupán a dokumentációt szolgáló eszköz. (R.Nagy, 2000.)

2.1..4.2.A vizuális kultúra és a vizuális antropológia

A vizuális antropológiai a kultúra lehető legtágabb értelmezéséből indul ki, azaz kutatási területe kiterjed a magas kultúrára, a művészetekre az iparművészetre, az épített környezetre, s a kommunikációra is. Fő területe a „mass culture””, azaz a mindennapok élete és világa, azaz az amatőrök, nem hivatásosok alkotásai. Mivel a vizuális kultúra az adott kultúra világképéről tanúskodik, ezért tanulmányozása egyben az egyén társadalomhoz való viszonyát is felderíti. Ebben játszanak kiemelkedő szerepet a fényképek.

A vizuális antropológia érdeklődése alapvetően kétirányú:

- a kultúra vizuális módszerekkel történő vizsgálata, elemzése, interpretálása – vagyis vizuális termékek (pl.: film, fotó) létrehozásával való rögzítése;
- a közösségek vizuális kultúrájának feltárása és elemzése.(Hargitai, 2009)

Alkalmazott vizuális antropológia

Az angolszász területeken a vizuális antropológiát, mint a klasszikus antropológiai terepmunka vizuális módon való rögzítését, adatolását, és illusztrálását jelenti.

Kunt Ernő meghatározása szerint az antropológus az adott népcsoport vizuális médiumainak kulturálisan szabályozott használatával foglalkozik. A vizuális antropológiai irányzat is törekszik egyrészt a kiválasztott közösségek kultúrájának rendszerező leírására, illetve vizuális adatolására; másrészt az egyes társadalmak, társadalmi csoportok kultúrájának összehasonlítására, feltételezett kölcsönhatások tanulmányozására, transzkulturális vizsgálatokra.

A Miskolci Egyetemen tartott vizuális antropológiai kurzusaiban Bán András meghatározása szerint a vizuális antropológia sokak számára egyenlő a legpopulárisabb megjelenési formájával, azaz az antropológiai dokumentumfilmmel.

Az interpretatív fotóinterjú módszere:

- interjúkészítés közben képi reprezentációk – fényképek, filmek, festmények, rajzok vagy bármilyen más vizuális jel mutatása az interjúalanynak
- az interjúalany megkérése, hogy véleményezze, kommentálja azokat
- a hangsúly nem a képek tartalmán, hanem az interjúalanyok képekkel szemben tanúsított viszonyán van.

A fotókkal kísért interjúk nagyban más eredményt hoznak, más információkat adnak, mint a csak szövegesek. (R.Nagy, 2000)

FÉNYKÉPEZÉS ÉS VIZUÁLIS ANTROPOLÓGIA

Az antropológia az emberi létezés természetének rendszeres tanulmányozása. A vizuális antropológia két fő irányzata van:

- vizuális médiumokkal – fényképezés, filmezés, videó – rögzíti a tanulmányozott embercsoport kultúráját, s így igyekszik annak vizuális monográfiáját nyújtani
- az adott népcsoport vizuális médiumainak kulturálisan szabályozott használatával foglalkozik, hasonlóan a kulturális antropológiához egyrészt a kiválasztott közösségek kultúrájának rendszerező leírására, annak vizuális adatolására,másrészt az egyes társadalmak, társadalmi csoportok kultúrájának összehasonlítására, feltételezett kölcsönhatások tanulmányozására törekszik

Antropológiai szempontból nézve minden kultúrának megvan világképe

A fényképek a családok és egyének hagyományait megörökítve, vizuálisan memorizálva azokat segítik a családi és egyéni hagyományok ápolását,egyfajta sorsfordulók szintjére emelve azokat. (Kunt, 1995)

2.1.5. Találkozás a családdal, családi interjú készítése.

2.1.5.1 Családtörténet megismerése fotóelemzéssel

A család életébe, mint egyfajta minitársadalomba történő bepillantás, elemzés, kapcsolati rendszer feltérképezése számtalan módszer alkalmazását teszi lehetővé, mint a genogram, a családfaállítás és a fényképelemzés.

Miután a fotó technikailag a tömegtermelés szintjére fejlődött, ezáltal megteremtődött a nagy mennyiségben előállítható, a makrotörténet alatt/mellett futó „saját történelem” megörökítésének, dokumentálhatóságának lehetősége.

Fontos egy-egy fotó elemzésekor, hogy a „szereplők” vagy a képen nem látható hozzátartozók milyen „viszonyban állnak” a fotóval? Kutatói munka során tett hipotézis szerint, a fotók vizuális kommunikációban való részvételének vizsgálata elválaszthatatlan a fényképekhez fűzött narratívumok elemzésétől. Objektív képet kaphatunk emberekről, kapcsolatokról, helyzetekről, eseményekről.

Hogyan lehet hasznosítani a gyermekvédelem területén a családantropológiai elemzést, fényképelemzést? Ennek kapcsán a felmerülő kérdések: Mikor készüljenek az elemzések? Kinek készüljenek? Milyen formában legyenek elkészítve és tárolva? Hol legyen a tárolás helye?

Az alapellátásba bekerülő konkrétan gondozásban szereplő gyermekek és családjaik esetében szükséges egy bizalmi kapcsolat kiépítése ahhoz, hogy egy hosszabb és mélyebb – a család életébe történő bepillantást nyerhessünk. Így a fotóelemzést ne közvetlenül a kapcsolatfelvételt követően végezzük, hanem egy együttműködési folyamat közbülső részeként.

Az elemzés: ki hol helyezkedik el, kinek kivel milyen kapcsolata van, rokoni, esetleg baráti viszonyok. Ez a kapcsolatok erősségét vagy esetleg hiányát támaszthatja alá. Konkrétan: Hová kerüljön a gyermek, ha családon belül el lehet esetleg helyezni? Az elemzés, esetenként a

fényképmásolat tárolása is elképzelhető a gyermek ügyiratában, természetesen a gyermek, szülő beleegyezésével. A két vagy több dokumentumot (fénykép és narratívum) együttesen kell tárolni, hiszen azok szorosan egymáshoz fűződő tételek, csakúgy, mint a mesekönyvben az illusztráció.

A tárolás formája papír alapon, illetve számítógépes nyilvántartás, szkennelés és digitális másolatot készítve.

A családtörténet, családi legendárium elkészítése a következő esetben javasolt: 1. A gyermek a családban periférikus helyet foglal el. 2. Családjáról kevés információval rendelkezik, szüleivel kapcsolata formális, esetleg nélkülözi valamelyik, vagy mindkét szülő személyes kapcsolatát. 3. Önértékelési gondokkal küzdő gyermek estében, aminek oka pl.: a családon belül elfoglalt helyek és szerepek (családját csak negatívan vagy csak pozitívan feltüntető attitűd). 4. Identitásproblémákkal terhelt gyermek estében, ahol a vallási/kulturális/etnikai hovatartozás meghatározása okoz gondot. Ahol a saját maga elfogadása családján keresztül érhető utol. 5. Családi kapcsolatok instabilitása, átláthatatlan családi rendszerek, gyakran változó környezet. Azoknál a gyermekeknél, ahol a szülői/rokoni kapcsolattartás már hosszú ideje esetleges, vagy egyáltalán nem működik, kiemelt fontosságú a családi legendárium elkészítése.

A készítője elsődlegesen a családdal hosszabb ideje, megfelelő bizalmi kapcsolatot kialakított családgondozó.

Hogyan? A családlátogatás előkészítése Egyeztetés telefonon, megbeszélve, hogy hosszabb időt szeretnénk náluk tölteni, a családtagok lehetőleg legyenek otthon.

Kik vannak a képen? – Hol készült a kép? – Mikor készült? – Milyen alkalomból? – Ki készítette a fotókat? Amennyiben a képekből választani kell, érdemes figyelni, hogy melyikről beszélnek szívesen, és melyik az, amelyiket meg sem mutatják, hanem félreteszik.

A módszer időigényes. Egy-egy családlátogatás 1,5-2 óra, a fotók elemzésének írásba foglalása szintén hosszabb időt igényel. Az elemzésre szánt fotók kiválasztásához elengedhetetlen a család előzetes alapos ismerete.

Tematika a kérdésekhez:

Idő:

- Mikor készült a kép?
- Milyen alkalom volt ekkor?
- Hogyan emlékszik vissza a kép készítésének időszakára?
- Hány évesek voltak a szereplők?
- Mikor került Önhöz a kép?
- Milyen sűrűn látja a képet, vagy nézegeti, veszi elő?

Hely:

- Hol készült a kép?
- Hogyan emlékszik vissza a kép készítésének alkalmára?
- Hol tárolja a képet?

Szereplők:

- Ki mesél a képről?
- Kié a kép?
- Kitől kapta a képet?
- Ki van a képen?

- Ki fényképezte?
- Ki az, aki még ott volt, de nincs a képen? (Ki hiányzik a képről)
- Ki az, aki nem volt ott, de hiányzik a képről?
- Kinek van még meg ez a kép?
- A képen lévők milyen kapcsolatban vannak?
- A gyermek szerepe a családban?
- A gyermek helye a családban?

Érzések:

- Milyen viszonyban áll a képpel?
- Miért ezt a képet választották, hogy beszélnek róla?
- A mesélőnek milyen viszonya van a képhez? (Milyen pozitív és negatív élmények vannak a képpel kapcsolatban?
- Hol tároljuk?
  A szorosan összekapcsolódó fényképek és narratívumok tárolása egyben kell történüljön vagy egy dossziéban, vagy inkább a számítógépes nyilvántartáshoz kapcsolódóan, digitalizált formában a szülők és a gyermek együttes beleegyezésével.(Mester-Majzik, 2010)
  (1. Családtörténet, családi legendárium Képzési anyag Szerkesztette Mester Zsuzsa Majzik Katalin Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2010.)

2.1.5.2. Néhány kérdés cigány családokkal folytatott beszélgetésekhez

A személyes kérdéseket az általános kérdéseket követően célszerű feltenni:

- Melyik vidéken éltek szülők, nagyszülők?
- Mióta laktak ott, gyakran költöztek-e?
- Magyarok között laktak?
- Mivel foglalkoztak?
- Hol dolgoztak?
- Vállaltak a faluban munkát, milyet?
- Jártak-e zenélni a környéken?
- Állatot tartottak-e, kereskedtek-e velük?
- Mezőgazdasági munkához értettek-e?
- Beszélik-e valamelyik cigány nyelvet, ha igen melyiket?
- Együtt ünnepeltek a cigányok húsvét, karácsony, esküvő, keresztelő, virrasztás alkalmával?
- Cigányosan főznek? Hogyan? Miket szeretnek? Kitől tanult főzni?
- Szépen énekelt, jól táncolt valaki a családban?
- Ha összejött a család, meséltek vicces vagy ijesztő történeteket?
- Templomba szoktak menni?
- Milyen vallásúak?

A családi legendárium készítésekor lényeges, hogy a gyermek ez által egy viszonylag egész képet kapjon családjáról, az ő életükről, és az abban elfoglalt helyéről, hiszen a szakellátásban élők közül sok gyermeknek nincsenek valós képei családjáról. Ezért fontos cél a család történetének leírásánál a valós kép kialakítása. Ebben jelent nagy segítséget néhány fénykép, melyek egyfajta vizuális kommunikációt indíthatnak el a gyermekben. A legnehezebb feladat a valóságosan negatív családtörténetekből a valóság megtagadása nélkül, a gyermek önazonosságát támogató, identitását erősítő jellemzőket kiemelni. Hiszen ennek hiányában, a tényleges találkozás az álom és a valóság ütközik össze a gyermekben, mely személyére nézve súlyos következményekkel fog járni.(Mester-Majzik, 2010**)**

2.1.5.3. Családlátogatáskor vegyük figyelembe a következőket

1. Barátságos, pozitív atmoszféra bontakozzon ki.

2. Használjuk a normális, hétköznapi társalgási nyelvezetet, barátságos lágy hangszínnel. Ha lehetséges, használjunk pozitív szavakat. Problémák helyett beszéljünk inkább zavarokról, kavarodásokról.

3. Bízzunk intuícióinkban, kerüljük a prekoncepciókat. Legyünk nyitottak arra, hogy minden eset és család az általános mellett egyben egyedi is.

4. Használjuk eszközként önmagunkat. Józan eszünk, megfigyelőképességünk az a mód, ahogy érzékeinket használjuk, mind fontos része lesz önmagunk ilyen irányú hasznosításának.

5. Mindig pozitív, reményteljes szemléletmóddal kezeljük a klienst.

6. Figyeljünk a szülők problémáira is, ne csak a gyermekekére. Sok szülő elszigetelt, magányos, és sok stresszelő probléma nehezíti az életét. Fenyegetésnek élik meg, hogy ha csak a gyermekekre fordítunk figyelmet.

7. Ismerjük el az erőfeszítéseiket, amik megjelennek a nehézségeik megoldási törekvéseiben is.

8. Tegyünk megjegyzést valami kellemesre, vonzóra. Ne felejtsük el, hogy ez a kliens otthona. Lehet, hogy nem egyezik az ízlésünk, de fontos tiszteletben tartani az övét.

9. Emeljük ki szakértelmüket egy-egy részlet, háziállat, kötés, plakettek stb.-vel jelzett teljesítményekkel kapcsolatban.

10. A családgondozónak alkalmazkodnia kell ahhoz, ahogy a kliensek csinálják a dolgokat, mint például az étkezési minták, higiéniai körülmények stb.

11. Legyen jó szavunk a családi fotókra, tegyünk fel kérdéseket, ki kicsoda a családban. (Insoo Kim Berg 1995)

A családtörténet feltérképezi a család koalícióit, házassági kapcsolatait, történetileg jelentős eseményeit, életüket megváltoztató fontosabb eseményeket, családi mítoszokat, szabályokat és egyéb jelentős témákat, amelyek hatással voltak a családra. Az ilyen események feltárása a család története és az aktuális helyzet kontextusában segít elhelyezni a jelen problémáit, megérteni a gyermek kiemelésének az okát a családból, és rávilágíthat rejtve maradt témákra is. A családtörténet feltárhat a családban rejtett szellemiséget, fontos mintákat, amelyek lehetnek előrevivők vagy lehervasztók is. A családtörténet feltárhatja a nemzetiségük körüli hitrendszert, sajátos családszerkezetet, tudást arról, ki hasonlít kihez, mi alakította a kliens önmagáról kialakított véleményét és így tovább.

A családtörténet reflexió arról, hogy hogyan látja a kliens a családját, és nem mindig megbízható vagy tényleges, továbbadható információ. Ha többször is elmondják a történetet, előfordul, hogy kicsit módosítják, változtatják, ily módon mítoszokat teremtenek, bizonyos pontokat elhanyagolnak. Más szavakkal a történet a kliens szüleménye, amely nem igaz vagy hamis állításokból áll össze. Fogadjuk el, hogy a kliens így észleli a családját.

A családi interjúzásban fontos elv a neutralitás, ami nem passzivitást jelent, hanem leginkább a várakozó, állást nem foglaló pozícióhoz van a legközelebb. Mindent, ami előkerül, elfogadunk részrehajlás, vonzódás vagy elutasítás nélkül. El kell kerülni, hogy egy témát vagy személyt támogassunk, vagy elnyomjunk. Egyforma érdeklődéssel fogadunk mindent. A neutralitás azt is jelenti, hogy nem törekszünk arra, hogy pontosan kiderítsük, mi az igazság, mi hasznos vagy mi nem, hanem e helyett a „zárójeles objektivitás" álláspontjára helyezkedünk (vagyis elismerjük, hogy sokféle „objektivitás" létezhet egymás mellett). Ez megerősítő semlegességként hat, ami azt jelenti, hogy a családgondozó a klienst mint személyt elfogadja, bármit is mond.

Kihagyhatatlan a családtörténeti munkából a nagyszülők sorsának, traumáiknak és szerepüknek feltérképezése. A családjukból kiemelt gyermekekkel végzett élettörténeti munka segíthet a sérült vagy gyenge identitás korrekciójában és erősítésében. Az egészséges identitásérzés mindenki számára létfontosságú.

Az „én" megértése nehéz az olyan gyermekek számára, akiket elszakítottak a gyökereiktől, és nem világos a jövőjük. Megkönnyítjük a dolgukat, ha beszélgetünk velük a múltról, a jelenről és a jövőről.

Ha a múlt és jelen tényeiről természetesen beszélünk a gyermeknek, ez lehetővé teszi, hogy valóságossá tegyük a gyermek életének az eseményeit és szereplőit. Legyünk őszinték, de ne legyünk kíméletlenek. (Mester-Majzik, 2000)

2.2 Családi legendárium

Családi legendárium az, amit egy család tagjai normális körülmények – és huzamos együttélés – során mesélnek önmagukról, felmenőikről, illetve a gyerek kiskoráról, születésének körülményeiről, mindarról, amire ő nem emlékezhet.
A gyermeki éntudat és kompetenciaérzés fejlődéséhez – jelentős mértékben járul hozzá. Ehhez annak ismerete és tudása szükséges, hogy honnan jött.

2.2.1. Családi legendárium a gyermekvédelmi szakellátásban

A szakellátásba bekerülő gyermek családi hátterének heterogenitása, változatossága okán, eltérő hatást gyakorol a család a gyermek személyiségére. Ezzel kapcsolatban három típus kiemelésére és elemzésére kerül sor a családtörténet és a családi legendárium kritériumainak oldaláról.

1. Családok, akik egyáltalán nem tartanak kapcsolatot gyermekükkel:

- a szülők és a gyermekük közötti érzelmi kötődés laza, felszínes – vagy egyáltalán ki sem alakult
- a személyes találkozások részleges, vagy teljes hiánya
- a családi kötelék teljesen megszakad, vagy már korábban megszakadt, vagy éppen a gondozás ideje alatt szűnik meg
- a szakellátással való együttműködés elégtelensége

Mivel a családról élő emlékeik folyamatosan halványulnak, vagy már nincsenek, ezért fokozottan jelentkezik érdeklődésük szüleik, rokonságuk iránt,s minden róluk kapott, szerzett információnak nagy jelentőséget tulajdonítanak, pótolni akarván identitásuk fontos részét.

Esetükben a megoldás családjuk alaposabb megismerésének biztosítása:

- a család tagjainak személyes történeteken keresztüli bemutatása, fényképekkel téve azt plasztikussá

A nehézséget - hiszen a távolmaradásnak komoly okai lehetnek - a családok felkutatása, s ezt követően bevonása, s az együttműködéshez szükséges munkakapcsolat kialakítása jelenti. A család történetének alapos megismerésének alapfeltétele a szülő és segítő közötti bizalmi viszony.

2. Családok, kiknek kapcsolattatása rendszertelen, kiszámíthatatlan
    - van a gyermekkel személyes találkozás
    - kapcsolatuk néhány órás együttlét
    - rövidebb ideig otthonukban fogadják gyermeküket
    - gyakori az érzelmi kötődés a családtagok közöttük
    - a családtagok általános információval rendelkeznek egymásról
    - Az együtt töltött idő mennyisége és minősége miatt nem biztosított a család valódi megismerése.
    - Ugyan a gyermek megtapasztalja a családban való létet, de ez csak villanásnyi, hiszen nem része a család mindennapjainak, így részben ismeretlen marad előtte a család kapcsolatrendszere, s a család története is.
    - Mozaikszerű információk a családról, annak múltjáról.
    - A családról nincs egységes és reális kép, melyben a gyermeknek helye és szerepe van.

      A segítőnek családtörténet és legendárium feltárásakor csak a hiányzó ismereteket szükséges pótolni, s ezt eljuttattatni a gyermekhez. Ezt a munkát könnyíti a szülőnek a gyermekkel való kapcsolattartása, s ebből adódóan a segítővel való együttműködése is. Ez alapot ad a családdal való bizalmi kapcsolat kialakításának, melyre építve lehetőség nyílik a család belső világának megismerésére a személyesség szintjén is. A kapcsolatok bővülése és mélyülése az információk mennyiségének és minőségének értéknövekedésével jár együtt, hozzájárulva a gyermeki identitás biztos alapokon nyugvó stabilitásához.

3. Családok melyek rendszeres kapcsolatot tartanak a szakellátásban nevelkedő gyermekükkel.
    - A gyermek napi kapcsolatban van a családdal.
    - A gyermek a hétvégéket és az iskolai szüneteket nagyrészt a családdal tölti – részese a család életének.
    - A gyermek a hétköznapi családi történésekben, családi kapcsolatrendszerekben, a családot éppen foglalkoztató kérdésekben.
    - A szülők, rokonok révén megismerik a család történetét,
      E családokból származó gyermekek egy része a segítőnél többet tud családjáról, ám másik része inkább felületes ismeretekkel rendelkezik, s ebbe a család múltja nem tartozik bele. Sem szokásaikat, sem azok eredetével nincs tisztában, így olyan ismereteik hiányosak melyek szüleik foglakozásával, iskolai végzettségével, születésük helyével és idejével kapcsolatosak. Az ő esetükben a segítő feladata a családtörténet kiegészítése.(Mester-Majzik, 2010)

2.2.2..Vizuálantropológiai értelmezés a családi legendáriumok feltérképezéséhez

A módszer a különféle kultúrák megértését tárgyául kitűző diszciplína (a kulturális antropológia) metodológiájának része, amely anélkül, hogy egyes etnikumok között értékbeli különbséget tenne, egyaránt alkalmas egy kultúrkör, egy (etnikai) közösség vagy egy család „kultúrájának”, szokásainak feltárására.

A módszer alkalmazásának indoklása és a gyermekvédelmi ellátás ellentmondásai

A tapasztalatok azt bizonyítják, hogy a gyermekek egészséges fejlődéséhez, identitásához, illetve az intézményi és az az utáni életük folytathatóságához elengedhetetlenül szükségesek a vér szerinti családról, az „eredeti” kulturális közegről kapott információk.

A gyermeket ellátó intézménynek kötelessége figyelembe venni a gyermekek különleges igényeit – így a gyermekek a családhelyettesítő gondozás során jogosultak kisebbségi identitásuk méltóságteljes megélésére is –, másrészről azonban „az adatvédelmi és a kisebbségi ombudsmanok együttes állásfoglalása szerint a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedő gyermekek etnikai származásának nyilvántartása alkalmas lehet a hátrányos megkülönböztetésre, s ezért nem kívánatos” **(Herzog, 2006, 3. o.).**

A szakellátásban részesülő roma származású fiatalokkal kapcsolatban az egyik legnagyobb ellentmondás, hogy miközben hivatalosan nem tudjuk, tudhatjuk a szakellátásban részesült fiatal etnikai hovatartozását, elismerjük, hogy minden „etnikai kisebbségi csoport identitásához, kulturális értékeinek

megőrzéséhez fűződő joga is megköveteli, hogy adott esetben a gyermekvédelmi gondoskodásba került gyermek hozzáférhessen azokhoz a szolgáltatásokhoz, amelyek csoport-hovatartozásának megtartását szolgálják".
A gondozásban lévő fiatalok identitáskeresése is ellentmondásokkal teli.
Az (etnikai) identitás kialakulásához elengedhetetlen, hogy az etnikumhoz tartozó személy képes legyen csoportja elhelyezésére az adott társadalom egészében, ami pedig nem mehet végbe csoport-hovatartozásának tudata, az adott csoportról való ismeretei és saját csoportja etnikai-kulturális örökségével szembeni elkötelezettsége nélkül.
Az (etnikai) identitás fejlődését befolyásoló tényezők közül a család szocializációs szerepét kell kiemelni. Bizonyos családok azonban – és ez így lehet a szakellátás intézményeiben is – nem érzik úgy, hogy etnikumuk kultúrája releváns lenne a gyermek fejlődése szempontjából, ezért annak ellenére nem fordítanak figyelmet erre, hogy a tájékozódás a saját etnikai csoporton belül, illetve a különböző csoportok között (az ún. bikulturális kompetencia) a boldogulás záloga a kisebbségekhez tartozók számára. Olyan tudás ez, amelyre a szülőknek/nevelőknek tudatosan kellene felkészíteniük gyermeküket, hiszen miközben megismertetik gyermeküket csoportjuk kulturális örökségével, nemcsak azt értetik meg vele, hogy miért jelent kihívást az adott etnikum tagjaként élni, de eszközt is adnak kezébe a társadalmi előítéletek kezeléséhez fiatalok – életkorukból is fakadó – ösztönös identitáskeresését részben a benti (intézményen belüli) és a kinti világ közötti ellentmondások, részben a feldolgozatlan és értelmezhetetlen bekerülés traumája preindikálják. Helyzetük megértéséhez, elfogadásához, intézményi és az az utáni életük kialakításához, saját szülői szerepük későbbi teljesítéséhez elengedhetetlen a gyökerek mind kulturális, mind személyi szinten való ismerete.
A vizuális antropológia segítségével módszert mutasson arra, hogyan lehet felmérni és összegyűjteni az (adott kulturális közeg tapasztalatait is magukba foglaló) családi legendáriumokat, mitológiákat. Olyan módszer ez, amely ötvözi a részvevői megfigyelés attitűdjeit, a holisztikus szemléletet, a hagyományos élettörténeti interjútechnikákkal, és amely tág értelmezési kontextusával kitér nemcsak a szülők, a család, hanem a környezet megfigyelésére i**s.(Hargitai, 2009)**

2.2.3. Családi legendárium

1. Verbális legendárium:

- Magába foglalja a történeteket, kifejezéseket és anekdotákat – a történetek a családi élet rendszerint valamely vakmerő vagy drámai eseményét állítják középpontba.

2. Írott legendárium:

- Például levelek, naplók és különleges alkalmakra kitalált versek – az írott formák gyakran személyes és retrospektív jellegűek.

3. Vizuális legendárium:

- Ide tartoznak elsősorban a házi mozik, a fényképek, a fotóalbumok, a plakátok. Míg a fényképek látszólag boldog pillanatokat vagy ünnepségeket mutatnak, az emléktárgyak amelyeket a családok felragasztanak vagy egyszerűen begyömöszölik őket a fiókba, a családi életnek sokkal kalandosabb és romantikusabb aspektusait tükrözik. Minthogy az egyén a családi fotóit „családi regényeknek" és „egyéni mítoszainak" képzeletbeli alappilléreként használhatja fel, a fényképek és a családi történetek között szoros összefüggés van. E három kategóriából (a módszer használhatóságának érdekében) elsősorban a vizuális emlékek feltárására koncentrálunk, ez azonban lehetőséget ad a verbális történetek képek alapján történő interjús felvételére is – a képek, albumok különösen segítik a visszaemlékezéseket, miközben természetesen nem zárják ki az írott emlékek összegyűjtését sem.

A családi legendáriummal szembeni elvárások és előnyök:

• Különböző kultúrkörökben is alkalmazható legyen – Ha az alkalmazott metodika az etnikai származástól függetlenül mindig ugyanaz, kikerülhetők a megkülönböztetésből fakadó félelmek, jogszabályi anomáliák – vagyis függetlenül attól, hogy roma vagy nem roma kultúrkörrel állunk szemben, az eljárás (mint ahogy a cél is, az adott személy, család, kultúrkör felmérése) azonos marad.

• Képes legyen viszonylag rövid idő alatt felmérni a család értékrendjét, kultúráját, illetve azt a tágabban értelmezett kulturális közeget, melybe az beágyazódik, ezzel is elősegítve a „valahová tartozás" érzetének kialakulását az egyénben.

• Alkalmazása esetén „rekonstruálná és a későbbi idők számára megőrizné a gyermek saját, személyes múltját, amely olyan családok esetében, amelyek főleg a jelennek élnek, és szinte semmilyen stabilitást nem mutatnak (változó lakhelyek, változó élettársak stb.), nélküle homályban maradhatna” **(Dettre 2006).**

• Legyen interpretatív – Ne a felszínt, a primer valóságot, hanem a mögöttest (a mélystruktúrákat) tárja fel.

• Tartalmi, lényegi , magából a vizsgált kultúrából fakadó látásmódjával képes legyen egy család, a kulturális közeg pozitív mitológiáit felmérni – A pozitív énkép kialakulásához fontos, hogy a gyermek tudja, hogy „olyan családba született, amelynek tagjai valahol, valamikor fontos dolgokat tettek, valamiben jók voltak, még akkor is, ha most a család kicsit bajban van” (Dettre 2006)

• Alkalmas legyen a mindennapi élet elemzésére, érdeklődési körében a hétköznapok világa álljon – Jelen esetben nem a „száraz” szociológiai adatok gyűjtése a cél, hanem annak a hétköznapokban megélt világnak a feltárása, melynek a körülményektől függetlenül mindig megvan a maga boldogsága, pozitív belső értékrendje.

• Lehetőségeihez mérten adjon mankót a gondozásba vétel traumájának oldására azzal, hogy feltárja a folyamat okait – Ennek megértése a gyerekek ösztönös törekvése is. (Hargitai, 2009)

2.2.4. A családi legendáriumok, a fotóantropológiai kutatás

A fotóantropológiai kutatás a vizuális antropológiai megismerés egyik módszere. Tárgyköre elsősorban az amatőr fénykép; az abból kiolvasható szimbólumok és a kommunikációelemzés.

A családi dokumentációk azért kiemelkedően alkalmasak jelen elemzéshez, mert mind készítésük módja, mind használatuk szubjektív – a család értékrendszerét tükrözi. A családi legendáriumok megértésének, az adott közösség által létrehozott és/vagy használt képek, fotók elemzése az egyik legcélravezetőbb módja, hiszen azok tömör kivonatai a család által átélt történéseknek.

Ezen üzenetek, családi mítoszok összegyűjtése, majd a gondozásba vett személynek való átadása, eltérve a jelenleg a gondozásba vételkor alkalmazott dokumentációtól, remélhetőleg képes az egyén megerősítésére, gyökerei feltárására, traumái enyhítésére. A fotóantropológiai kutatások középpontjában az az állítás áll, hogy egy személynek, egy családnak, egy közösségnek vagy egy egész kulturális egységnek is lehet csak rá jellemző és fel is tárható vizuális emlékezete, kultúrája.(Hargitai, 2009)

2.2.5. Családi albumok elemzése

„Az album egy rendezőelvet mutat a fényképek puszta összegyűjtésén felül és túl. Létrehozásában gyakran tudatos törekvés vagy motiváció is közrejátszik” (Kotkin,
Az albumokban fellelhető képek fontossága azért különösen jelentős, mert készítőjük (mondanivalója sűrítéséhez) nemcsak a fényképezés aktusakor, hanem az albumba való rendezéskor is szelektál. Sőt, a képek elhelyezésének technikájával további információkat nyújt kulturálisan meghatározott ideái, pereferenciái megértéséhez.
A családi albumok a közösség által használt (készített vagy megrendelt) családi képek közé tartoznak, az azokra alkalmazott megfigyelési szempontok, szabályok itt is érvényesek, de az egyéb családi képektől eltérve, a képek összeszedése, rendezése és ezáltali különválasztása, szelektálása a képek egymáshoz való viszonyáról is árulkodik.
Tehát nemcsak a képek, hanem maga az album, mint önálló egész válik a vizsgálat tárgyává. (Hargitai, 2009)

2.2.6. Az ideál megjelenése a családi albumban

A családi albumok szinte mindig csak pozitív képet mutatnak a családokról – pedig nyilvánvaló, hogy minden családnak voltak problémái, konfliktusai. A pozitív önképet kialakító motívumok egy része általánosan használt, ezért a családi fotóalbumok témáiban nincs nagy eltérés pl.: ünnepségek, pózok.

A családi albumok egy része erős szelekcióval él, más része szívesen alkalmaznak kevésbé informális, de mindenképp komplikációmentes képeket is, amelyek a mindennapi rutint ábrázolják.
Az album használatának fontosságát, szerepét külseje (mérete, díszítettsége, rendezettsége) és a használatához kapcsolódó attitűdök is mutatják (elhelyezése, megtekintésének alkalmai stb.). A családi albumok, a családi öntudat direkt megerősítése érdekében végzett közös nézegetés igen gyakori. (Hargitai,2009)

2.2.7. Családi album interjú vezérfonal **(Bán – Forgács – Kenedi 2000)**

1. A család általános jellemzése:

- Jelentőséget tulajdonítanak-e a családi történetnek?
- Foglalkozott-e ezzel valaki rendszeresen a családban?
- Gyűjtik-e a családi dokumentumokat?
- A családon belül kik teszik el, kik rendszerezik a fotókat?
- Milyen messzire vezetik vissza a családfát?
- Honnan származik a család?
- Jellemző szakmák, tisztségek
- Családi híresség, fekete bárányok
- Hogyan jellemzi a család egészét?

2. Szülők:

- Az apai és az anyai ág jellemzése
- Nagyszülők foglalkozása társadalmi elhelyezkedése
- A szülők gyermekkora, iskolázottságuk
- Pályaválasztásuk, foglalkozásuk
- Hol, hogyan ismerekedtek meg a szülei?
- Házasságuk jellemzése
- Lakáskörülményeik, költözéseik
- Életkörülményeik változásai, esetleges nélkülözéseik, ambícióik
- Mire voltak büszkék a szülei?
- Mit tartottak családon belül s kívül a legfőbb értéknek?
- Érdeklődésük, kedvteléseik, szabadidejük
- Milyen társadalmi körökkel érintkeztek?
- Milyen közösségi szerepeket vállaltak?

3. Az interjúalany életpályája:

a, Életútjának általános jellemzése:

- Személyes véleménye a család történetéről: példát adó, közömbös, elutasítja?
- Kapcsolata a családi hagyományokkal

Személyes véleménye életútjáról:

- Sikeres, szokványos, balsikerű?
- Családi értékek elfogadása/elutasítása v. Ettől eltérő személyes értékrend
- Helyzete a családban, kapcsolata a nagyszülőkkel, testvérekkel, rokonokkal
- Vonzások és taszítások a családon belül, az interjúalany helyzete ebben a kapcsolatban
- Saját választott köre a családon kívül, ennek változásai (gyermekkor, ifjúkor, felnőttkor) b. Gyermekkora:
- Ítélet gyermekkora egészéről
- Meghatározó (esetleg álmokban visszatérő) emlékek – melyikről van fotó?
- Iskola előtti és iskoláskor utáni események, helyszínek
- Barátságok, közösségi kapcsolatok
- Gyerekkori ambíciók, azonosulás versus egyéni életút vágya
- Játékok (társas, egyéni, tárgyakat használó), saját mitológia
- Minták és élmények: kultúrálódás, szórakozás, sport

- Az élmények megosztása, aktivitás versus szemlélődés
- Gyermekkori kapcsolata a fotóval: aktivitás, emlékek
- Mesék

c. Ifjúkor:

- Ítélet fiatalkora egészéről, mettől meddig tartott, boldogság, megpróbáltatások
- Továbbtanulás: ambíciók, lehetőségek, események
- Meghatározó tanárok, egyéniségek, tehetségének megfogalmazódását segítő személyek iv. Kulturális élmények, utazások, nyaralások
- Kapcsolata iskola és iskolán kívüli csoportokkal
- Fotográfiák fiatalkori élményekről
- Szakmaválasztás: családi és külső motiváció, jövőkép

d. Katonaság:

- Összefoglaló emléke a katonaságról, pozitív vagy negatív ítélet
- Sajátos ismeretek szerzése a katonaságról
- Morális ítéletek változása a katonaidő hatására
- Emberi kapcsolatok, a katonaidő módosította-e pályáját?
- Háború, nagytörténelem
- Katonai fotók

e. Felnőttkor:

- Első munkahely megválasztása, munkahelyi környezet, szociális kapcsolatok megválasztása, kísérlet az összeegyeztetésre
- A munka értelme, tehetsége a munkában és azon kívül, jövőkép változása, érvénye: munkahelyen és azon kívül, hogyan értékeli ma szakmáját
- Családi hátterének és fiatalkori iskolai tapasztalatainak, milyen szerepe volt karrierjében
- Munkahelyek története, közös események és élmények fotográfiák

f. Saját családalapítás:

- Ifjúkori párválasztásai
- A házastárs családtörténete (az eddigi kérdések szerint)
- Megismerkedésük
- A közös élet elhatározásai: elképzelések, célok, értékek
- Lakás, berendezés
- Közös élmények, utazások s mindennek fotói
- Gyerekek saját történetei (és fotói): nyaralások, iskoláztatás, pályaválasztás, házasságok stb.
- Milyen élettapasztalatokat és értékeket akart gyermekeire hagyományozni, milyen pályát szánt a gyermekeinek

g. Jelenlegi életkörülményei:

- Összefoglaló jelentés
- Történeti és politikai élmények, kis- és nagytörténelem
- Kulturálódás, baráti kör, időtöltés
- Ambíciók, tervek
- Viszonya a családi és személyes emlékeihez, tárgyak megőrzése

2.2.8.A család kapcsolata a fotózással:

- A családban volt-e hivatásos, szenvedélyes vagy alkalmi fotós
- Kik szokták a családot fotózni, milyen alkalmakkor, ki dönti el, hogy fotózható, fotózandó-e az esemény, ki állítja be a képeket?
- Melyek azok a helyzetek, jelenetek, amelyek nem valók családi fotókra?
- Ő maga fotózott-e? Mióta?
- Kitől tanulta? Milyen eszközei voltak? Van-e fényképezőgépe?
- Milyen célra használta a fotografálást, milyen gyakran fényképezett, mit? Kedvenc témái, kedvenc képei? A képek hogyan kerültek kidolgozásra? Milyen gyorsan telik meg egy

tekercs? Inkább fekete-fehér vagy inkább színes filmet használ? Miért? Előfordult-e, hogy régebbi képeiből újra rendelt nagyítást?

- Ha új képek készülnek, ki nézi meg először, hogyan kommentálják, hogyan válogatják, kinek adnak belőle, előfordul-e hogy kidobnak fotót?
- Szokott-e fotókat csináltatni riporterrel vagy műteremben? Milyen alkalmakkor és miért? Ki szokta még fotózni családjukat? Alkalomszerűen vagy felkérés alapján? Szokott-e mástól (rokonok, kollégák, barátok) képeket kérni/kapni? Mit csinál azokkal? Ha közösségi eseményen fotóz valaki (kirándulás, munkahely, iskola), kér-e, rendel-e képeket?
- Gyűjti-e a fényképeket (családi egyéb)?
- Hol tartja, hogyan rendezi?
- A rendezetlen fotóanyaghoz kinek van hozzáférése, mikor szokták elővenni, hogyan kommentálják, van-e, amit nem mutatnak meg másnak (rokonoknak, ismerősöknek), van-e kötődése egyes képekhez?
- Album: van-e, milyen alkalomból készült, ki vette, ki helyezte el benne a képeket, egyszeri vagy folyamatos-e a megtöltésük? Feliratok, használatmód: ki láthatja, milyen alkalmakkor veszik elő, kommentálják-e, van-e állandó kísérőszöveg?
- Kép és szöveg viszonya, képpel együtt archivált szövegek?
- Családi fotók és a nyilvánosság: kinek szokott ajándékozni, milyen alkalmakból, falra tett fotó (fotó és más képtárgy kombinálása, keretezés), munkahelyén kitett képek, magával hordott felvételek, kinek mutatja meg?
- Készítenek-e a családban filmet, diapozitíveket, videót, ezeket hogyan használják? Vezet-e valaki naplót?
- Mit jelentenek neki a családi fotók (érzelmi reakciók, sikerültség, szépség), mi nem lehet témája családi fotográfiának? Egy jó fotó kifejezheti-e a családi értékeket, az összetartást, a szeretetet, az emberek közötti kapcsolatokat? Fontos-e, hogy a családi fotón a környezet is látszódjon (hétköznap versus alkalmi környezet, szokásos helyszínek vagy épp szokatlan, utazás, nyaralás). (Dallos, 2005)

3. A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok

Összefoglalás: A fejezet azokat az egyéb kapcsolatokat veszi górcső alá, melyek a gyermekkort. és serdülőkort, annak szocializációs és perszonalizációs folyamatát végigkíséri, illetve az egyes életkori szakaszokban más-más erővel és fontossággal jelennek meg. Ezért foglalkozik e fejezet egyén és közösség kapcsolatával, a társas kapcsolatokkal, a kulturális közösség hatóténye zőivel, a szociális viselkedés elemeinek gyakorlati kialakításának fontosságával. Külön rész szól a serdülőkorban meghatározó szerepet játszó kortárskapcsolatok mellett a szabadidő elméleti és gyakorlati megszervezésének fontossága mellet az önkéntesség személyiség. és közösségfejlesztő hatásaival is. A gyermek magatartás, viselkedése szempontjából is fontos szerepet játszó motiváció mellett a kudarcok, a szorongások, a verseny, a konfliktusok megjelenési formáit és gyakorlati teendőket elemzi e fejezet.

Cél: A kapcsolatok komplex határendszerének és módszereinek bemutatás, s elemzése során a gyakorlatban alkalmazható eszközök biztosítása a szakemberek számára.

Kulcsszavak: Társas kapcsolatok, kortárskapcsolat, serdülőkor, motiválás, kudarc, szorongás, eredményértékelés.

Tanulást segítő kérdések:

Milyen területeken van jelentősége a társas kapcsolatoknak? A közösségfejlesztés milyen területeket foglal magában? Milyen szerepe van a szociális fejlesztésnek? Miben meghatározó jelentőségűek a kortárskapcsolatok? Melyek a szabadidő hasznos eltöltésének lehetőségei? Milyen lehetősei vannak az önkéntességnek? Milyen összefüggések vannak a szorongás a teljesítmény, és a verseny között? Hogyan lehet kezelni a kudarcokat? Milyen eredménymérés alkalmazható a viselkedési és magatartási követelmények esetén?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom:

1. Arapovics Mária:(2016)A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle a Nemzeti Művelődési Intézet Interdiszciplináris online folyóirata .December.
http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/hazai-tudomanyos-muhely/arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai
2. Borosán Lívia, Budainé Csepela Yvette(2017): A szabadidős tevékenységek személyiségfejlesztési lehetőségei (Leisure-time Activity in Personality Development) Testnevelés és pedagógia. 2.évf. 12.sz. http://real.mtak.hu/72161/1/06_Boros%C3%A1n.pdf
3. F. Lassú Zsuzsa – Serfőző Mónika(2015) Társas kapcsolatok korunk iskolájában Gyermeknevelés 3. évf. 1. szám 102–117.
4. Dr. Gaál Gabriella - Dr. Jászi Éva: Pedagógus-mesterség Pedagógus - mesterség. Az értékelés típusai Hungarian Online University
http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/415_az_rtkels_tpusai.html

5. Mihály Ildikó (2003): Iskolások, iskolák és a szabadidő Új Pedagógiai Szemle április https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/iskolasok-iskolak
6. Karikó Sándor(2015) : Nevelésfilozófiai kérdések a pedagógiai kudarcról (Nicolai Hartmann nyomán) Iskolakultúra 25.évf.. 9. 90-99.p. http://real.mtak.hu/34829/1/07.pdf
7. Rákó Erzsébet(2010): A szabadidő eltöltésének lehetőségei a gyermekvédelmi intézményekben Isklakultúra, 9. 43-52. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/108215/2010_9.pdf?sequence=3&isAllowed=y http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21054/20844
8. Szabó Ákosné, Szekeres Ágota(2013): Pedagógia A szociális képességek fejlesztésének módszertana
https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2009-0007_szocialis_kepessegek_fejlesztesenek_modszertana/TANANYAG/10_1.html

9. Szekszárdi Júlia(2001): A konfliktuskezelés gyakorlata. Új Pedagógiai Szemle május https://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-ta-Szekszardi-Konfliktuskezeles.html
10. Zsolnai Anikó(2013) A SZOCIÁLIS VISELKEDÉS ALAKULÁSA KISISKOLÁS ÉS SERDÜLŐKORBAN http://pedagogus.edia.hu/sites/default/files/public/2_1/Zsolnai_2013.pdf

3. A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok
3.1 A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok jelentősége a társadalmi integrációban
3.1.1. A társas kapcsolatok szerepe az érzelmek és akarat fejlődésében

A társas érdeklődés iránya fokozatosan fordul a felnőttől a kortárscsoport irányába. 6-7 éves korban a felnőtt közvetítése játssza az alapvető szerepet a normák és értékek átadásában. Ez a felnőtti modell gyengülése következtében folyamatosan vált át a társak irányába. Ebben az átpártolásnak nevezett folyamatban míg a gyermek-gyermek kapcsolat érzelmi hőfoka növekszik, addig a felnőttek irányában ez csökken. Ezzel egy időben a gyerekeknek nemcsak döntési lehetőségük, önállóságuk nő, hanem megváltozik a többi gyerekhez való viszonyuk is. Eközben fejlődnek kommunikációs készségeik, s énképük is. Ez együtt jár olyan a szocializáció szempontjából fontos átalakulásokkal, mint a mások szempontjainak megértésével, és a másokkal való együttműködés szabályainak betartásával.(József,2011.)

3.1.2. A társas kapcsolatokat befolyásoló intézményi meghatározók
A kultúra típusa meghatározó a gyermek társas kapcsolatainak alakulásával:

- A teamtípusú kultúra személyközpontú. A meghatározó intézményi értékrend hat az osztályok légkörére, a gyerekek társas kapcsolataira is.
- A teljesítményközpontú kultúrában az eredmények, a teljesítmény a meghatározó. Ez terepet biztosít a társas összehasonlításnak, mely a fokozott versengéssel (versenyek, rangsorok) előtérbe helyezett egyéni teljesítmények eredményei negatív hatást gyakorolhat a gyerekek társas kapcsolataira, illetve együttműködésükre. Ennek a veszélye fokozottabban jelentkezik az intellektuális teljesítmények túlhangsúlyozásakor, mely minden más erősséget háttérbe szorít. A verseny nemcsak ösztönözhet, hanem el is bizonytalaníthat. A siker népszerűsítő hatása miatt a ebben a kultúrában a „vesztesek” más területen próbálnak kitűnni, így sikeresek lenni, s ez nagyrészt a követendő mintákkal szemben valamilyen szubkultúrában fog megtörténni.
- Az innovatív kultúrában jelenlevő kreativitás, és az újszerű megoldások leginkább az egyéniségek érvényesülését támogatja. Ugyan az alá és fölérendeltség és a szabálykövetés háttérbeszorítása mellett támogathatja a társas kapcsolatokat, ám az egyén előtérbe helyezésével gyengíti az összetartozás erejét.
- A szabályorientált kultúrát a szerepek pontos leírása, a betartandó rend és a szabályok szabatos megfogalmazásán túl a hagyományok tisztelete jellemzi. Tekintélyelvűsége a gyerekek kapcsolatrendszerében feszültségeket generálva hozzájárul a nyomasztó légkör létrejöttéhez, melyben megjelenhet a felelőst kereső bűnbakképzés.

Míg a nagy iskolák személytelensége miatt a gyerekek szinte „láthatatlanná” válnak, s csak azok kerülnek be a látható tartományba, akik az intézmény által preferált teljesítményekben kiemelkedők. Ez az egyoldalú megítélés egyben a sokszínűség eltűnését is jelenti.

Ezzel szemben a kisebb intézmények jobban tudják biztosítani a gyerekek, de a pedagógusok számára is a személyességet, s ezáltal erősebbé válhatnak a közösséghez és kortárscsoporthoz való tartozás érzése. Ez egyben elősegíti egymás megismerésének lehetősége mellett a specifikus tehetségek kibontakozását, s a jó légkör kialakítását.(Lassú-Serfőző, 2015)

3.1.3. Az iskolai klíma, mint a társas kapcsolatok minőségét befolyásoló tényező
A jó légkör fontos összetevői:

- alacsony stressz szint
- jó hangulat
- pozitív közösségi normák elfogadása(egymás tisztelete, segítségnyújtás, a gyengék védelmezése, a másság elfogadása.)

Ezzel szemben az ellenséges és versengő környezet növeli a gyermekek szorongásszintjét, rontja a nyertes-nyertes kimenetelű problémamegoldásukat. Ebben a környezetben míg a gyerekek empátiás készsége csökken, addig nő az iskolai zaklatás kialakulásának veszélye. Utóbbi tovább rontja az

iskolai klímát. A jó légkör kialakításához nélkülözhetetlen, különösen a 6-10 éves gyermekek esetén, a pedagógus, a tanítónő személye. (Lassú-Serfőző, 2015.)

3.1.4. A közösség és civil társadalom

A civil társadalom személy- és szervezetegyesülések, valamint önálló szervezetek hálózata, amely létrejötte és működése sajátos szabályai szerint különbözik a társadalom többi intézményrendszerétől. Mind az állammal, mind a magánszférával vannak kapcsolatai. Alapját a jogszerűség és a plurális társadalom biztosítása jelenti. Legfőbb rendeltetése a nyilvánosság biztosítása az állam általa képviselt értékek gyakorlati megjelenésével kapcsolatban, mely az információhoz, a beleszóláshoz és a jogorvoslathoz való jog biztosításán alapul. (Arapovics, 2016.)

3.1.5.. A közösségfejlesztés mint módszer – a képessé tétel folyamata

A közösségfejlesztés képessé teszi az egyént a közösségi részvételre, így erősítve a civil társadalmat és a demokráciát. Ebben a folyamatban hangsúlyossá válik a közösségi kultúra iránti igény felkeltése mellett, ezek kielégítése a közösségi színterek és művelődő közösségek által. (Arapovics, 2016)

3.1.6. A kulturális közösségfejlesztés fogalma

A kulturális közösségfejlesztés céljai és módszereinek fókuszában a közösség és annak létező és lehetséges kulturális értékei állnak. Ilyen módszerek közé tartozik a helyi kultúra megőrzése, új hagyományok teremtése. A közösségfejlesztés egyben a szociális és állampolgári kulcskompetencia fejlesztésre is irányul, (Arapovics, 2016)

3.1.7. A közösségfejlesztés fázisai

A közösségfejlesztés hét fő fázisát Varga A. Tamás foglalta össze

Varga A. Tamás szerint a közösségfejlesztés az alábbi folyamaton keresztül történik a a közösségfejlesztés alábbi fázisát különbözteti meg

- A *helyzet feltárása.* A legfontosabb a közösség önmagáról való tudásának feltárása és a problémák azonosítása, de fontosak a helytörténeti, településszociológiai, statisztikai, valamint a szakterületi és fejlesztési anyagok feltárása, s e tudás közösségi használatba vétele is.
- *A közösség véleményének*, késztetéseinek és cselekvési potenciáljának feltárása és a problémák mellé rendelése. A folyamatot nem a szervező/fejlesztő, hanem – szükség esetén, az ő segítségével – a közösség maga végzi.
- *A feltáruló feladatok közös rangsorolása, a problémamegoldó folyamatok tervezése, a cselekvési terv és az önsegítő projektek készítése.*
- *„Intézményépítés", azaz* új szokások és szervezetek életre segítése a helyi közösségben, új közösségi szervezetek megalakulása, képzések, a cselekvéshez szükséges attitűd kialakítása és a technikák elsajátítása, különböző helyi tevékenységek (projektek) beindulása, információs rendszer kialakítása, a nyilvánosság fórumainak létrehozása.
- A *partnerek* megkeresése és aktivizálása: kapcsolatszervezés,
- *A munka koordinálása*, az esetleg elakadó megvalósítások továbblendítése, a megvalósult folyamatok értékelésének és a továbblépés tervezésének segítése, szakmai segítségnyújtás a lokális társadalomfejlesztés szellemi infrastruktúrájának megteremtésében, a döntéshozók és a jogalkotás befolyásolása.(Varga, 2001)

3.1.8. A szociális kompetencia fejlődésének szintjei

SZOCIÁLIS SZÜKSÉGLETEK

- szabadságvágy, önállóságra törekvés (szuverenitás), öntevékenységi vágy (kompetenciakésztetés), kötődési szükséglet, párképzési és szexuális szükséglet, gyermekgondozási késztetés, szolgálatkészség, elismerési és elismertségi (státus) vágy, hatalomvágy, birtoklási vágy, területbirtoklási vágy

SZOCIÁLIS MOTÍVUMOK

- szociális szükségletek, magatartási szokások, kommunikációs szokások, erkölcsi szokások, szokásjogok, társadalmi (közösségi) szokások, kötődések (emberekhez, csoportokhoz, hazához, szimbólumokhoz), meggyőződések, hitek, vakhitek, előítéletek), eszmék.

A szociális motívumok megfelelő fejlesztéséhez szükséges családi és iskolai szocializáció biztosítja a gyerekek számára a kölcsönös megértést,az együttműködés során kialakuló együttérzést és segítőkészséget.

SZOCIÁLIS KÉPESSÉGEK

- a szociális kivitelezés összetevője. Elemei: a versengés (harc, játszma), a vezetés, az együttműködés és a segítés képessége.

Ehhez az iskola biztosíthatja azokat a magatartási mintákat, melyek a szabálytudat kialakulását segíti a gyermekben. (Szabó-Szekeres, 2013)

3.1.9. A szociális viselkedés alakulása kisiskolás és serdülőkorban

A társas viselkedés,mint kétoldalú folyamat egyszerre biztosítja a közösségbe való beintegrálódást is az egyénként való differenciálódást. Ezt alapvetően meghatározzák a környezeti kultúra hatásai, melyek sajátos szociális készségeket és képességeket követelnek. A szocializáció folyamatában történik a társadalom normáinak és értékeinek, a személyiség alakulásában pedig a rá jellemző érzés-és viselkedésmódok elsajátítása. Ebben a folyamatban a társas viselkedést intraperszonális és interperszonális tényezők határozzák meg. Utóbbiak közül a család,az iskola és a kortárscsoport szerepe és hatása a kiemelkedő. Ugyan az önértékelés nagyban függ az adott család nevelési szokásaitól, ám már a kisiskolás korban megváltozik a gyerekek szülőkkel való kapcsolata is. A gyerek önállóvá válás igényének erősödésével párhuzamosan lazul a a szülői felügyelet, ám a gyerek viselkedésével szembeni elvárások és normák betartatására vonatkozó szülői igény növekvő tendenciát mutat. Új, összetettebb kép alakul ki a gyermekben önmagáról,melyben a kortársi interakciók is szerepet játszanak. A pozitív önértékelés következménye a későbbi elégedettség és boldogság, míg az alacsony önértékelés depressziót, szorongást, viselkedészavart okozhat. A serdülőkorban a szülő és gyermek közötti érzelmi kapcsolatát az egymástól való eltávolodás, a kortársakhoz való közeledés jellemzi ugyan, de a szülőknek a szociális viselkedésükre való hatása nem szűnik meg. Ennek, s a korábbi nevelés eredményeként válik képessé, vagy sem a serdülő környezetében lévő személyeknek az övétől eltérő érzelmeinek felismerésére. (Zsolnai, 2013.)

Serdülők társas beilleszkedés

A gyermekben a valahová való tartozás érzését minden esetben egy adott közösség biztosítja. Ez együtt jár mások megértésével és elfogadásával, mely alkalmazkodást és lojalitást igényel a gyermek részéről. Emellett nevelői segítséget, beavatkozásra is szükség van,mivel a gyereket körülvevő környezet változhat mind értékrendjében, mind a családi működési zavarainak formájában. Utóbbi azért súlyos mivel a család szerepe kiemelkedő, hiszen a legkorábban hat a gyermekre, s mint az alapvető érzelmi és viselkedési modellek átadója gondoskodhat a társadalmi értékrend beépüléséről, s mindezek révén az identitást, s az éntudat fejlődését biztosítja a gyermek számára. Utóbbi különösen a serdülőkorban válik meghatározóvá, biztosítva a serdülő számára a környezet tagjainak irányába történő normaelvárásainak követését. Az önértékelés szoros összefüggést mutat a csoporthoz való viszonyának alakulásával.(Gyöngyösi,2007)

Társas kapcsolatok korunk iskoláiban

Korszakunk társadalmaiban a teljesítmény, a verseny fontosságának hangsúlyozása az iskolai nevelésre is erősen hat, előtérbe tolva a a másokkal való folyamatos összevetést és értékelést. Ez azzal a veszéllyel jár, hogy csökkenhet a gyerekek önértékelése. Ugyanakkor a közösségben való lét biztosítja a gyermekek kötődési képességét, melyet befolyásol érzelmi fejlődésük, s ennek révén átérezhetik mások érzéseit, de sikerrel tudják saját érzelmeiket is.(Lassú-Serfőző,2015)

3.1.10. Sport-és szabadidő

Mi is az a szabadidő?

A gyermekek szabadidején azt az időmennyiséget értjük, mely az iskolai és otthoni tanulást, a fiziológiás szükségletek kielégítését (étkezés, alvás) és a szociális kötelezettségek teljesítését (házi munka stb.) követően fennmarad. Ezen szabadidő lehet az iskola által zömmel nevelési céllal szervezett személyiség-, és különböző készségeket fejlesztő program, mint a különféle szünidei programok, a tanulmányi kirándulások, a különféle kulturális és sporttevékenységek, játék- és sporttevékenységek, az iskolai könyvtárak, s közös jellemezőjük beépülésük a tantárgyakba. De ezeken kívül. Igen széles a repertoár: fotóklubok, képzőművészeti és a különféle audiovizuális szakkörök, színjátszó és moziklubok, üvegműves és a bábszakkörök, kórusok, néptánccsoportok, amatőr régészek csoportja, főzni, gépírni, kertészkedni és barkácsolni tanító iskolai programok stb. Ezen tevékenységek hatását életkorukon kívül befolyásolja ,hogy egyénileg,vagy csoportosan végezhetők-e, elsősorban zárt térben vagy a szabadban gyakorolják-e, a résztvevőktől aktivitást vagy passzivitást kíván. Természetesen a lehetőségeket befolyásolja a települési környezet is- kistelepülés, város, nagyváros. A serdülőkorban egyre inkább az iskolán kívüli szabadidő válik egyeduralkodóvá..(Mihály,2009)

A pedagógusok irányító szerepének lehetőségeiről
A szabadidős tevékenységekben meghatározó tényező a felnőtt szerepe. Az irányító felnőtt befolyásolja leginkább a gyermek személyiségét. Az egymás mellettiség, az együttműködés ennél kevésbé erős és nyomasztó, ugyanakkor a leginkább értékes az autonómia biztosítása, figyelembevétele, azaz egyfajta tutori szerep a felnőtt részéről. Mint új pedagógiai szemlélet jelentkezik az együtthaladás kifejezésben. Az „együtthaladók”-at a két személy között létrejövő nevelési célzatú kapcsolat jellemzi, mely önálló döntés révén jön létre (Mihály, 2009)

Szabadidős tevékenységek a nevelőcsaládokban elhelyezett gyermekeknél
A családjukból kiemelt nagyrészt jelentős szocializációs és kulturális hátránnyal, ingerszegény környezetből a gyermekvédelmi szakellátásba helyezett gyermekek a gyermekvédelmi törvény által biztosított jogokkal élve részesülhetnek szabadidős és tehetségfejlesztő foglalkozásokban. Ugyan a nevelőszülők, a társadalom egyfajta leképezéseként eltérő iskolai végzettséggel ,egymástól eltérő környezettel, nevelési célrendszerrel, életmóddal, ismeretekkel,kulturális szinttel, s mintával rendelkeznek, ám a velük szemben elsődlegesen felállított követelmény az, hogy a náluk elhelyezett gyerekek részére állandó és biztonságos környezetről gondoskodjanak, melyben gondoskodnak a gyermek szocializációjáról és személyiségfejlődéséről. Ebbe beletartozik a szabadidő hasznos eltöltésének elősegítése is. Ennek gyakorlatát természetesen erősen befolyásolják a nevelőszülőkről fentebb írtak. Közös tevékenységként sütés, grillezés, sátorozás, éttermi ebéd, közös strandolás (fürdő), folyóparti séták, kutyasétáltatás, tévénézés, kirándulás, nyaralás, barkácsolás, családi ünnepek fordulnak elő.
Mivel a szabadidő hasznos eltöltése a gyermeket örömöt okozó élményekkel és ismeretekkel látja el, ezért annak tartalmassága, rendszeressége, intenzitása befolyásolja személyiségfejlődését is. Ezért szükséges már kora gyermekkortól kezdve biztosítani a konstruktív szabadidő eltöltésének lehetőségét. Mivel a családokból kiemelt gyerekek részben csak felszínes ismeretekkel rendelkeznek gyökereikről, ezért szükséges minden lehetőséget megragadni a pozitív mintaadásra. (Kátainé, 2017)

A szabadidő szocializációs és személyiségfejlesztő hatása abban áll, hogy olyan képességek, normák, értékek, viselkedési szabályok, magatartási minták, attitűdök, habitus, konfliktusmegoldási módok kialakulását segítik elő, melyek a közösségi lét számára alapvetőek.
A gyermekvédelmi szakellátásban élők java része elsősorban a szabadidő eltöltése részben az intézményben, részben barátokkal, részben szórakozóhelyen töltenek. Gortka Erzsébet vizsgálata

szerint a hétvégi rokon-és családlátogatás körükben minimális szintet képvisel., mely a kapcsolattartás alacsony szintjére utal. Ebből következik, hogy a szabadidő szervezésében az intézményeknek kiemelkedő szerepük.
Mivel a szabadiő szervezése a gyerekek társadalami integrációjában segít, ezért célszerű biztosítani számukra a településen hozzáférhető intézmények rendezvényeinek látogatását. Ugyanakkor a lakásotthonokban lakók aktívabban szervezik saját maguk programjaikat, azaz az önálló életre való felkészülésükben több lehetőséget kapnak, ám a végzett vizsgálat szerint nem történt lényeges változás a szabadidő eltöltésében. Így a kulturális intézmények által nyújtott lehetőségek kihasználásának pozitív hatása a látogatottság alacsony szintje miatt nem jelentkezik.(Rákó,2010)

A szabadidő-pedagógia szociális fejlesztő hatása.
A szabadidő hatásmechanizmusának szervezése egyre inkább az intézmények körébe kerül, mivel a családoknak éppen a szocializációs, szociális funkciói gyengültek.
E funkciók fejlesztése megköveteli a gyermek tevékeny részvételét. Ezen aktivitást tevékenykedtetésével tudjuk elérni. A társas interakciókat szükségeltető tevékenységek és feladatok sorát kell számukra biztosítani. Mindezt az egyéni sajátosságokhoz és az adott korosztályhoz igazítva. Ebben a folyamatban a legfontosabb individuális fejlesztési feladat, az önismeret és önértékelés erősítése, mely a szabadidő hasznos eltöltésének személyiségre történő visszahatásaként történik.
A szabadidős tevékenység részben közösségi, részben egyéni fejlesztést tesz lehetővé, melyben a gyermek aktivitása és tapasztalatszerzése alapvető fontosságú.
Ebben a folyamatban a több lehetőség is kínálkozik a gyerekek nevelésére. A közös tevékenység, a kötetlenség lehetőséget ad a nevelő számára a gyerek sokoldalú megismerésére, a bizalmi kapcsolat kialakítására és megerősítésére: A gyerek a társas interakciókban később felhasználható viselkedésformákkal ismerkedhet meg, s a gyengébb tanulmányi eredményűek is lehetőséget kaphatnak saját tehetségük megmutatására.
Komplex módon ad lehetőséget a test, a lélek, az értelem, az érzelmek, az akarat, a jellem, a cselekvés, a magatartás, a viselkedés, a személyközi kapcsolatok fejlesztésére. Ezek mellett csökkentheti a beilleszkedési zavarokat, elősegítve a szociális kompetenciák kialakulását. Egyaránt ellát prevenciós és kompenzációs funkciókat is.(Borosán-Budainé, 2017)

3.1.11. Kortárskapcsolat
A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok.

Az embernek mint társas lénynek létszükséglete a társakkal való kapcsolata. A kortársak kora gyermekkortól kezdve fokozatosan kapnak egyre nagyobb befolyásoló szerepet az egyén életében.
13-15 éves korban, a serdülés időszakában, következik be a teljes átpártolás, amikor a kortársak korábbi szabadidős partneri viszonyát a felnőtteknél is nagyobb befolyásoló erővel bíró erővel jelennek meg az egyén életében. Igaz a serdülőkori kortárscsoport választásban nagyrészt a szülők értékrendje érvényesül. Így mind a szülők, mind a kortársak, mint vonatkoztatási csoportok normahatást gyakorolnak a serdülőre. Míg a szülők a pályaválasztásban a társadalmi pozíció igényében és az erkölcsi kérdésekben, addig a kortársak a barátválasztásban, a szabadidős tevékenységekben, a divatban a tekintély megítélésében játszanak elsődleges szerepet. Azonban a családi nevelés problémáinak következtében a serdülő szembefordulása a család által közvetített értékekkel nagy valószínűségű.
Míg a család érzelmi támogatásával a személyiségfejlődés biztonságát, s a szabály-és normarendszer elsajátítását biztosítja a gyerek szocializációs folyamatban, addig a kortársak egyenrangú kapcsolatai a szociális alkalmazkodási lehetőséget adja.
Az önállóságon és a felnőttektől való függetlenedés lehetőségén túl, az egyenrangú kapcsolat kölcsönösséget feltételez. Ez elősegíti a szociális kompetenciák kialakulása mellett a felelősségvállalást és az önérvényesítést is. A csoporthoz való tartozás hatása jelentkezik az énképben, az érzelmekben, a társas helyzetben, a szerepekben, a teljesítmények értékelésében,az ösztönzésben, a versengésben, az együttműködésben, a szubkultúrában.
A serdülők osztályközösségben való helyét alapvetően a kedveltség határozza meg. Kortárskapcsolat, és barát nélkül, az egyén elutasítása esetén az énkép, az egyén önértékelés, az önbecsülés sérül. Míg az elfogadás önzetlen addig az elutasítás agresszív viselkedést generálhat.

A kortárs kapcsolatok

Az osztályokra általában jellemző az ún. klikkesedés, hiszen a kortársak közötti interakciók zöme kiscsoportokon belül zajlik. Ezzel szemben általában az osztályközösségek kialakításának fontosságáról szólnak az iskolák pedagógusai, ettől várva nevelésük sikerességét. A legtöbbet alkalmazott eszköz ennek felmérésére a közösség társas kapcsolatait feltáró szociometria, mely eredményeinek plasztikus ábrázolás a szociogram. Mivel a közösség befolyásolásában a magas státuszú, népszerű gyerekek járnak élen, ezért a pedagógusok figyelmének a középpontjában is ők állnak.

A kortársak mint támogatók, mentorok – a közösségek megerősítése.
A közösségek megerősítésében az azonos korosztályba tartozó kortársegítők is szerepet játszhatnak. E segítők személyiségét a nyitottság, a bizalom, az elfogadás jellemzi, melyekre építve szívesen és önkéntesen segítenek kortársaikon. Tevékenységüket sokrétűség jellemzi. Az együttműködő, barátságos légkör kialakításával bizalmat és biztonságérzetet teremtenek és fejlesztenek, segítve az egyenlő bánásmódot. Ezen túl a pedagógusok és tanulók együttműködésének erősítése mellett hozzájárulnak kortársaik közéletben és a kulturális térben való aktív részvételéhez. Támogató tevékenységükkel hozzájárulhatnak nemcsak a magányosság, hanem az iskolai zaklatás, a droghasználat megelőzéséhez, illetve visszaszorításához. Mindezek túl támogatják a személyes fejlődéshez szükséges tevékenységek széles körét. (képzések, képességfejlesztés, felelősségérzet, aktív állampolgárság stb.) (Csala, 2018)

A kortárs támogatás formái A kortárs támogatás nagyon sokféle formát ölthet.
Az angol Mentoring and Befriending Foundation által kidolgozott programokban a mentor és a mentorált rendszeres alkalmanként (legalább hetente) találkoznak, megvitatva mindazt, ami a mentoráltat foglalkoztatja. Ez egy folyamatos partneri viszonyt feltételez, melynek alapja a bizalom, a kiszámíthatóság és a törődés érzése. A XXI. század Z-generációjának kihívásaira reagál a „cyber mentor”. Segítsége az online tér biztonságára és egymás tiszteletben tartásának biztosítására irányul.

Kapcsolati típusok
A gyermekek kapcsolatai alapvetően két nagy csoportba oszthatóak természetük és funkcióik alapján
1. A vertikális kapcsolatokat az asszimetria jellemzi. Ennek klasszikus példája a gyermek-szülő, gyermek-tanár kapcsolat, ahol a tudás és erő a felnőtt oldalán áll, ő állítja fel a szabályokat, ő a segítő a biztonságot, védelmet szolgáltató.
2. A horizontális kapcsolat szimmetrikus, melyben a szerepek felcserélhetők, a résztvevők képességei, „hatalma” hasonlóak. Az egykorúak körében szereznek tapasztalatokat többek között a kooperációról, és a versengésről

A kortárscsoport határozza meg a csoport tagjainak helyét.
A népszerű gyerekek a következő jellemzőkkel rendelkeznek:

- az átlagos gyerekekhez képest szociábilisabbak
- magasabb szinten állnak a kognitív képességek terén
- az agresszió és a társaktól való visszahúzódás alacsonyabb mértéke
- jók a szociális probléma-megoldási készségeik
- több pozitív szociális vonás és viselkedés jellemzi őket
- baráti kapcsolataik erősebbek, és komplexebbek
- a magányosság mértéke és a romboló viselkedések száma alacsonyabb, mint az átlagos csoportban
- barátságosak, kedvelik a társaságot
- szívesen vállalnak vezető szerepet
- proszociálisabbak és kooperatívabbak
- mások felé való elmozdulással jellemezhetőek
- az önérvényesítés motívuma is jellemző rájuk
- agresszió helyett inkább az önérvényesítés asszertív módjait választják, úgy érik el saját céljaikat, hogy közben másokat nem bántanak Összefoglalva elmondható, hogy a népszerű gyerekek viselkedése, érzelmei és kognitív működése is a társakkal való kapcsolat fenntartására irányul.

Ezzel szemben a visszautasított gyerekek jellemzői a következők:

- a népszerű gyerekek viselkedésének ellentéteként jellemezhető
- kevésbé szociábilisak
- a mások felé való elmozdulás lényegesen alacsonyabb szintű

- a másokkal szembeni vagy mások elkerülésére mutatott irányultságúak
- több agresszív akciót produkálnak, pl. fizikai agresszió, vagy romboló viselkedés
- gyakoribb a másoktól való visszahúzódás, a szorongás és a depresszív irányultság is
- járatlanok a kortársakkal való interakcióban
- hajlamosak kapcsolódni a csoport aktivitásához, de averzív viselkedésük miatt általában visszautasítást kapnak
- az érzelem kifejezés és érzelem megértés területén is alul maradnak elfogadottabb társaiknál
- hajlanak rá, hogy az öröm kifejezéseit összekeverjék a szomorúság, illetve a bánat kifejezéseivel
- az agresszív visszautasított gyerekek egy az agresszió és rosszindulat által fenntartott körnek az áldozatai
- agresszív magatartása miatt társai negatívan, esetleg rosszindulattal ítélik meg, s ez által elképzelései mások rosszindulatáról megerősítést nyernek
- a társaktól való visszahúzódásúak viselkedését gátoltság jellemzi, és nagyon kevés öntudatosság a szociális interakcióikban

A két kategória között találhatjuk a mellőzött gyerekeket a következő jelmezőkkel:

- az átlagos csoporthoz viszonyítva kevésbé agresszívak
- kevésbé szociábilisak is
- Kevesebb szociális interakció, és pozitív megnyilvánulás jellemzi őket
- szégyenlősségük miatt hajlamosak a személyes interakciókat elkerülni
- nagyobb csoportok aktivitásához csatlakoznak
- jórészt egyedül játszanak, ritkán mutatnak önérvényesítő tendenciákat (Schaffer 1996).
- a jelenkori és a későbbi alkalmazkodásra vonatkozóan nincsen olyan kockázata, mint az elutasított gyerekek mindkét alcsoportja esetében

Viselkedésüket a következőkben lehet összefoglalni
Népszerű gyerekek:
16. pozitív, örömteli beállítódás
17. vonzó külső
18. sok diádikus interakció
19. magas szintű kooperatív játék
20. hajlandóság a megosztásra
21. jó vezetőnek látszik
22. képes az interakciók fenntartására
23. kevés agresszió

Visszautasított gyerekek
24. sok romboló viselkedés
25. antiszociális és okoskodó
26. extrém aktivitás
27. beszédes
28. kevés kooperatív játék, a megosztásra nem hajlandó
29. gyakoriak a kísérletei a szociális érintkezésre
30. sok a magányos aktivitás

Mellőzött gyerekek
31. szégyenlősek
32. ritkán agresszívak
33. kevés antiszociális viselkedés
34. nem asszertívek
35. sok magányos aktivitás
36. kerülik a diádikus interakciókat, inkább nagyobb csoportokhoz csatlakoznak (INT 2.)

Zaklatás az iskolában
Az iskolai (kortárs) zaklatás a kapcsolati vagy nyílt (verbális és/vagy fizikai) agresszió speciális megjelenése, mely tartósan néhány kiszemelt áldozatra irányul, szándékosan fizikai vagy lelki sérelmet okozva.

A zaklatók nagy hányadának sikerességét az adja,hogy jó társas készségekkel, és erős hatalmi ambíciókkal rendelkeznek. Hátterükben azonban zömmel elhanyagoló családok állnak, melynek rájuk nézve egyik következménye alacsony empátiájuk.

A kortárscsoportokban a népszerű gyerekek egy része agresszív és domináns magatartása miatt zaklatóvá válhat. Ez kirekesztő magatartásban, barátok elcsábításával, rosszindulatú pletykák terjesztésében nyilvánul meg.

Magát a zaklatást folyamatos pozitív megerősítésükkel a csendes szemlélők tartják fenn, ezzel biztosítva a zaklató, kortárscsoportban fennálló pozícióját.

Ebből következik, hogy a szemlélődőkre irányuló pozitív nevelési módszerekkel tudunk hozzájárulni a zaklatás megelőzéséhez, illetve megszüntetéséhez. A zaklatott és bántalmazott melletti kiálláshoz magas empátia, biztonságos családi háttér, érzelmi stabilitás és zaklatás ellenes attitűd szükséges. De csökkenti a zaklatás kockázatát ha barát az egyén nem magányos, hanem baráttal rendelkezik. Viszont, ha a barát is áldozat, ez a zaklatás esélyeit inkább növeli, semmint csökkenti. Mivel a társas kapcsolatok egyfajta védernyőként szolgál a magány ellen, így ha a zaklatott ilyen közösségbe kerül, akkor a korábbi sérüléseken túljutva egészséges szemléletű felnőtté válhat. Ezzel szemben a zaklatókat az a veszély fenyegeti, hogy antiszociálissá, viselkedési zavarosokká, deviánssá válnak.

A társas támasz mindenféleképpen véd a magány érzése ellen. Ha a zaklatott más közegbe kerülve megszűnik, így többségük egészséges és jó alkalmazkodó képességekkel rendelkező felnőtt lesz. Ugyanakkor a zaklatók zöme felnövekedve sokkal valószínűbben válnak antiszociálissá, mutatnak viselkedési zavarokat, lesznek problémáik függőséget okozó szerekkel és válnak fiatalkori bűnelkövetőkké Mindezek túl a zaklatás rombolja a közösséget is. (Gyöngyösi, 2007)

3.1.12. Önkéntesség

Az önkéntesség
Olyan tevékenység, melyet anyagi ellenszolgáltatás nélkül más számára, önkéntes, szabad elhatározásból, belső vagy külső indíttatásból végeznek. Az önkéntességre ható tényezők sorában a szocio-demográfiai tényezők hatása csekély, tehát nemtől, kortól, anyagi helyzettől, iskolázottságtól, társadalmi helyzettől független a tevékenység. Ugyanakkor az egyén olyan értékei, mint az altruizmus, a szolidaritás, a reciprocitás, az igazságosság, mások segítése, valamint az egyenlőséghez és egyenlőtlenséghez való viszony, jelentős hatásúak. De befolyásolja az önkéntességet a társadalom aktuális demokráciafelfogásán túl kulturális és vallási hatások, a non-profit szektor erőssége, s a településszerkezet is. Az önkéntesség típusai szerint lehetnek, formálisak, illetve informálisak, foglalkoztatási vagy tevékenység jellegű, egyéni vagy csoportos, rendszeres vagy alkalmi, globális vagy lokális, belföldi vagy nemzetközi, régi vagy új.Utóbbiak közé sorolhatjuk társadalmi-kulturális környezet megváltozását, a munka világának módosulását, az értékek változását, specializálódását, kevésbé ideologikusságát, a tagokkal szembeni szervezeti követelmények csökkenését, a tradicionális, értékalapú önkéntesség csökkenését, a kulturális -szabadidős önkéntesség (sportszervezetek, fogyatékosokat támogató szervezetek, lokális és helyi szervezetek országos központ nélkül) terjedését, a cselekvésközpontúságot, időtartamának rövidülését, az erős fluktuációt.

Az önkéntesség funkciói:

- gazdasági – anyagi és szellemi értékek előállítása, foglalkoztatás bővítése, társadalmi erőforrások növelése
- politikai – demokratikus értékek elsajátítása, terjesztése, közélet erősítése, politikáért élés
- szociálpszichológiai – anómia csökkentése, elégedettség, bizalom növelése
- egyéni – erkölcsi megbecsülés, önkifejezés, rekreáció
- társadalmi, közösségi – konfliktusmegoldó, innovatív kapcsolati tőke, csoportképző, társadalmi integrációt erősítő

A fiatalok számára az önkéntesség egyfajta hidat jelent a felnőttkor irányába, elősegítve a társadalmi, szakmai és állampolgári szocializációt. E tevékenységet motiváló erők közé sorolhatjuk az önkipróbálás mellett a különböző tevékenységek kipróbálási lehetőségeinek széles tárházát. Az önkéntesség,mint informális nevelés egyben egyfajta szereptanulás is. E tevékenységben a fiatalok a szakmai tapasztalatszerzés mellett emberi kapcsolataikat is szélesíthetik. Mivel az önkéntes munka

lehetőséget biztosít egy segítendő csoport érdekében folytatott tevékenységre, ez egyben az integráció lehetőségét is adja, erősítve a demokratikus értékeket, a szolidaritást, a szociális készségeket és a konfliktuskezelést.(Kiss-Fényes, 2010)

Az önkéntesség sajátosságai közé tartozik, hogy nincs anyagi ellenszolgáltatás, másoknak,általában segítő céllal, nem kötelező jelleggel végzett munka. A munka végzésének motivációja részben belső (szubjektív értékorientált), részben külső indíttatású. A modern önkéntesek esetében az önfejlesztés és a kapcsolati rendszer erősítése, mint új motiváló tényező jelenik meg, s a tevékenységében a tapasztalatszerzés, a szakmai fejlődés, a személyiségfejlődés, a szabadidő hasznos eltöltése, és új barátok és ismerősök szerzése is megjelenik, mint motiváló tényező.

Az önkéntesség egyben szabadidős tevékenység is. Lehet komoly, rendszeresen végzett, a későbbi szakmai elhelyezkedéshez szükséges képességek, tudás és tapasztalat megszerzését biztosító tevékenység. Lehet alkalmi, rövid távon azonnal teljesíthető, belső megnyugvást, és pozitív érzelmeket kiváltó, speciális készségeket nem igénylő tevékenység. S lehet ún. projektalapú, mely alkalmi, rövid távú, kreatív kötelezettség is.

Újfajta önkéntességként jelentkezik az ún. önkéntes turizmus, mely lehetővé tesziaz egyén számára, más kultúrák, közösségek népcsoportok között végzett munkát, mellyel egyben az adott kultúrával is megismerkedik.(Silló,2016)

3.2. A gyermekek érdekében álló egyéb kapcsolatok kialakításának és fenntartásának segítése, támogatása

3.2.1.A motiválás, mint fontos pedagógiai feladat

A motiváció szó a latin eredetű movere igéből ered, melynek jelentése mozogni, mozgatni. A motiváció a pszichológiában gyűjtőfogalom, motívumokból épül fel és minden cselekvésre, viselkedésre késztető belső tényezőt magában foglal. motiváció alapfogalmai közül a szükséglet, a drive és a homeosztázis fogalmának értelmezésére térünk ki.

Nagyon erős belső késztetéssel járnak a biológiai motívumok, mint például az éhség, szomjúság stb. A motivált viselkedés ebben az esetben valamilyen szükségletből fakad. A szükséglet olyan hiány a szervezetben (pl. oxigénhiány, tápanyaghiány, folyadékhiány stb.), amely tartós fennállás esetén az egészséget vagy súlyosabb fokon az életet fenyegeti.

A szükséglet pszichológiai megfelelője a drive (ejtsd: drájv), amely angol szó és jelentése űzni, hajtani ill. hajtóerő. A drive a szükséglet nyomán kialakuló, belső késztetés, a viselkedés hajtóereje. A drive alapvető feladata a szervezet általános energetizálása, nem pedig annak irányítása, vagyis nem mutatja meg, hogy a szervezet mit csináljon az adott szükséglet kielégítése érdekében, csak az ehhez szükséges hajtóerőt adja.

Az élet alapvető feltétele a szervezet belső viszonylag állandó egyensúlyi állapotának a fenntartása, a folyamatosan változó külső körülményekkel szemben. Cannon ezt a belső egyensúlyi állapotot fenntartó mechanizmust nevezte el homeosztázisnak. Amennyiben a szervezet homeosztatikus egyensúlya megbomlik, valamilyen fiziológiai hiányállapot keletkezik, azaz szükséglet lép fel. A szervezet elsősorban a szervezet tartalékainak felhasználása révén igyekszik a belső egyensúlyi állapot visszaállítására. Például, ha éhség esetén a vércukor szint lecsökken az ideális értékhez képest, akkor a homeosztatikus folyamatoknak köszönhetően az ideális érték visszaállítható, bizonyos biológiai folyamatok beindítása révén. (A máj, a hasnyálmirigy jelzése alapján cukrot bocsát a vérkeringésbe. (Estefánné, Dávid-Hatvani-Héjja-Nagy-Taskó,)

A motivációk sorában nevelési, szociális szempontból fontos szerepet játszanak a morális ösztönzők, melyek sorába a szabályok egymás közti betartása, és rögzítése, a kötelességtudat, a felelősség, az önállóság fejlesztése és a kezdeményezések ösztönzése.
Ugyanakkor nélkülözhetetlenek az érzelmi ösztönzők is, mint az élmények biztosítása, a nyitottság, a demokratikus légkör, a hangnem, és a konfliktusmegoldás.
A motiváltság lehet gyenge, közepes és magas szintű. A gyenge motiváció nagyrészt a páros, illetve a kooperatív munkában lehet sikeres. Közepes motiváltság az önálló gondolkodást, következtetéseket, önállóságot igénylő feladatok esetén az érdeklődés fokozásával a belső motiváció megerősödését biztosítja. A magas motiváltság a tárgyhoz, tevékenységhez való erős kötődés esetén az egyéni és csoportos kutatómunka biztosítása révén a problémamegoldó képesség növeléséhez járul hozzá.

A motivációs céllal alkalmazott büntetés hatása hosszú távon, mint kellemetlen élmény szorongást is előidézhet, ugyanakkor adott időben a megfelelő mértékű büntetés tartós pozitív magatartásváltozást eredményezhet.
A jutalmazás is csökkentheti az érdeklődést, a tudásvágyat,ezért az arányosságra kell törekedni. Míg a verbális megerősítés nem csökkenti a meglévő motivációt,addig az anyagi jutalom romboló hatást is gyakorolhat rá. Ugyanakkor motiválatlanság esetén a külső anyagi jutalom kialakíthatja a motivációt.(INT 3)

3.2.2. Kudarc, probléma, konfliktus

3.2.2.1.Teljesítmény, szorongás, versengés
Mivel a szorongás, a lehetséges kudarc és következményei miatti aggodalom, rontja a teljesítményt, ezért mind megelőzéséhez, mind feloldáshoz hozzá kell járulni.

Az iskola számos konfliktusnak lehet terepe és okozója. Maga a konfliktus eredetileg a fegyveres harc (latinul: confligere) értelmezésben használták, s a pedagógiában az 1960-as években lett önálló elméleti kategória.

Pedagógiai megközelítésben A konfliktus fogalmának pedagógiai megközelítésénél azokra a konfliktusokra kell főleg gondolni, amelyek valamilyen pedagógiai folyamat során alakulnak ki.
Pszichológiai értelemben Kurt Lewin szerint a konfliktusok lehetnek két pozitív előjelű, egy pozitív és egy negatív előjelű, és két negatív előjelű erő összeütközései. (INT 4)

A megjelenésük helye szerint makro- és mikrostrukturális konfliktusokról beszélhetünk.

A leginkább előforduló a mikrostrukturális konfliktus lehet nyílt(külső), amikor felszínre került konfliktusok heves interakcióban (veszekedés,piszkálódás) nyilvánulhatnak meg. A rejtett (belső) konfliktusok az egyén pszichikumában zajlik, s ezáltal sebezhetőbbé, érzékenyebbé válik.

Következményeik tekintetében lehetnek konstruktív (építő, hasznos) konfliktus, mely részben gazdagítja az önismerete, részben növeli a csoport kohézióját. A destruktív (romboló, káros) konfliktus erőszakos, egyenlőtlen felek közötti, s önbizalom és csoportkohéziót csökkentő hatású.
Csoportosíthatjuk a konfliktusokat a kiváltott hatás időbeli lezajlása, az intenzitásuk, illetve a fokozatuk , a kimenetelük, a csoportok közötti kapcsolat típusa, a kiváltó okok, a megnyilvánulásuk, a résztvevők önmagukhoz, illetve a társukhoz való viszonyulása, a bekövetkezés indokoltság, a résztvevők száma szerint is.

A konfliktusok kialakulását elősegítő tényezők közül kiemelkedő szerepet játszik a versengő légkör, a barátságtalan légkör, a vezetők túlzott hatalomhasználata, a büntetés, a gúnyolódás, és a minősítés.

A konfliktusok kezelését befolyásolja a benne résztvevők személyisége, érzelmi állapota, az adott szituáció, a szervezeti légkör, a konfliktusban résztvevők kapcsolata, egymás szándékainak és motivációinak az észlelése. Fontos feladat a konfliktusok mielőbbi felismerése, és kezelésük, hiszen a megoldatlan, hosszan tartó destruktív konfliktusok során eljuthatunk a pszichoterror, vagy munkahelyi mobbing állapotához, melyek következtében pszichés megbetegedés, sőt öngyilkosság is előfordulhat. (A munkahelyi pszichoterror fogalma és kezelési lehetőségei. (INT 5)

A konfliktusok kutatásának egyik legismertebb magyarországi képviselője Szekszárdi Júlia, a következő konfliktuskezelési stratégiákat használja:

1. Önérvényesítő (győztes – vesztes, versengő)
2. Önalávető (alkalmazkodó, engedékeny)
3. Elkerülő
4. Kompromisszumkereső
5. Problémamegoldó stratégia (Szekszárdi, 2001.)

A konfliktuskezelési stratégiák jellemzőinek összefoglaló táblázata
Blake–Mouton Impoverished Country club Middle of the road Team style Produce or perish

Managerial Grid 1964	(elszegényítő) style				style
Thomas Kilmann Conflict Mode Instrument 1974	Avoiding (Elkerülő)	Accomodating	Compromising	Collaborating	Competing
David Johnson 1981	Turtle Teknős	Teddy bear Játékmackó	Fox Róka	Owl Bagoly	Shark Cápa
Terrence Wheeler 1995	Turtle Teknős	Chameleon Kaméleon	Zebra Zebra	Dolphin Delfin	Lion Oroszlán
Horváth-Szabó Katalin 1997	Elkerülő	Alkalmazkodó	Kompromisz-szumkereső	Problémamegoldó Győztes/győztes	Győztes/vesztes
Ternovszky Ferenc 2000	Elhárító	Alkalmazkodó	Tárgyaló	Együttműködő	Versengő
Szekszárdi Júlia 2001	Elkerülő	Önalávető Alkalmazkodó Engedékeny	Kompromisz-szumkereső	Problémamegoldó	Önérvényesítő Győztes-vesztes Versengő
Ron Kraybill 2005	Avoiding Teknős	Harmonizing Panda	Compromising Róka	Cooperating Bagoly	Directing Oroszlán
Jellemzője	A feladathoz gyengének érzi magát, halogat.	Nem elkerüli, hanem feladja céljait.	A középút keresése.	A másik nézeteit és véleményét is elfogadja.	Nincs együttműködés.
Célja	A béke fontosabb, mint a konfliktus élezése.	A saját érdek feladása, de a kapcsolat fenntartására törekvés.	A saját érdekek burkolt érvényesítése	Mindkét fél érdekeit figyelembe vevő, egyeztetés utáni döntés.	A saját érdek érvényesítése a másik fél rovására.
Módszere	Elkerülés	Önalávetés Passzivitás	Alkudozás Szavazás Tárgyalás	Problémamegoldás	Érvelés Fenyegetőzés
A kommunikáció stílusa	Hallgatás Elfordulás	Helyeselés Bólogatás	Változatos, érdeklődést felkeltő	Nyugodt, egysíkú hangnem	Indulatkitörés Kiabálás. Megfélemlítés
Eredmény Következmény	Lehet káros, de hasznos is.	A másik fél átmenetileg úgy érezheti, hogy nyert.	A párbeszéd fennmarad, korrekció lehetséges.	Kölcsönös tisztelet, bizalom.	A konfliktus kirobban. Agresszió

(Németh, 2015)

A konszenzusra épülő konfliktuskezelés közé tartozik a facilitáció és a mediáció.
A konfliktuskezeléshez szükséges kompetencia során kiemelkedő szerepet játszik az önismeret, az önkontroll, az empatikus képesség, a tolerancia, az együttműködési képesség, gazdag viselkedésrepertoár, kritikai gondolkodás.

3.2.2.2.A konfliktusok kezelésének pedagógiai lépései

John Dewey a következő lépéseket különböztette meg

1. A probléma (konfliktus) meghatározása.
2. A lehetséges megoldások keresése.
3. A megoldások értékelése.
4. A legjobb megoldás kiválasztása (döntéshozatal).
5. A döntés végrehajtási módjának meghatározása.
6. A megoldás sikerességének utólagos értékelése.

George E. Becker a következő fokozatokat különböztette meg

1. A konfliktusban szemben álló felek azonosítása.
2. A konfliktus mélységének és jelentőségének a megítélése.
3. A konfliktust kiváltó okok feltárása, az információk összegzése.
4. A megoldási lehetőségek számbavétele, a lehetséges következmények mérlegelése.

5. A megfelelő lehetőség kiválasztása, alkalmazása.
6. A tanulságok, következtetések levonása.

Werner Jeske a következő felosztást tette (

1. Az érzelmi állapot meghatározása.
2. Az eset lefolyásának felelevenítése.
3. A hipotézisek felállítása az előzményekről.
4. A lehetséges motívumok számbavétele.
5. A pillanatnyi állapot megragadása.
6. A szituáció lehetséges hosszú távú hatásának „bemérése”.
7. A kiválasztott nevelői eljárás „bevetése”.

A konfliktus kezelése közben a nevelési attitűdök lehet tekintélyelvű és gyermekközpontú, nevelési stílus alapján agresszív, restriktív, kooperatív, interciás, indifferens. A konfliktusoknak lehetnek kommunikációs, eredményvizsgálati, önismereti, képességfejlesztő, szociális és metodikai funkciói.(Németh, 2015.)

3.2.2.3.A kudarc lehetséges értelmezései

A tanulók iskolai kudarcáról a tanulmányi és/vagy magatartási követelményeknek való nem megfelelés esetén beszélhetünk. Ez részben abból ered, hogy a gyermek problémáit nem tudja kezelni, részben pedig abból, hogy az iskolai követelmények teljesítéséhez szükséges motiváló erővel nem rendelkezik. Ez pedig az iskola és a gyermek együttműködésének kudarcát jelenti. Az elvárt teljesítmények alatti teljesítés a sikertelenség érzését erősíti mind a pedagógusokban, mind a tanulókban, s ez már rövid távon is elvezet oda, hogy teljesíthetetlennek tartsák az elvégzendő feladat végrehajtását. Ám míg az együttműködés létezik, van közös útkeresés, addig legfeljebb csak a kísérletek sikertelenségéről, tévedésekről, hibákról beszélhetünk. A kudarc a vége van, ennyi volt kimondásával váli valósággá. Ennek következménye lehet a személyiség önmagába vette hitének megrendülése. Ennek elkerülése érdekében szükséges a gyerek önbizalomhiányának kezelése, mert csak ezáltal válik képesé arra, hogy viselkedésén változtasson. Viszont a kudarc egyben alkalmat is adhat új dolgok kipróbálásra. A jó tanár-diák viszony hiánya ebben jelent lényeges akadályt.(Dezső,2011)

Az iskola is lehet a kudarc forrása, amennyiben főleg a tanulók teljesítményét méri, s ebben a versenyben háttérbe szorítja gátlásosabb gyerekeket. A szabályok merev betartásával a gyermek akaratának érvényesítése elé akadályokat gördít,miközben a személyiségfejlesztést tűzi ki céljául.

A kudarc forrása a gyermek is lehet. A gyermek különböző okokból, zömmel a többiektől való különbözőségük, testi-fizikai másságuk (teljesítőképesség, túlsúlyosság, szemüvegesség, krónikus betegség stb.) miatt válhatnak kiközösítetté közösségükben. De kevésbé tolerálja a közösség, sok esetben az iskola, sem a tehetséges, sem az aszociális, társaival és a pedagógusokkal megfelelő viszonyt kialakítani nem tudó gyerekeket. A versenyben nehezebben, lassabban teljesítők, a visszahúzódók, az izgulósok, a figyelemzavarosok, és a tanulási nehézségekkel (diszlexia,diszkalkulia, diszgráfia) küzdő gyerekek számtalanszor kerülnek olyan helyzetbe, melyben egyfajta problémaforrásnak tekintenek rájuk.

De a szülő is lehet az iskolai kudarc okozója, abban az esetben, ha többet képzelve gyermekük tehetségéről, magasabb mércét állítanak elé, mint amire képes, azaz elvárásaik és gyermekük képességei nincsenek összhangban. De a gyermekről való könnyű ,gyors „lemondás” sem erősíti a gyermek személyiségét.

A gyermek szempontjából minden kudarcnak számít, mely önértékelési problémákat okoz számára. Ez leginkább a megalázó nyilvános gúny, a kinevetés, a megszégyenítés következményeként jelentkezik. Ezek hatását erősíti a gyermek magára hagyása, amikor senki sem áll ki támogatólag mellette, sem a számára fontos tekintély személy, sem a tanárok, sem a kortársak, sem a szülők. A nevelő jövőre vonatkozó támogató visszajelzése a „legközelebb jobban fog menni” helyett a „szedd össze magad” felszólítás inkább romboló, semmint építő jellegű.

A kudarcok elkerülésére leginkább a stabil önértékelés a legalkalmasabb erő, melynek kifejezői: „ tudom, hogy bármit is teszek, a szüleim szeretni fognak, és ebben teljesen biztos vagyok”; „ hibát

követtem el tanultam belőle, legközelebb jobb lesz”; „tetteimért képes vagyok felelősséget vállalni”; „megtalálom a helyem a világban, és jól érzem magam benne.”

Az iskolai kudarcok hatása a felnőtt korra

Az iskolai kudarcok számos megoldatlan problémát okoz. Feldolgozatlansága az egyén önmagába vetett hitét ássa alá, mely az általa egyébként elérhető teljesítmény alatt fog teljesíteni. Emellett növeli a konfliktus-és kudarckerülés, a háttérben maradás esélyeit. Ugyanakkor nagyobb eséllyel válnak egészségkárosítókká a kudarcok sorát elszenvedő iskolával és tanulással szemben állók.(INT 6)

Nem az a legnagyobb probléma, hogy az általában lelki fájdalmat okozó kudarc kiiktathatatlan az oktatás-és nevelés mindennapjaiból, hanem kezelésének hiánya. Igaz ugyan, hogy kishitűséget, pesszimizmust okozhat, ám a kudarcokból való tanulás önfegyelmet, kontrollt, kritikát, újragondolást inspirál. Ezért van kiemelkedő fontossága a kudarcélmények feldolgozásának. (Karikó, 2015)

3.2..3. Eredmények értékelése

Az értékelés egyfajta viszonyítás, hiszen a különböző teljesítményeket hasonlítjuk össze a leírt követelményekkel. Maga az értékelés befolyásolja a pedagógiai irányítást és szervezést is, ugyanakkor elismerve a teljesítményt megerősíti a helyes magatartást. Mindeközben a személyiségfejlesztő, visszajelző, szabályozó és szelekciós funkciókat is ellát.

Az értékelés lehet kompetitív (versengő) szempontú, melyben a minősítés, a rangsorolás kap kiemelkedő szerepet. Ehhez a mindenki számára egyenlő feltételek biztosítása mellett, érthető, világos szabályok felállítására van szükség. Ezzel szemben áll a nem-kompetitív szempontú „gyermekközpontú” értékelés, mely a verseny elutasításán túl a motiválásra helyezve a hangsúlyt az értékelés középpontjába az egyén teljesítményét állítja. Éppen ezért a mért teljesítmények közötti különbség okát a motiváltságban és az érdeklődésben látja. A kooperatív szempontú tanulást segítő értékelés mind a diákot, mind a tanárt, mind a tananyagot érinti. Az értékelés folyamatában, a célok megfogalmazásába, a tevékenységek kidolgozásába, s az értékelés meghatározásába a tanulók is részt vesznek.

Az értékelés részeként az ellenőrzés olyan módszereket tartalmaz, mint a megfigyelés; szóbeli felelet, feleltetés; beszámoló; kiselőadás; vizsga; dolgozat; feladatlap; tantárgyteszt;*speciális módszerei*– mozgásos teljesítmények-; vizuális alkotások-, szakmai feladatok ellenőrzése;*alternatív módszerei*: projektek, portfólió

A pedagógiai értékelés több funkciójának legfontosabb célja a személyiségfejlesztés direkt, vagy indirekt formában. A tanári értékelés énképfejlesztő funkciójaként nagy hatást gyakorol az énkép fejlődésére, az önismeret és önértékelés alakulására, így befolyásolja a tanulók sikereit és kudarcait.

Megerősítő funkciójaként az értékelés a tanuló magatartását is befolyásolja, pozitív, vagy negatív irányban siker,-vagy kudarcélményét. Míg a belső megerősítés pozitív és a tevékenység eredményességének következménye, addig a külső megerősítést a jutalmazás és a büntetés biztosítja. A pozitív szociális megerősítések sorába tartozik a dicséret és az elismerés.

Mivel a pedagógus az értékeléssel is ösztönözheti a belső motivációt nélkülöző tanulókat teljesítményük növelésére, az értékelés motiváló funkcióval is rendelkezik.

A pedagógusnak a tanuló osztály előtti értékelésével nemcsak az osztály véleményét, hanem a tanulónak az osztályban elfoglalt helyét is formálja. Így a pedagógiai értékelés mintanyújtó funkcióval is rendelkezik.

Az értékelés hatását a folyamatosság is biztosítja, hiszen ebből lehet távlati következtetéseket levonni. Ez jelenti az értékelés prognosztikai funkcióját. Ehhez a tanulótól elvárt követelmények megfogalmazása szükséges, hogy tudja mit is várnak el tőle. A folyamatos értékelés visszajelentési funkciójaként a tanulók a célokat, stratégiákat, módszereket, stílusokat illetően, a pedagógusok befektetett munkájuk eredményéről illetve eredménytelenségéről, a szülők pedig gyermekük tevékenységéről kapnak tájékoztatást.

Az értékelés révén olyan következtetések levonására kerülhet sor, melyek a folyamat későbbi irányítását szabályozó funkciójával befolyásolja. Emellett az értékelés egyfajta szelekciós funkciót is ellát a rangsorolással és az osztályzatokkal, melyek a továbbhaladás előfeltételeit jelentik. (Gaál, 2015.)

Az értékelés legfontosabb célja a fejlesztés biztosítása. Ennek elemi közé sorolhatjuk a célok megfogalmazását és a megvalósítás egyéni lehetőségeinek nyomon követését, a módszerek differenciált, tanulóközpontú alkalmazását mind a nevelés-oktatásban, mind az értékelésben, a

folyamatos visszajelzésnek megfelelő kiigazítás szükségességét,s a tanulók aktív részvételét a fejlesztés folyamatában. E fejlesztő értékelés kiinduló pontja a tanulótól elvárt és elvárható teljesítményszintjének meghatározása.

A folyamat eredményességéhez szükséges az éppen aktuális teljesítményekről való visszajelzés rögzítése, s ennek elemzése révén azon módszerek kidolgozása és alkalmazása, melyek a teljesítménybeli hiányosságok pótlására szolgálnak, s melyektől eredményeket, sikert várunk.

A következő kérdésekre kell választ találnunk:

- Mit tesznek a tanárok és a tanulók a valóságban annak érdekében, hogy a tanulásbeli hiányosságokat pótolják, vagy közös képet alkossanak a tanulási célkitűzésekről?
- Milyen mértékben vesznek részt a tanulók az értékelési folyamatban?
- Hogyan értelmezik a tanárok és a tanulók az értékelés gyakorlatát és hatásait?

1. A tanulók számára a feladatmegoldások egyéni útjainak a biztosítása szükséges, a többiekkel való verseny háttérbeszorításával. Ehhez az önismeret, az önuralom, az együttérzés,az együttműködési készség, a rugalmasság fejlesztése jelenti a megoldás alapját.

2. Az értékelési szempontok ismeretei alapján megítélt egyéni fejlődés nyomon követhető, mely erősíti a belső motivációt, az önbecsülést, és az énképet.

3. A módszereket a tanulók érzelmi állapotának megfelelő alkalmazásával, az érzelmi kompetencia fejlesztését tudjuk biztosítani, különös tekintettel az érzelmileg sérülékenyebbekre.

4. Az értékelés változatossága több oldalról ad tájékoztatást a tanulók tudáselemeinek hiányosságairól, javíthatóságáról, illetve a tudás mélyítéséről.

5. A visszajelzés hatékonyságát emeli az, hogy megfelelő időben és helyen történik-e, mennyire konkrét a jövőre vonatkozó javaslataiban, s az egyénre illetve az éppen aktuális feladatra vonatkozik-e? A pedagógus ebben a folyamatban a tanulóra koncentrálva a stratégiájában hatékonyabban képes a tanuló igényeit figyelembe venni.

6. A tanuló aktív közreműködése a nevelés-oktatás folyamatában nélkülözhetetlen az egyéni készségek kialakításához, s az önálló problémamegoldás alkalmazásához.

Lásd az ábrát.

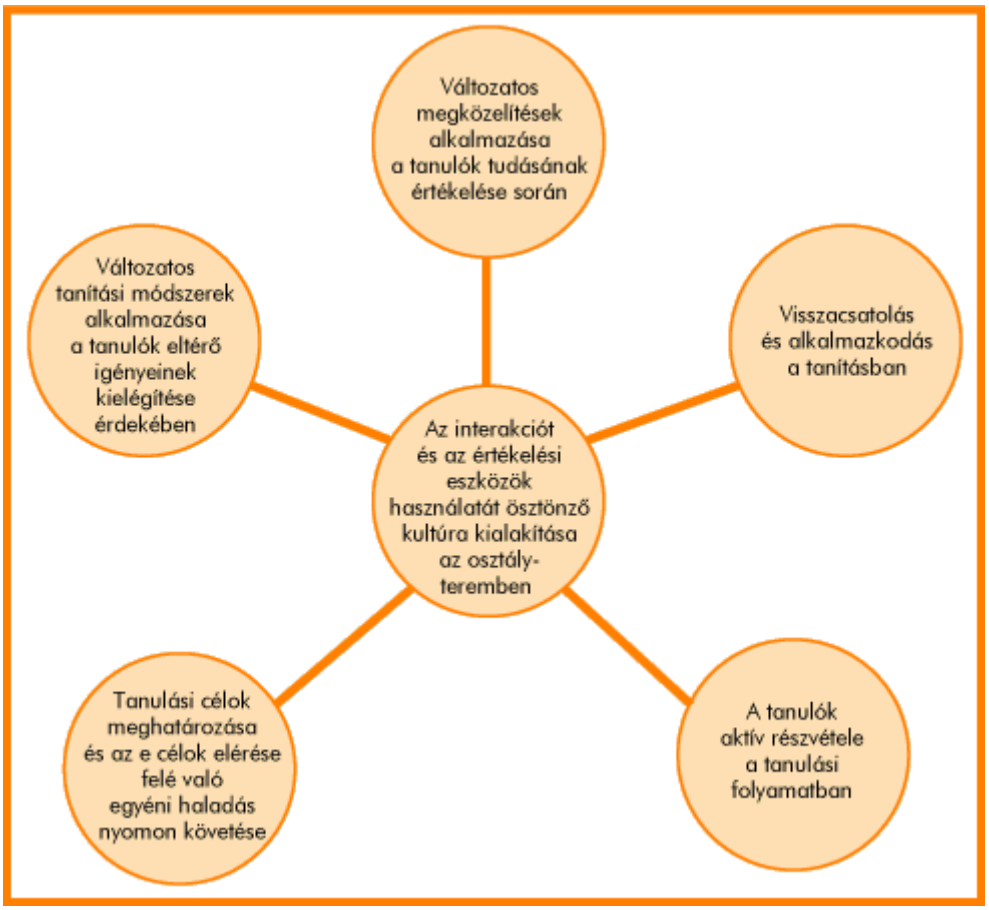

(INT 7)

Az értékelés típusai

A neveléstudomány az alábbbi értékelési formákat alkalmazhatja:

- a diagnosztikus értékelés a tanulók előzetes ismereteit méri fel, mely a további fejlesztési irányok és lehetőségek kiinduló alapját fogja jelenteni.

1. a szummatív értékelés már egy szakasz lezárást jelenti, azzal a céllal, hogy minősítsen, mivel további korrekciókra nem ad lehetőséget,ezért pedagógiai értelemben azt üzenheti, hogy ezekre a lezárt ismeretekre és képességekre már nincs szükség.
2. a formatív értékelés a tanulási folyamat alakításának feladatát látja el, visszajelzést adva tanárnak, diáknak egyformán az eredményekről, azok mennyiségéről és minőségéről, s javítási, módosítási lehetőséget biztosít mindkét fél számára.
3. az értékelőtáblázatok lehetőséget biztosítanak, arra hogy az érékelés szempontjaival, és szintjeivel, azaz a tanár elvárásaival tisztában legyenek a tanulók
4. a csoportos értékelés során az egész csoport egy értékelést kap, illetve egy adott pontszámot, melyet a csoporton belül a végzett munka fényében osztanak el egymás között, mely utóbbi az önértékelés fejlesztését is ellátja.
5. Az IKT eszközök használata folyamatos, nemcsak sokrétű értékelést tesz lehetővé, hanem egyben az eredményeket és az oda vezető lépéseket is nyomon lehet követni, a befejezést követően. Ez az önszabályozás lehetősége mellett az autonómiát erősíti, míg a tanulással együtt járó stresszt csökkenti. Ugyanakkor egyik hátránya,hogy hiányzik a folyamatos

visszajelzés, másik pedig az, hogy a tanulás folyamata teljesen egyéni, nincs folyamatos, segítő tanári kontroll. Ezért szükséges a világos, érthető szempontrendszer, amely segítséget és irányt is ad a tanulóknak.

6. a digitális portfólió mindazon dokumentumok gyűjteményét jelenti, amelyek bemutatják, hogy a diákok mi mindent sajátítottak el egy bizonyos témában. Ez részben biztosíthatja a folyamatos értékelést nyomon követését mind a tanuló, mind a tanár számára.
7. A Socrative rendszerben (http://socrative.com/) a tanár diák kapcsolatában a számítógép/okostelefon játssza a közvetítő szerepet, mely a rögtönzésre is lehetőséget biztosít.
8. A Microsoft Interactive Classroomr rendszer akkor használható, ha a tanár és a diák számítógépei ugyanarra az alhálózatra kapcsolódnak fel. (INT 8)

Az ellenőrzés az értékelés része

Az értékelés részének kell tekinteni az ellenőrzést is, mely az értékelési folyamat első lépése:

- Az ellenőrzés az értékelés részművelete, amely nem más, mint információszerzés a teljesítményekről
- Információ = intellektuális teljesítmény, a személyiség megnyilvánulásai
- Az információ forrásai = tanulók tudatos megnyilvánulásai, teljesítmények, metakommunikációs jelek
- Az ellenőrzés hagyományos módszerei – megfigyelés; szóbeli felelet, feleltetés; beszámoló; kiselőadás; vizsga; dolgozat; feladatlap; tantárgyteszt
- Az ellenőrzés speciális módszerei – mozgásos teljesítmények-; vizuális alkotások-, szakmai feladatok ellenőrzése
- Az ellenőrzés alternatív módszerei – projektek, portfólió

ÉRTÉKELÉS
Kritérium-orientált
Norma-orientált
A diákhoz viszonyított
A tanulók teljesítményének értékét a tanulási követelmények-hez viszonyítva határozzák meg
A tanulók teljesítményét egy adott diákpopuláció-hoz viszonyítják
A diákokat önmagukhoz viszonyítják annak érdeké-ben, hogy önismeretüket fejlesszék

(Gaál- Jászi)

4. Családtörténet, családi legendárium

Összefoglalás. A fejezet gyakorlati útmutatót ad egy családi fotó és a család „büszkesége” történetek egyéni tananyagfeldolgozáshoz. Az előző fejezetek anyagait kiegészítve a családi képek elemzéséhez szükséges ismereteket és alkalmazható módszereket elemzi, és kutatási javaslatokat biztosít a gyermekvédelmi szakemberek számára.

Cél: Olyan elméleti és gyakorlati ismeretek adása, mellyel önálló,egyéni elemző munkát tudnak végezni a megadott témákban

Kulcsszavak: Családi fotó, fotókutatás, módszerek, családi képzeletvilág

Tanulás segítő kérdések

Milyen ismeretek szükségesek a kép üzenetnek megértéséhez? Mit értünk családfotón? Mit mondanak el a családi képek? Hogyan jelentkezik a családi fotókon a család képzeletvilága? Milyen módszertani elemei vannak a fotóelemzésnek?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

1. Bán András (szerk.) (1999):Körülírt képek. Fényképezés és kultúrakutatás
Miskolc – Budapest, Miskolc Galéria – MagyarMűvelődési Intézet)
2. Kemenesi Zsuzsanna(2010): CSALÁDI KÉPEKTŐL A CSALÁDKÉPEKIG. Fotóművészet. LIII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM. http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201002/csaladi_kepektol_a_csaladkepekig

3. Szalma Anna-Mária(2006): A fénykép,mint narratívum. Kísérlet egy egyéni fényképállomány értelmezésére IX. ERDÉLYI TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA.Kolozsvár 2006. http://etdk.adatbank.ro/pdf/szo_szalma.pdf

4.Vajda János)2017): Képelemzés – Emlékbéklyók. dec. http://digiretus.hu/kepelemzes-emlekbeklyok/

5. Cigánycsaládok
https://www.google.com/search?source=univ&tbm=isch&q=cig%C3%A1nycsal%C3%A1d+f%C3%A9nyk%C3%A9pek&sa=X&ved=2ahUKEwjT_-3T5ObsAhWwl4sKHbDVAtgQjJkEegQIFBAB&biw=1024&bih=654

6. Családi fotók
https://hu.depositphotos.com/stock-photos/csal%C3%A1d.html
https://hu.123rf.com/stock-foto/csal%C3%A1d.html?sti=liv0dq68cmyzy8n7dh|
http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201002/csaladi_kepektol_a_csaladkepekig
https://www.google.com/search?source=univ&tbm=isch&q=csal%C3%A1di+fot%C3%B3k+falra&sa=X&ved=2ahUKEwjuqIeO5ebsAhUzAxAIHU6zCAoQjJkEegQIAhAB&biw=1024&bih=654

7. Fényképelemzés
http://etdk.adatbank.ro/pdf/szo_szalma.pdf
http://digiretus.hu/kepelemzes-emlekbeklyok/
http://mek.oszk.hu/09600/09631/09631.pdf
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/79804/t%C3%A9zisek.pdf?sequence=5&isAllowed=y
https://lexikon.adatbank.transindex.ro/tematikus/szocikk.php?id=94

8. Képek mentése mobilról
https://szelinafoto.hu/mobilos_kepek_letoltese

„A család vizuális kultúrájának feltárásával tehát, annak kultúráját, etnikai hovatartozásának elemeit is megismerhetjük, összegyűjthetjük, áthadhatjuk. A képek üzenetének megértéséhez össze kell őket gyűjtenünk, és a következő kategóriák alapján rendeznünk:

„A fotográfia tudományos megközelítésében a következő irányok léteznek:" **(Ruby 2000)**

1. Magas művészet

2. Népművészet, amelyből a magas művészet jön létre

3. A társadalomtudományok kutatási eszköze

4. Kulturális jelentőségű személyi dokumentáció

A családi legendáriumok szempontjából, a felsorolt négy kategória közül leginkább az utolsó fontos. A „kulturális jelentőségű személyi dokumentációt" a fotóantropológia kulturálisan strukturált kommunikációnak tekinti, és nemcsak a fényképet mint műterméket tanulmányozza, hanem a létrehozással összefüggő szociális folyamatokat, illetve a kész fotók megtekintését, tárolásuk módját is.

A képeket kétféle kontextusban vizsgálhatjuk

- mint az emberi élet egyik aspektusa
- mint a kulturálisan kondicionált kommunikációs rendszer egy vizuális tartománya

Az első kategóriában egy szűkebb (hogyan, kivel, mikor, mi, történt), a másodikban egy tágabb környezet (az adott kultúra) sajátosságait, szabályrendszerét tárhatjuk fel a fényképek sokaságával.

A családi legendárium esetében mindkét terület elemzésére szükségünk van, hiszen az általunk vizsgált konkrét emlékekkel rendelkező család mindig egy adott kultúrkörben létezik, magáévá téve az arra jellemező közlési módokat és retorikát is.(Hargitai, 2009.)

4.1. Családi képek. Tartalom, jelentés, értelem

Mit mondanak el a családi képek?

A családi fényképhez legalább két ember szükséges, bár húsz szereplő is lehet rajta. A fizikai jellegzetességek lényeges jegyei a rokonságnak. A családi képeket külső és belső jegyek alapján lehet azonosítani.: az orr, a szem, a homlok. Ám a fényképek visszatérő jellegzetessége mégsem a testvérek közötti hasonlóság, hanem maguknak a képeknek a beállítása. A fényképeket nézve elgondolkodhatunk a látott személyeket közelségén, kapcsolatán, s mindenen, mely a családi kapcsolatokat áthathatja.

Ugyanakkor látnunk kell, hogy mivel a csak látható, érzékelhető külső jegyekből leszűrhető következtetések erősen függenek az elemző személyiségétől, tapasztalataitól, hozzáértésétől, ezért kevésbé megbízhatóak. A csak hely, személy és idő ismeretén túl szükség van a személyes, szóbeli közlésre, mely lehetővé teszi a jóval szélesebb körű összefüggések megvilágítását, megértését. A családi fotók fennmaradásuk egész idejében változatlanok maradnak, ugyanakkor a hozzájuk kapcsolódó, a róluk elmondott történetek, némi állandóságot leszámítva, zömmel állandóan változnak.

Az állandóságot jelentik a személyek fizikai hasonlósága, pantomimikája, s a környezet korhoz kötött sajátosságai. Így információt kaphatunk nemcsak a családról, annak tárgyi környezetéről, hanem az adott időszakról is, melyben éltek, s a fénykép készült.

Ugyanakkor az érdeklődést felkeltő családi fotók látványa egyfajta kielégületlenséggel is járhat együtt, hiszen számunkra ismeretlen emberek életéből egy villanásnyit szemlélhetünk, ám sem kapcsolataik, sem érzéseik, sem mozgásuk, sem hangjuk, sem létmódjuk nem jutnak el hozzánk csak a kép szemlélése által.

Ennek a hiánynak a feloldására szükséges megismernünk a résztvevők saját nézőpontját és történetét. Egyikük a kép készítője, aki magát a témát meghatározta, s a képen szereplőknek egyfajta vizuális halhatatlanság lehetőségét biztosította. A másikuk a képet valamilyen motiváció alapján megőrző személy, aki nem is biztos, hogy szerepel a képen. A harmadik fél a képen szereplő/k, aki/k múltjuk egy pillanatát maradandóságukban szemlélhetik a távoli jövőben megélt jelenükben.

A családi fényképek szemlélésénél figyelemmel kell lennünk a képek készítőinek, az ott szereplőknek, s azokat megőrzőknek az esztétikai érzékére, s koruk társadalmi elvárásaira. Ebből következően a családi fénykép részben esztétikai, részben szociális és morális alkotás, s egyben a hagyományok továbbvivője is, hiszen mind az élet, mind a vágyak mintáit hordozza.(R.Nagy, 2000.)

4.1.1. Fotótransz

A mai családi albumokban egymás mellett sorakoznak a portrék és az életből ellesett jelenetek. Az átlagos fényképezési szokások változása (okostelefon!!), a képek darabszám emelkedésével jár együtt ugyan, ám az archivált képek között hosszú távon továbbra is már a környezetből eltávozottak, vagy elhalálozottak válnak létező valósággá, a hozzájuk kapcsolódó történetekkel, eseményekkel együtt. Tehát akár, papír, akár digitális családi fényképet nézeget valaki egyfajta „múltidézés”-ként, hitek, remények, valóságok és álmok érzelmi láncolatát indítja el.

4.1.2. Családi képzeletvilág a családi fényképekben és albumokban

Családi fényképen a családi portrékat és a családi életből ellesett pillanatokat értjük. Ezek nemcsak családi történeteket, hanem egyben családi fikciókat is létrehoznak. A fikció kitalált, a valóságban nem létező történet fogalmi meghatározása jelzi, hogy a fényképekhez tartozó történetek hosszú távon sok esetben több kitalált, mint valóságos elemet tartalmaznak, egyfajta mesét, legendát hozva létre egy-egy családi eseményhez, illetve személyhez kapcsolódóan.

4.1.3. Családi regények

A családi fényképek általában a család számára kiemelkedő fontossággal bíró eseményeket ábrázolnak, mint a házasság, a gyermeket érintő fontos események ábrázolása.

Többnyire a fényképeket időrendi sorrendbe, képaláírásokkal ellátva rendezték albumba. Léteznek ezek mellett olyan fotomontázs-válogatások, melyek jelzik a családtagok családban valóságosan elfoglalt helyét, mely nem feltétlenül ugyanaz, melyet a családi legendák elbeszélései megőriztek. A fényképek nézegetése közben a személy helyéről, illetve a hiányáról szóló személyes közlések egészítik ki a korábbi történeteket, legendákat. Így jön létre a „családi regény”.

Sokszor a fényképeken a testek szabados pózba merevednek. Zömmel a műtermi beállított felvételeken, de a ritkábban fényképezettek amatőr képi póza is hasonlóan merev. Témáikat tekintve a családi fényképeken olyan témák sokasága is megjelenik melyek a mindennapi tevékenységeket ábrázolják pl a munka, játék étkezés, szórakozás.(R.Nagy, 2000.)

4.1.5 A fényképezés mint kutatási módszer

A Gregory Bateson és Margaret Mead 1936-38 között kidolgozott fotográfiai elemzés módszere, mellyel Bali szigetén élő őslakosok spontán, mindennapi viselkedését, életmódját rögzítették fényképezéssel oly módon, hogy ezzel ne késztessék őket más viselkedésre.

Maga a fénykép részben az azonosításhoz, a tárgyak rendszerezéséhez, az emberi kapcsolatok rögzítéséhez nyújt a kutató számára lehetőséget.

Azonban maguk a fényképek még akkor is egymástól eltérő információkat tartalmaznak, ha a fényképezéssel egyidejűleg történik a megfigyelés, és annak lejegyzése. Ehhez természetesen szükségesek a feljegyző megfelelő jártassága, vizuális kulturáltsága, azonosulása, s az adott kultúra ismerete is. Ehhez mindenféleképpen szükségesek az adott kultúrában élők elbeszélései. Így a fénykép, a megfigyelő feljegyzése, s a résztvevők történetei együtt adhatnak kielégítő képet.

A FÉNYKÉP MINT VIZSGÁLATI TÁRGY

Egy fénykép megtekintése, s vizsgálata által a társadalom különböző életmóddal rendelkező zártabb rétegeibe is betekinthetünk, megismerve a családokon belüli kapcsolatok elfogadott rendjét, a tagok szerepét és feladatait, céljait és tevékenységét, ideáljaikat. Utóbbi általában a profi fotósok által készített portrékon át jelentkezik. A fényképek látható világán túl ugyanakkor a családok érékrendje is átsejlik, s téma alapján arról is képet kaphatunk, hogy életük és környezetük mely szegmensét tartották megismételhetetlennek, különösnek, fontosnak, és melyet nem a megörökítésre.

A FÉNYKÉP MINT A KULTURÁLIS KÖRNYEZET RÉSZE

Egy családi fénykép beszél tagjainak formális és informális kapcsolatairól, vagyono helyzetéről, társadalmi státusáról is.

4.1.6. A fényképgyűjtés terepmunká**ja**

A fénykép elemzése során figyelembe kell venni a következőket.

1. A fénykép azonosítására szolgáló adatok feljegyzése:

- a készítés ideje és helye, készítője
- a készítési módja
- a kép mérete
- rövid témaleírása

1. Szükséges rögzíteni

- a fényképen látható feliratokat (a képes részen illetve a hátlapon)

(nyomtatva, illetve

kézzel írva)

- kiegészítő tartozékok leírása (pl. a fénykép kartonra van ragasztva, üveg alatt van, keretben van-s milyenben?
- Díszítő elemek – montírozott száraz virág, festett díszítések (ki által?), egybekeretezve más képekkel vagy tárgyakkal
- a kép őrzése - hol és hogyan – pl. lakásbelső, igazolványtok, album
- a kép hivatásos megrendelésre (pl esküvői képek), vagy hivatalos dokumentumhoz (igazolványképek) készült, vagy amatőrfotós által készített

3. Kizárólag családi,személyes használat

4. Nyílvánosságra szánt képek

- az egyént valamilyen – általában saját számára előnyös – helyzetben azonosító képek;
- az egyéni életút, családtörténet fontosabb fordulóit, ünnepeit, dokumentáló fényképek;
- az egyének társadalmi státusának erősödését, elismerését deklaráló fényképek (például

iskolai tablók, katonaképek, nyugdíjba vonuláskor készített felvételek);

- fényképek, amelyek arról tanúskodnak, hogy a tulajdonosok valamely családi, rokoni, szakmai közösség szorosan integrált tagjai;
- fényképek, amelyek időlegesen vagy véglegesen távollévő személyt helyettesítenek, illetve emlékeztetnek rá;
- fényképek, amelyek valamilyen személyes természetű okból kellemes érzéseket keltenek a használóban, emlékeztetik.

A közszemlére kitett fényképek használóik, tulajdonosaik társadalmi helyzetét hivatottak demonstrálni, s egyben identitástudatot is erősítő hatású. A családi fényképek nagyobb hányada kimondva, vagy kimondatlanul végül is ezzel a céllal készült.

Azok a családi képek, melyeket nem nyilvános használatra szántak rendezetlenül hevernek, véletlenszerű körülmények között tárolják, s tekintik meg, így emlékezésre is csak ritkán használják őket. Azonban néhány hagyományos ünnepen, mint pl.karácsony, amikor együtt a család, a saját és elődeik múltját felidéző képeket közösen nézegethetik, ezzel is erősítve a családi kötelékeket, s az együvé tartozás érzését. Ezzel az egyfajta múltidézéssel történik meg az új családtagok beavatása a család legendáriumába. E tevékenység funkciója hasonlatos azokhoz az alkalmakhoz, amikor a család a rokonság együtt keresik fel egy-egy elhunyt családtag sírját.

A fényképek elemzésének tehát azzal kell kezdődnie, hogy beszélgetünk a fénykép használóival, birtokosaival arról, hogy az egyes képek ismereteik és véleményük szerint mit/miket és kit/kiket ábrázolnak.

Kérdéseinknek ki kell terjednie a személyek és a környezet pontos azonosításra, kapcsolataira, s a kép/képek készítésének alkalmaira. A beszélgetés során válnak érthetőé a családi, tulajdonjogi, társadalmi viszonyok és összefüggések.

A vizsgálat során mindent fel kell jegyeznünk, ami a beszélgetőpartnerünknek a fénykép/fényképek alapján az eszébe jut. Ezek egy részének első hallásra ugyan nincs különösebb kapcsolata a konkrét kézzelfogható, érzékelhető képpel, ám szerepe kettős. Az asszociációs interjú egyrészt lehetőséget ad a megkérdezett személyiségének jobb megismerésére, másrészt a fénykép/fényképek tartalmi, kulturális vonatkozásainak mélyrétegeiről nyerünk ismereteket. Ezzel a beszélgetőpartner saját kultúrájához való viszonyulása mellett, az adott kultúrára jellemző hagyományos kapcsolatrendszer is új megvilágításba kerülhet. A 'kinek mi jut az eszébe' nemcsak az egyénekre, hanem bármely kultúrára is jellemző.(Kunt,1995.)

A fotókutatás két legalapvetőbb, legáltalánosabb kategóriája

1 A fotók (hagyományos értelemben vett) fotóként való kezelése a tartalmi vizsgálódásra helyezi a hangsúlyt. E kutatásokban a fotó mint forrás, történeti, kulturális, társadalmi dokumentum kategorizálódik. Az olyan elemzők számára, akik a „valóság-képet", a „valóság" viszonyát keresik, különösen fontos a kutatást kiegészítő körülmények és a képek kontextusa. Minthogy a fotók a múltat idézik az ilyen típusú vizsgálódásnak diakronikus jellege van.
2 A fotók tárgyként való kezelése: A képek elhelyezése, tárolása, csoportosítása, mennyisége, funkciója, szerepe és specifikus jelentése az adott közösségben, a szinkronikus kutatás műfajába tartozik.(Bán, 1999**)**

A fotóantropológiai megközelítés három pillérköve

1 A kép tartalmi elemzése (pl.: mi van a képen?) választ ad a képi szimbólumok és a kulturálisan strukturált kommunikáció összefüggéseire. A kép megértése szempontjából különösen fontos a képen megjelenő:
    - kinézis - Az emberi testtartás kultúránként különböző jelentését vizsgálja, azaz a gesztuskommunikációt, az ember „testnyelvét"
    - proxémika - Az emberek illetve élőlények térbeli viselkedését tanulmányozza. Azt, hogy hogyan viselkednek a térben, hogyan alakítják, rendezik be a teret maguk körül. Azt, hogy mi szabályozza – kultúránként eltérő módon – az emberek és a tárgyak egymás közötti távolságát.
    - Koreometrika - A kultúra koreográfiája. A mozgás (tempó és konvencionált ritmus kutatása.értelmezése.

1 A kép létrejöttének háttere (pl.: miért készült a fénykép?) felfedi a képkészítés körülményeit, az aktus mögött meghúzódó kulturális ok-okozati háttér megértését.
2 A kép használata (pl.: hogyan, miként használják?) felfedi a kulturális preferenciákat.

Az elemzés nem hajtható végre a képet készítők/használók nélkül – az értelmezés valós, helyes voltát csak ők adhatják meg.(Bán,1999)

4.1.7.Családfotók

Mit értünk családfotón:

1 A kép témája a meghatározó
2 Minden családi körben készült fotó családi kép – a kép felhasználása a mérvadó (e szerint minden kép családi kép, amit a család őriz)
3 Csak a családtagokat ábrázoló csoportkép

A családi mítoszok feltárása érdekében a második a legmegfelelőbb.

A fényképek vizsgálatával egy olyan zárt világba nyerünk bepillantást, amely a múltat idézi, de mégis a a jelennek és a jövőnek szólnak. Időutazásban lehet részünk, melynek során nyomon követhetjük a család mindennapjainak és ünnepeinek alakulását, a gyerekek felnőtté válását, s a környezet változásait. A hozzáférhető családi fotók számának alkulása az egyén számára jelentőségüket is befolyásolja. Minél kevesebb van , annál nagyobb a jelentőségük. Ebben a tekintetben áttörést a tömegesen birtokolt és fényképezésre használt telefonok megjelenése jelentette, mely a fényképek mennyiségében és digitális tárolásában forradalmi változásokat idézett elő.

A családi fényképek fontos szerepet játszanak az identitás erősítésében.

- A családi fotók – azáltal, hogy megmutatják, hogyan néztek ki testvéreink, szüleink fiatalkorukban stb. – alkalmasak arra, hogy fenntartsák, erősítsék a generációk közötti kontinuitást. A hasonlóság okozta gyakori összekeveredés: „ez én vagyok" – „nem, ez édesanyád, mikor még fiatal volt" – növeli a családi összetartozás, a családhoz való tartozás érzetét.

- A fényképek nézegetése közben furcsán aktualizálódó időeltolódáson keresztül tudatosul a családi összetartás; a túlélés, a generációk kontinuitása leküzdi az idő múlását.
- A fénykép segítségével, az adott esemény közös átélése révén a családtagok szubjektív tapasztalata, élménye, közös vagyonná objektivizálódik. Az egyéni emléket gyakorta felülírja a közös visszaemlékezés kötelező olvasata: húsz év távlatból a fényképen az arcára mosolyt erőltető legboldogtalanabb menyasszony is örömmel emlékszik vissza esküvőjére.
- A fénykép a befogadást, a valahová tartozást erősíti. Az újszülött lefényképezésének is gyakran ez a fő funkciója.
- A családi képek szociológiai szempontból olyan intézményként működnek, amelynek célja a családi identitás összetétele vagy egy család társadalomba való beilleszkedése.
- A családi fotók legáltalánosabb használata is az integrációt erősíti, hiszen „családi fényképet készíteni vagy nézegetni társas tevékenység”
- A családi fotó az egység, az összetartozás kifejeződése.
- A családi fotó legfontosabb szerepe a családi integráció erősítése. Pierre Bourdieu (1962) integrációs elmélete szerint: „A fényképezés legtöbbször a családi funkció révén zajlik és létezik, vagy inkább annak a funkciónak a révén, amit a család neki tulajdonít, azaz azért, hogy általa a családi élet nagyszerű pillanatait megünnepeljék és megörökítsék. Röviden a családi integrációt erősíti azáltal, hogy megerősíti a családnak saját magával és egységével kapcsolatos érzéseit.” Fontos, hogy ennek az ellenkezője is igaz: ha egy családtag rendszeresen kimarad a közös aktusból, nem készülnek róla fényképek, akkor az csalhatatlan jele családon belüli szerepzavarának, szerepvesztésének.
- A családi képek mindig egy mítoszt próbálnak fenntartani, a közösség értékrendje szerinti ideális állapotokat tükrözik, pl. válás után az esküvői kép elértéktelenedik – gyakran meg is semmisítik, vagy félbevágják. A (megtartott) képeknek a családi dicsőséget kell alátámasztaniuk és a biztonságot fenntartaniuk.
- A fénykép reprezentál: a fényképezésen keresztül a család megjeleníti magát saját maga és mások számára. A család önmagáról alkotott „képét” (amely végső soron a családi legendáriumokban manifesztálódik) igazán jól reprezentáló fotók kitüntetett helyre kerülnek a lakáson belül, ezért a családi legendárium gerincét alkotó képek jó részét könnyen megtalálhatjuk a lakás legreprezentatívabb pontjain. A fényképek közötti hierarchiát nem csak az mutatja, hogy melyik került a falra és melyik a fiókba – fontos lehet a méret, a képek egymáshoz való viszonya, a keret, a képet kísérő szöveg és/vagy kommentár is.
- A fényképek értéke nemcsak abban rejlik, hogy képesek bemutatni az élet részleteit (a múltat kereső számára ezen apró személyes emlékek – pl.: a ház ahol laktunk – különösen fontosak), hanem abban is, hogy kifejezik ideáljainkat, hiedelmeinket – vagyis magukban hordozzák kulturális preferenciáinkat.
- A családi fénykép egy esztétikai, szociális és morális produktum, amelynek a család eladója és fogyasztója is egyben. „Minden norma, érték és érzés, amit a fényképek segítségével ki akartak fejezni, a «családi boldogság» címszó alatt foglalható össze.” A képkészítéskor mindig boldog pillanatokat ragadunk meg – senki sem készít felvételt arról, ahogy a gyerekét veri vagy családtagjával veszekszik –, ezért a képkészítés alkalmainak feltárása megmutatja a család által legfontosabbnak ítélt helyzeteket, történéseket.
- A családi fotók árulkodnak a legteljesebben a családon belüli kapcsolatokról, hiszen itt vannak jelen a legtöbben, illetve ezek megjelenése a leggyakoribb. A fotók nyomon követik a különböző korcsoportokkal járó feladatok, presztízsek, szerepek változását. A korcsoportváltás jelentősége túlnő a családon (közösségi értéke van), ezért annak dokumentálása szinte kötelező – pl.: tablóképek, katonai képek.
- A fénykép az életnek és a vágyaknak évszázados mintáit hagyományozza tovább. „Döntéseinket nem a történelmi hitelesség nevében hozzuk, hanem egy gondolkodási standard kedvéért, melyet a képek vagy alátámasztanak, vagy felfednek.” Bizonyos értelemben e generációról generációra adományozott „gondolkozási standard” a kultúra magja. Ugyanakkor számolnunk kell azzal a veszéllyel, hogy a képeket alkotó kulturális közeget nem ismerő számára azok elveszítik eredeti jelentésüket, jelentőségüket. (Hargitai, 2009.)

4.1.8. A fotókutatás módszertana – a fénykép értelmezése

- Az első és legfontosabb szabály, hogy a képeket az eltérő kultúrkörből érkező (outsider) idegen nem értelmezheti a család, a közösség interpretációja nélkül, mivel a más-más közegből érkezett számára a képek jelentései lényegesen is eltérhetnek egymástól.
- A fényképek leírásakor sohasem szabad kihagyni a használók kapcsolatának leírását a fényképpel kapcsolatban. „A fényképek tartalmi azonosítására szolgáló interjúk segítségével tehát tulajdonképpen a kultúra nem-lefényképezhető területeiről is nyerünk ismereteket” **(Kunt, 2000, 220. o.)**

- A fényképekről szóló információk szerzése élményalapú azonosító interjúval történik, mely során az interjúalany rendszerint összefüggéstelenül asszociál. Ennek legyezésével nem csak az interjúalany személyiségét ismerhetjük meg, a fényképek mélyebb,illetve áttételesebb tartalmi és kulturális összefüggéseire is betekintést kaphatunk.
- Az azonosító interjúk általában elválaszthatatlanul összefonódnak az életútinterjúktól.
- Az azonosító interjúk mind technikailag, mind szabályaikat tekintve más interjúkhoz hasonlatosak, csak éppen személyes emlékekre, fényképekre alapul.

A (fény)képek kontextusban való értelmezéséről Joachim Kallinich a következőket állítja :

- A privát fotográfiai gyakorlat csak élettörténeti összefüggésben leírható, érthető és magyarázható.
- Az élettörténeti összefüggés csak a retrospektív emlékezésben rekonstruálható.
- Az elmondott élettörténet szubjektív és objektív interpretációs kerete és a fotók (családi) használati értéke nem választható el az elbeszélő aktuális személyes vagy társadalmi helyzetétől.

Ahhoz, hogy a képek helyes megfejtését kapjuk szükségesek annak a társadalmi-kulturális háttérnek az ismerete, melyben készültek, s ahol az interjút készítjük.Ezt egészítik a következő ismeretek:

- mikor; hol; ki készítette;
- a készítés módja; a kép mérete, témája;
- fellelhető mennyisége, tárolása, alkalmazása.

Fontos, hogy a képek helyes értelmezéséhez és az azt követő helyénvaló következtetések levonásához sosem alkalmazhatunk kis létszámú mintát. Az elemzéskor mindig figyelembe kell venni a kontextusból következő sajátosságokat. A fotókat mindig össze kell vetni a környezetből vett tapasztalatokkal, minthogy azok helyesen csak az élettörténeti összefüggésekben értelmezhetők, leírhatók, magyarázhatók.

4.1.9. Módszertani javaslatok a gyermekvédelemben dolgozók számára

A kitűzött cél, hogy egy-két látogatás alkalmával fel kell méri a családokat, a gyermek számára legfontosabb mitológiák, a vizuális környezet alapján. Ehhez a következő szempontok alapján szükséges feladatok a következők:

1 Vegyük számba a látható vizuális elemeket (ne csak a fotókat), a közszemlére tett képeket.
2 Végigjárva a lakás helyiségeit, próbáljuk felfedezni azok fontosságát. A legkevésbé fontos helyiségek valószínűleg a perifériákon (pl.: előszoba), a legfontosabbak a lakás belsejében (pl.: hálószoba, gyerekszoba) találhatóak majd. A fontosabb terek a család életéhez közelebb álló képeket mutatják be, a szimbolikus terek a család önmagáról alkotott képének reprezentálói.
3 Fedjük fel az azonos helyen található képek egymáshoz való viszonyát, hiearchiáját – ennek megértése érdekében tegyünk fel kérdéseket. Ha több kép van egymás mellett, vagy montázst, esetleg kollázst találunk, a képek fontossága belülről kifelé, spirálisan olvasható le.
4 Kérdezzünk rá a nem közszemlére tett képekre. Figyeljük meg azok rendezettségét, egymáshoz való viszonyát, tárolását (pl.: albumban vannak, vagy ömlesztve egy dobozban).
5 Figyeljük meg a képek méretét. A nagyobbak valószínűleg fontosabbak.
6 Nézzük meg, kit ábrázol, illetve milyen eseményeket rögzít a legtöbb fénykép. Ha valamiből több van – valószínűleg, de nem feltétlenül – fontosabb, mint a többi.
7 Tárjuk fel, melyik képet ki készítette – ez fontos lehet a családon belüli viszonyok feltérképezésben, a képek helyes értelmezésben.
8 Figyeljünk a fényképeken látható feliratokra – ezek gyakran hiteles kontextusba helyezik a képet.
9 Próbáljuk elkülöníteni mi az, amit maguknak és mi az, amit társadalmi elvárásra készítettek (pl.: igazolványkép); mi az, amit nem családi használatra szántak.
10 Különítsük el a kapott, a létrehozott vagy -hozatott és az ajándékba szánt képeket. A képek ajándékozása szociálisan megerősítő folyamat.
11 Interjú készítésével próbáljuk feltárni a képekhez kapcsolódó szokásokat.
12 Értelmezzük a képeket (közösen) tartalmuk, mondanivalójuk, funkciójuk szempontjából.
13 Rögzítsük a vizuálisan nem megjelenő, de az azonosító interjú folyamán felszínre kerülő információkat.
14 Látogatásunk után összegezzük tapasztalatainkat, keressük meg a kulcsfontosságú elemeket. Tapasztalatainkat, elgondolásainkat egyeztessük a családdal, majd közösen válogassuk ki a legfontosabb rögzítésre, dokumentálásra kerülő képeket.(Hargitai, 2009.)

4.1.10. Képek mentése mobilról

Mivel egyre nagyobb tömegben a mobiltelefonokon tárolják az emberek fotóikat, ezért szükséges a gyermekvédelmi szakellátásban kitűzött célok elérését segítő családi fényképek összegyűjtése. A cél, a telefon által fotózott, eredeti, jó minőségű kép mentése.

Ehhez szükségesek a következő technikai feltételek:

- Az adott mobiltelefont, annak USB kábelével kell összekötni egy laptoppal.

A letöltés menete (android)

- **Fotók átvitele** – itt a telefon memóriájában lévő adatokat fogja nekünk megjeleníteni. Választhatjuk a képek importálását, ezáltal automatikusan feltölt mindent a gépre, vagy a mappa megnyitását, ahol meg tudjuk nézni, hogy mit akarunk átmenteni, ha nem célunk az összes kép átvitele. **Fájlok átvitele** – ha erre kattintunk, akkor megjelenik a mobiltelefonunkba helyezett SD kártya is (ha van benne). *Célszerű a telefonunkat úgy beállítani, hogy ide mentse a képeket alapból, amit fényképezünk, így ezáltal nem a telefon memóriája telítődik és mobilcserénél is már minden kapásból elérhető ezen a kártyán, ami könnyen áttehető másik telefonba.* Úgyhogy ha így van beállítva vagy nem találjuk a telefon memóriájában, akkor itt kell keresni.

- *Android*-os készülékeken a kamera képeit a **DCIM/Camera** mappában találjuk, az egyéb elmentett képeket pedig a **Pictures** mappába, de az is sokszor előfordul, hogy a Messenger és Viber alkalmazásoknak saját mappája van a főkönyvtárba - azokat a képeket ott kell keresni..

- Miután megnyitottuk a képek mappáját, ki kell választani, miket szeretnénk elmenteni, majd át kell másolni a számítógépre (laptopra) egy mappába. Célszerű , hogy a számítógépen (laptopon) egy bizonyos meghajtóra és mappába gyűjtsük rendszerezve a képeket. Érdemes minden mentéskor az adott nap időpontját megadni, hogyha valamit vissza szeretnénk keresni, könnyebben megtaláljuk.(INT 9.)

5. Felhasznált irodalom

Arapovics Mária:(2016)A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái.Kulturális Szemle a Nemzeti Művelődési Intézet Interdiszciplináris online folyóirata .December. http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/hazai-tudomanyos-muhely/arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai

Bán András (szerk.) (1999):Körülírt képek. Fényképezés és kultúrakutatás
Miskolc – Budapest, Miskolc Galéria – MagyarMűvelődési Intézet)

Bede Nóra – Illés Anikó(2002): EGYEDÜL NEM MEGY A nevelőszülőknél élő gyermekek vérszerinti kapcsolattartásáról, Család, Gyermek, Ifjúság. 5)

Borosán Lívia, Budainé Csepela Yvette(2017): A szabadidős tevékenységek személyiségfejlesztési lehetőségei (Leisure-time Activity in Personality Development) Testnevelés és pedagógia. 2.évf. 12.sz. http://real.mtak.hu/72161/1/06_Boros%C3%A1n.pdf

Both Éva(2012): Hazagondozás- érdekellentétek és érdekegyezések. A gyermekjóléti szolgálatok és a gyermekvédelmi szakszolgálatok nézőpontjából. Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálata 2009.április-210. Május . Válogatás a Fővárosi Módszertani Tegyesz tanulmányaiból, cikkeiből 2009-2012.

Csala Alexandra Emma(2018): A kortárskapcsolatok és a baráti kapcsolatok hatásai
http://katedra.sk/2018/06/13/csala-alexandra-emma-a-kortarskapcsolatok-es-a-barati-kapcsolatok-hatasai/
Katedra.XVI..6. 14-15.

Dallos Csaba(2005): Családi fényképgyűjtemények vizuális antropológiai elemzése. Doktori (PhD értekezés) Debrecen,
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/79804/phd.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Dr. Dezső Renáta Anna(2011): „Hogy mind tanulhassunk...”A pedagógia néhány interkulturális aspektusa Szöveggyűjtemény Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar 5. fejezet: Carol S. Dweck: Tudati beállítódás – a siker új pszichológiája. A kudarc lehetséges értelmezései
http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/interkult_ped_dra/a_kudarc_lehetsges_rtelmezsei.html

Domszky András(1999): Gyermek-és ifjúságvédelem (jegyzet) Budapest Államigazgatási Főiskola

Domszky András (2004): A gyermekvédelmi szakellátás értékháttere, a szakellátás alapértékeinek érvényesülését szolgáló biztosítékok, módszerek, technikák. (In.: Gyermekvédelmi szakellátás- segédanyag szociális szakvizsgához. Szerk: Domszky Andrá) NCSSZI, Budapest.

Egyezmény a Gyermeki Jogokról.(2009) in: Kézikönyv a gyermekjogi egyezmény alkalmazásához Család, Gyermek, Ifjúság Egyesület

Estefánné, Dávid-Hatvani-Héjja-Nagy-Taskó: (Pszichológia elméleti alapok. https://uni-eszterhazy.hu/hefoppalyazat/pszielmal/a_motivci_fogalma.html)

F. Lassú Zsuzsa – Serfőző Mónika(2015) Társas kapcsolatok korunk iskolájában Gyermeknevelés 3. évf. 1. szám 102–117.

Földes Györgyi (2018): Identitás. In: Média- és kultúratudomány. Ráció, pp. 92-108. ISBN 978-615-5675-19-5
http://real.mtak.hu/81226/1/J_identit%C3%A1s_F%C3%B6ldesGy_szerkKBTAFGY_FINAL.pdf

Dr. Gaál Gabriella(2015): Tervezés és értékelés. Eger,
TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0001 projekt

http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/kezek/02_terv_ert/index.html

Dr. Gaál Gabriella - Dr. Jászi Éva: Pedagógus-mesterség Pedagógus - mesterség. Az értékelés típusai Hungarian Online University
http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/415_az_rtkels_tpusai.html

GYEVEPSZI(2009) Szakmai Nap 2009. november 27. absztrakt

Gyöngyösi Katalin Krisztina(2007): Serdülőkorú fiatalok társas beilleszkedése Új Pedagógiai Szemle, 7-8. https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/serdulokoru-fiatalok-tarsas-beilleszkedese

Hargitai Dávid(2009): Vizuálantropológiai értelmezés a családi legendáriumok feltérképezéséhez. Kapocs.8.évf.2.sz.június
http://epa.oszk.hu/02900/02943/00041/pdf/EPA02943_kapocs_2009_2_05.pdf

Dr. Hatvani Erzsébet(2004): Az otthont nyűjtó ellátásban részesülő gyermekek és szüleik jogai és kötelezettségei. (In: Gyermekvédelmi szakellátás- segédanyag szociális szakvizsgához, szerk.: Domszky András) NCSSZI Budapest

Dr. József István(2011) : Fejlődéspszichológia,.(http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/index.html) (3. 4.2.5.5. Társas kapcsolatok, az érzelmek és az akarat fejlődése http://janus.ttk.pte.hu/tamop/kaposvari_anyag/jozsef_istvan/trsas_kapcsolatok_az_rzelmek_s_az_akarat_fejldse.html)

Karikó Sándor(2015) : Nevelésfilozófiai kérdések a pedagógiai kudarcról (Nicolai Hartmann nyomán) Iskolakultúra 25.évf.. 9. 90-99.p. http://real.mtak.hu/34829/1/07.pdf

Kátainé Lusztig Ilona(2017) Gyermekvédelem és szabadidő-pedagógia Nevelőcsaládokban élő gyermekek szabadidőstevékenységeiBács-Kiskun megyében2011-2014 között.Doktori (PhD) értekezés . Pécs. 159.p. https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/17465/Doktori%20%C3%A9rtekez%C3%A9s_2017_K%C3%A1tain%C3%A9%20Lusztig%20Ilona_befejezett.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kiss Gabriella-Fényes Hajnalka(2010): Fiatalok az önkéntes munka változó világában. MSZT konferencia nov. 5. https://slideplayer.hu/slide/1995762/

KUNT Ernő(1995): FOTOANTROPOLÓGIA Fényképezés és kultúrakutatás Miskolc-Budapest. https://docplayer.hu/5739940-Kunt-erno-fotoantropologia.html

Lengyel Judit és munkatársai(2012): Előszoba vagy gyermekszoba? A kapcsolattartás formái. Válogatás a Fővárosi Módszertani Tegyesz tanulmányaiból, cikkeiből 2009-2012.

Majos Zsolt Balázs-Mészáros Katalin(2007): „Fotel vagy karfa” Gyakorlat és eszközközpontú nevelés-módszertani kézikönyv a gyermekvédelemben, gyerek- és lakásotthonokban dolgozók számára. „Forrás Club Tudományos Informatikai és Média Fórum” Közhasznú Egyesület, Szeged

Mester Zsuzsa - Majzik Katalin szerk. (2010): Családtörténet, családi legendárium Képzési anyag Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.

Mihály Ildikó (2003): Iskolások, iskolák és a szabadidő Új Pedagógiai Szemle április https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/iskolasok-iskolak

Németh, (2015): A KONFLIKTUSPEDAGÓGIA ELMÉLETI ÉS GYAKORLATI HÁTTERE A TESTNEVELŐTANÁROK MUNKÁJÁBAN Pécs, ISBN 978-963-642-842-6 http://tamop-sport.ttk.pte.hu/tananyagfejlesztes/a-konfliktuspedagogia-elmeleti-es-gyakorlati-hattere/02#fejezet2-1-2)

Pappné Zomi Tímea(2008): Gyökerek vagy biztonság? A gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyermekek családképe és megküzdése a vér szerinti családdal való kapcsolattartás gyakoriságának függvényében. Kapocs. VII.évf. 1.sz.(34)

Rákó Erzsébet(2010): A szabadidő eltöltésének lehetőségei a gyermekvédelmi intézményekben Isklakultúra, 9. 43-52. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/108215/2010_9.pdf?sequence=3&isAllowed=y http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21054/20844

R. Nagy József szerk.(2000) : Alkalmazott vizuális antropológia. Miskolci Egyetem Antropológiai és Filozófiai Tudományok Intézete.
https://www.researchgate.net/publication/331210243_R_Nagy_Jozsef_szerk_Csaladi_album_Vizualis_antropologiai_szoveggyujtemeny_I

Silló Ágota(2016): Az önkéntesség modern formái. Útközben. Az I. Demográfia és Szociológia Doktoranduszkonferencia anyagai. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Demográfia és Szociológia Doktori Iskola.Pécs. ISBN 978-963-429-105-3
http://szociologia.btk.pte.hu/sites/default/files/Doktori_Iskola/07_sillo.pdf

Szabó Ákosné, Szekeres Ágota(2013): Pedagógia A szociális képességek fejlesztésének módszertana https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2009-0007_szocialis_kepessegek_fejlesztesenek_modszertana/TANANYAG/10_1.html

Szekszárdi Júlia(2001): A konfliktuskezelés gyakorlata. Új Pedagógiai Szemle május
https://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-ta-Szekszardi-Konfliktuskezeles.html

Varga A. Tamás(2001): Közösségfejlesztés. Magyar Művelődési Intézet, Budapest.

Zsolnai Anikó(2013) A SZOCIÁLIS VISELKEDÉS ALAKULÁSA KISISKOLÁS ÉS SERDÜLŐKORBAN
http://pedagogus.edia.hu/sites/default/files/public/2_1/Zsolnai_2013.pdf

Internet

INT 1.
https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:beQBmD2bZvoJ:https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8361/file/Identit%25C3%25A1s.doc+&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8361/file/Identit%C3%A1s.doc.

INT 2 psycho.unideb.hu › targyak › fejll2_kortarskapcsolatok

INT 3: A tanulás és a motiváció kapcsolata - PTE ETK *www.etk.pte.hu › protected › Didaktika › motivacio2* DOC)
INT 4: (Konfliktusok az iskolában *users.atw.hu › pedszakv › konfliktusok › konfliktusok* PPT)

INT 5: (https://tudasbazis.sulinet.hu/hu/szakkepzes/ugyvitel/viselkedeskultura/a-munkahelyi-pszichoterror-fogalma-es-kezelesi-lehetosegei/autokratikus-stilus.)

INT 6: A gyermekemet kudarcok érik az iskolában Az iskolai kudarcok megoldása EFT segítségével. http://www.boldog-gyermek.hu/iskolai_kudarcok.html)

INT 7: A fejlesztő értékelés elemei: Az esettanulmányok megállapításai és az azokat alátámasztó kutatások 2009. https://ofi.oh.gov.hu/3-fejezet-fejleszto-ertekeles-elemei-az-esettanulmanyok-megallapitasai-es-az-azokat-alatamaszto)
INT 8: Az értékelés új formái *tanarblog.hu › attachments › 2981_6_ertekeles* PDF)

INT 9: Képek mentése mobilról. https://szelinafoto.hu/mobilos_kepek_letoltese)

6. Ajánlott irodalom

1 fejezet.

1. A GYAKORLATI PEDAGÓGIA NÉHÁNY ALAPKÉRDÉSE Sorozatszerkesztő: M. Nádasi Mária ISBN 963 970 464 4 Lektorálta: Ballér Endre ELTE PPK NEVELÉSTUDOMÁNYI INTÉZET 2006 HEFOP-3.3.1-P.-2004-09-0134/1.0 sorszámú pályázatra.
2. Gyámság a szülői felügyelet nélkül maradt gyermekek számára Kézikönyv a gyámsági rendszerek megerősítéséhez az emberkereskedelem gyermek áldozatainak sajátos szükségleteiről való gondoskodás

érdekében https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/handbook_on_guardianship_for_children_deprived_of_parental_care_hu.pdf
3. V. Straub Jánosné . KAPCSOLATRENDSZER ELLENŐRZÉSE, ÉRTÉKELÉSE. https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/ovodai-nevelesi/kapcsolatrendszer

4.. Rákó Erzsébet Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyerekek életkörülményei Szeged 2014
5. Somfai Balázs: Kapcsolattartás, mint a gyermek emberi joga „A gyermekek nem mini felnőttek mini emberi jogokkal" Pécs, 2007.
6. Szülőkkel való kapcsolattartás https://zalaszakszolgalat.hu/dokumentumok/szulokkel-valo-kapcsolattartas.pdf
7. Mit jelent a kapcsolattartáshoz való jog? http://www.ijsz.hu/gyermekeknek.html

8. A gyermekkel való kapcsolattartás nem csak jog, hanem kötelezettség is Szerző: dr. Dénesné dr. Orcsik Judit Dátum: 2016. november 29. https://jogaszvilag.hu/szakma/a-gyermekkel-valo-kapcsolattartas-nem-csak-jog-hanem-kotelezettseg-is/

9. KAPCSOLATTARTÁSI ÜGYELET SZOLGÁLTATÁS A CSIBÉSZ- CSALÁD ÉS GYERMEKJÓLÉTI KÖZPONTBAN https://www.makamosz.hu/joomla-pages-iii/categories-list/2-uncategorised/129-kapcsolattartasi-ugyelet-szolgaltatas-a-csibesz-csalad-es-gyermekjoleti-kozpontban

10. KRISTON EDIT GYERMEKVÉDELEM ELSŐ KIADÁS KIADÓ: NOVOTNI ALAPÍTVÁNYMISKOLC2019 https://jogikar.uni-miskolc.hu/files/7442/Gyermekv%25C3%25A9delem-2019-NET.pdf

11. Kapcsolattartási ügyeletes http://www.cssk12ker.hu/gyvkapcs.html

12. Kapcsolattartás gyermekvédelem miatt https://www.hajduszoboszlo.eu/Hszob/EHu.aspx?id1=131&id2=131&id3=0

13 Összefoglaló a „Közös felelősségünk a párbeszéd – a gyermekjogok hatékonyabb védelmének lehetőségei a kapcsolattartási ügyekben" című 2018. március 22-i gyermekjogi rendezvényről https://www.ajbh.hu/jelentesek-inditvanyok-allasfoglalasok/-/calendar/event/2824648?p_p_state=maximized&inheritRedirect=true

2. fejezet
1. Családtörténet, családi legendárium Képzési anyag Szerkesztette Mester Zsuzsa Majzik Katalin Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2010.
2. Családi album Vizuális antropológiai szöveggyűjtemény I. Szerkesztette R. NAGY JÓZSEF Miskolci Egyetem Miskolc 2000. http://kvat.uni-miskolc.hu/doc/pub/konyvek/viz_szoveggyujtemeny_1.pdf
3. KUNT Ernő FOTOANTROPOLÓGIA Fényképezés és kultúrakutatás Miskolc-Budapest, 1995. https://docplayer.hu/5739940-Kunt-erno-fotoantropologia.html
4. Földes Gyöngyi: Identitás. http://real.mtak.hu/81226/1/J_identit%C3%A1s_F%C3%B6ldesGy_szerkKBTAFGY_FINAL.pdf
5. A családi rituálék szerepe a családi identitás-konstrukcióbanDoktori (Ph.D.) értekezés Elblinger Csaba Pécs 2013. https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/15183/elblinger-csaba-phd-2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y

6. . Hargitai Dávid: Vizuálantropológiai értelmezés a családi legendáriumok feltérképezéséhez http://epa.oszk.hu/02900/02943/00041/pdf/EPA02943_kapocs_2009_2_05.pdf
7. Vizuális antropológia lap: https://vizualisantropologia.lap.hu/
8. IDENTITÁS https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:beQBmD2bZvoJ:https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8361/file/Identit%25C3%25A1s.doc+&cd=2&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
https://btk.ppke.hu/uploads/articles/8361/file/Identit%C3%A1s.doc.

3. fejezet
. Társas kapcsolatok korunk iskolájában F. Lassú Zsuzsa – Serfőző Mónika Gyermeknevelés 3. évf. 1. szám 102–117. (2015)
2. Arapovics Mária: A közösségfejlesztés alapfogalmai és a kulturális közösségfejlesztés paradigmái. Kulturális Szemle a Nemzeti Művelődési Intézet Interdiszciplináris online folyóirata 2016 december http://www.kulturalisszemle.hu/6-szam/hazai-tudomanyos-muhely/arapovics-maria-a-kozossegfejlesztes-alapfogalmai-es-a-kulturalis-kozossegfejlesztes-paradigmai
3. Pedagógia A szociális képességek fejlesztésének módszertana

Szabó Ákosné, Szekeres Ágota (2013) https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2009-0007_szocialis_kepessegek_fejlesztesenek_modszertana/TANANYAG/10_1.html
4. Zsolnai Anikó A SZOCIÁLIS VISELKEDÉS ALAKULÁSA KISISKOLÁS ÉS SERDÜLŐKORBAN http://pedagogus.edia.hu/sites/default/files/public/2_1/Zsolnai_2013.pdf
5. Mihály Ildikó: Iskolások, iskolák és a szabadidő 2009. Új Pedagógiai Szemle 2003 április https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/iskolasok-iskolak
6. Rákó Erzsébet: A szabadidő eltöltésének lehetőségei a gyermekvédelmi intézményekben Isklakultúra, 2010.9. 43-52. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/108215/2010_9.pdf?sequence=3&isAllowed=y
7. Borosán Lívia, Budainé Csepela Yvette: A szabadidős tevékenységek személyiségfejlesztési lehetőségei (Leisure-time Activity in Personality Development) Testnevelés és pedagógia. 2017. 2.évf. 12.sz. http://real.mtak.hu/72161/1/06_Boros%C3%A1n.pdf
8. Karikó Sándor: Nevelésfilozófiai kérdések a pedagógiai kudarcról (Nicolai Hartmann nyomán) Iskolakultúra 25.évf.. 2015/9. 90-99.p. http://real.mtak.hu/34829/1/07.pdf
9. Pedagógus - mesterség. Az értékelés típusai Hungarian Online University http://okt.ektf.hu/data/szlahorek/file/hunline_pedpszi/16_pedagogus_mesterseg/415_az_rtkels_tpusai.html
10. Szekszárdi Júlia: A konfliktuskezelés gyakorlata. Új Pedagógiai Szemle 2001. május https://epa.oszk.hu/00000/00035/00049/2001-05-ta-Szekszardi-Konfliktuskezeles.html

4. fejezet
1. Szalma Anna-Mária: A fénykép,mint narratívum. Kolozsvár 2006. http://etdk.adatbank.ro/pdf/szo_szalma.pdf
2. Kemenesi Zsuzsanna: CSALÁDI KÉPEKTŐL A CSALÁDKÉPEKIG. Fotóművészet, 2010/2 LIII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM. http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201002/csaladi_kepektol_a_csaladkepekig
3. Vajda János: Képelemzés – Emlékbéklyók. 2017.dec.3. http://digiretus.hu/kepelemzes-emlekbeklyok/
4. Fejős Zoltán (szerk.) (1999):Körülírt képek. Miskolc – Budapest, Miskolc Galéria – MagyarMűvelődési Intézet)
4. Családi fotók
https://hu.depositphotos.com/stock-photos/csal%C3%A1d.html
https://hu.123rf.com/stock-foto/csal%C3%A1d.html?sti=liv0dq68cmyzy8n7dh|
http://www.fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201002/csaladi_kepektol_a_csaladkepekig
https://www.google.com/search?source=univ&tbm=isch&q=csal%C3%A1di+fot%C3%B3k+falra&sa=X&ved=2ahUKEwjuqIeO5ebsAhUzAxAIHU6zCAoQjJkEegQIAhAB&biw=1024&bih=654
5. Cigánycsaládok
https://www.google.com/search?source=univ&tbm=isch&q=cig%C3%A1nycsal%C3%A1d+f%C3%A9nyk%C3%A9pek&sa=X&ved=2ahUKEwjT_-3T5ObsAhWwl4sKHbDVAtgQjJkEegQIFBAB&biw=1024&bih=654
6. Fényképelemzés
http://etdk.adatbank.ro/pdf/szo_szalma.pdf
http://digiretus.hu/kepelemzes-emlekbeklyok/
http://mek.oszk.hu/09600/09631/09631.pdf
https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/79804/t%C3%A9zisek.pdf?sequence=5&isAllowed=y
https://lexikon.adatbank.transindex.ro/tematikus/szocikk.php?id=94

7. Képek mentése mobilról
https://szelinafoto.hu/mobilos_kepek_letoltese